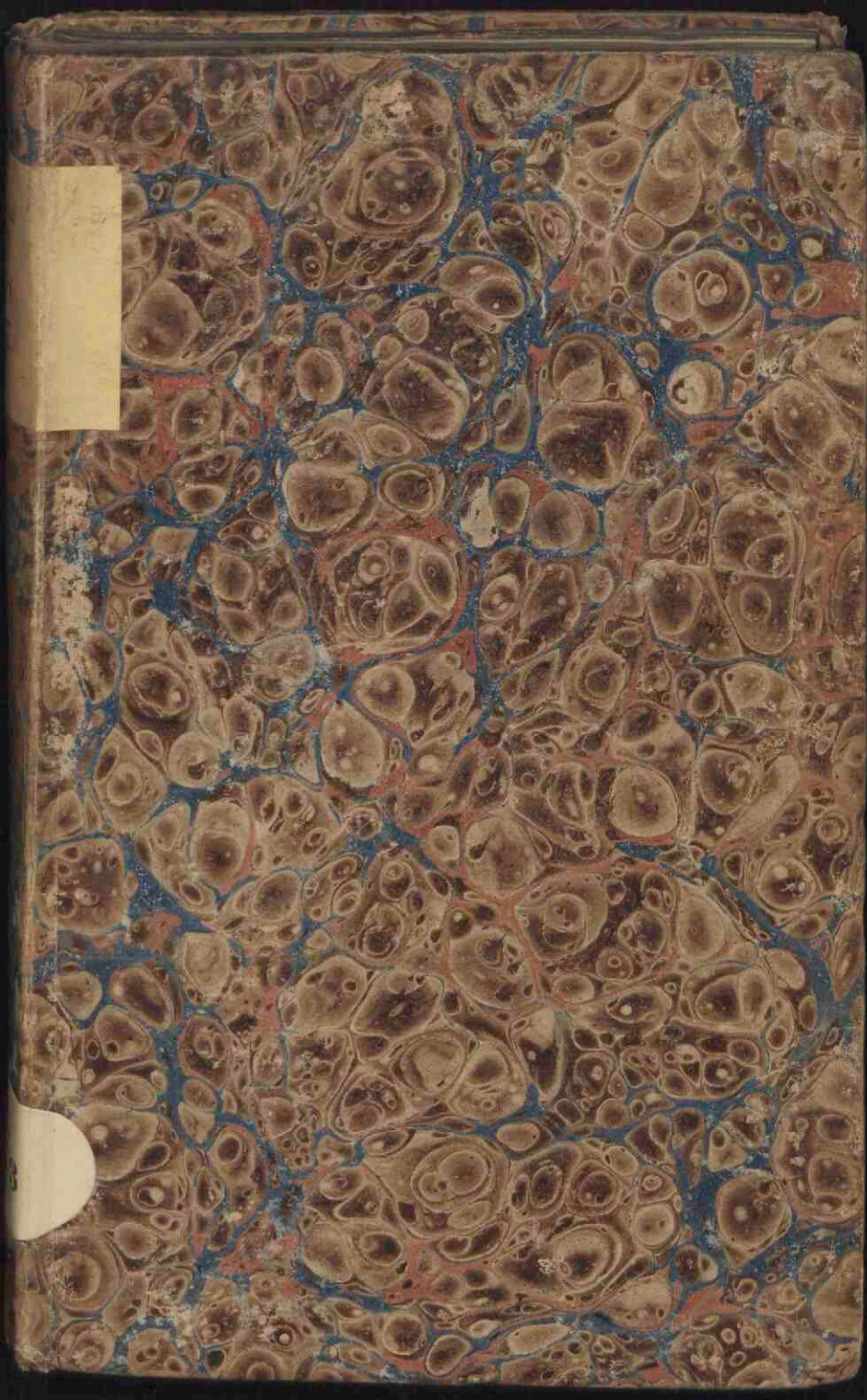

Reis door een gedeelte van Duitschland, Oostenrijk en Italië, 14 juni 1823 - 8 oct. 1824

<https://hdl.handle.net/1874/384860>

3.

O.E.3

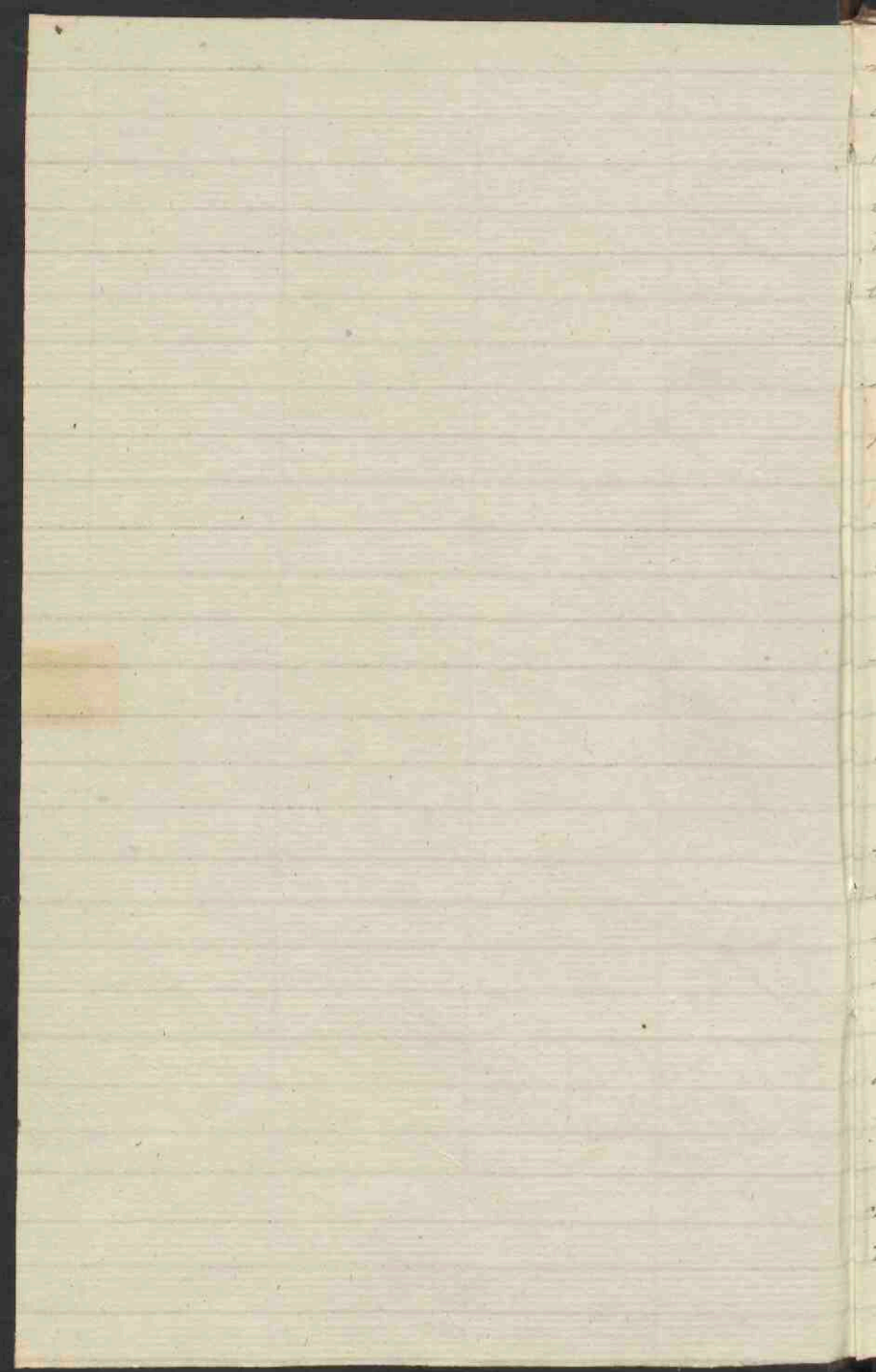
Hss. Ackersdijck.

4

T. 1316.

Hs.
O E 3

Nov. Achenid 4 (III)

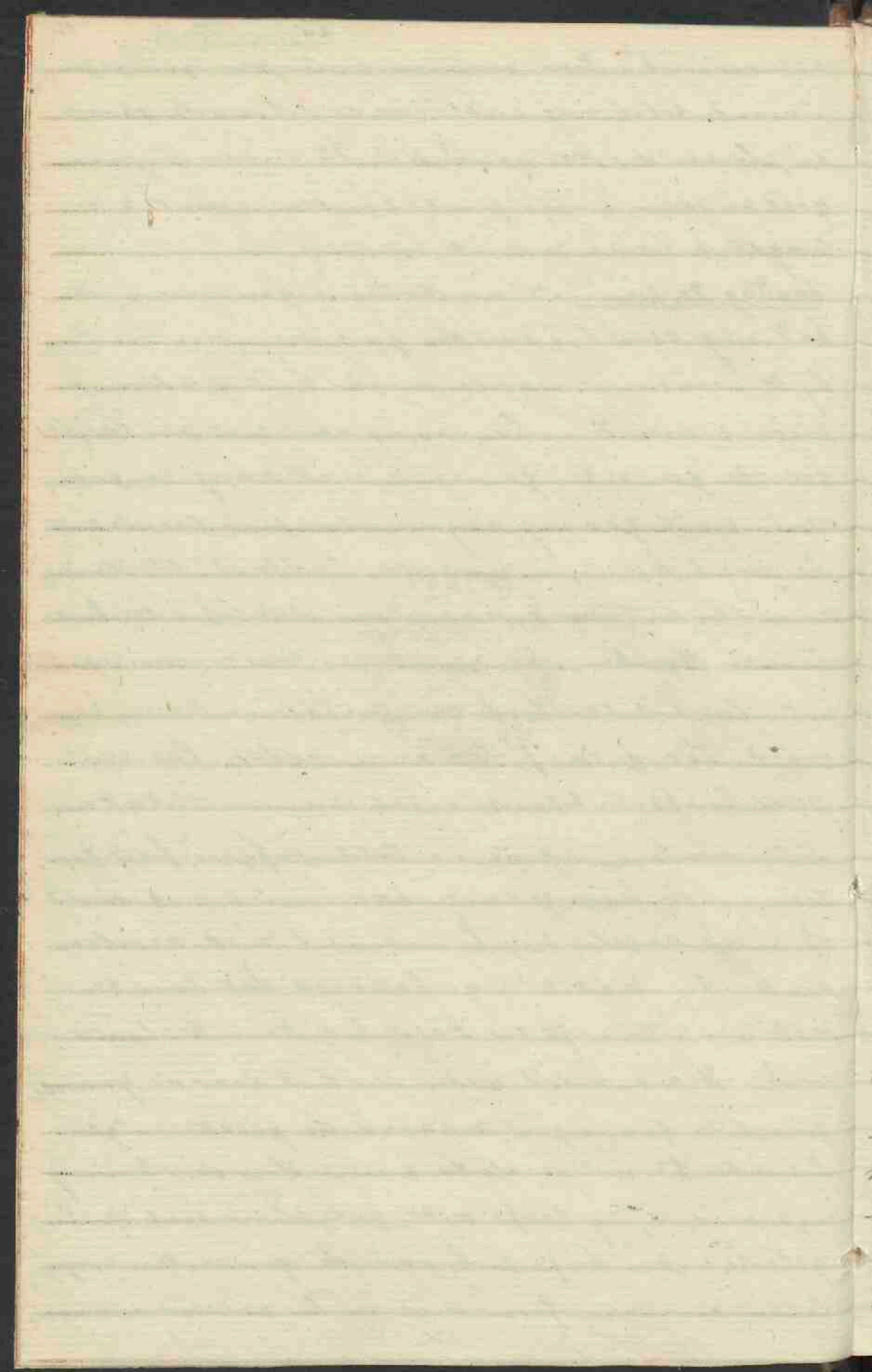
naar evenredigheid van t'geboort klein. Dit is niet
op het zoo gedaan, dewyl de opene naar te koningspellen
te groot wesen, en men des daaruus een kleinde
lobaal begerde. De vorm is een halve cirkel, zoo
dat het konink zeer breed is en het gezicht eint alle
lagen zeer goed.

Maanddag ben ik de muur tussen heen. Het ge-
bouw is zeer eenvoudig. Inwendig zijn de muren
plaatse en andere vertrekken zeer middelmatig.
De muren, waarmede het metaal geplaatst wordt,
en worden door water van de spree gedroeven,
dat overige geschiedt door menschenhanden. De
werktingen waren nevensillende, sommige and-
er getrokken, andere nieuw en zeer goed. Men
had hier ook een paar stempelwerktingen van
de nieuwe uitvinding in Dusseldorp, en men zag
de dat met velen niet boven het andere met ge-
zichten. Het stempelde nu koper, en ook het
langroefken. Goed nuut men zoo te hoorde,
byna niet. In is voor Pruisen. De halven in Ber-
lyn een muur te Dusseldorp en een in Saksien.
De den nag in eenige zeer fraaye winkels geweest
overvanden in dien van Stobwasser onder de Linden,
waar men uitsteekend schouw verlatte goed vindt.
By den Hof traiteur Jagar heb ik de groote reaal ge-
zien, die naar een der fraaiste van Berlyn gescheide
waardt. Zy is zeer eenvoudig, en zeer goede enoude-
digheid van langte, breedte en laagte, tevens zeer

net verleid. Hier worden vele partijen gezien.
 I vonds heb ik nog wat door de schoonste straten
 en pleinen der stad gewandeld. Ik wilde zo gaarne
 goed in mijn yechenzen behouden, want zoo
 mogelijk zie ik zo niet weder.

Zondag 20 juli. Naar Holland geschiedt. Ik
 had nog even tijd om den godsdienst in den Dom
 by te wonen: de vorige week had ik alleen de
 preek gehoord. Men zong aan met een lied, alle
 geen de gansche gemeente medezang, en geba-
 rende welk gezang nog aanklappend taalende.
 De predikant, in zwaarten tabbaard, stelde zyn
 voor den altaar ineenrop een Principis te twee
 lichten stonde; hy sprak een soort van rezen
 uit, las uit een boek eenige formules, een
 gebed, het geloof, het onze vader, las een
 paar hoofdstukken uit het nieuwe testament.
 Dit voorlezen werd met telkens afgewisseld door
 zeer snare kaangesang, dat in veel met een
 of meer regel, die ik evenwel niet verstaan-
 konde, het laatste was haldelijg dat door de
 predikant gezegd en door het koor herhaald
 werd. Hierop werd weder een lied door de gansche
 gemeente gezongen, maarna de preek volgde.
 Dit is de form zoo als die nieuw door den koning
 ingevoerd is; zy heeft veel gelykheid met de Eu-
 gelsche. Men heeft toch aan de gemeentens vryge-
 laten om deze form niet in te voeren en anders

Zy het niet goed woudeu.

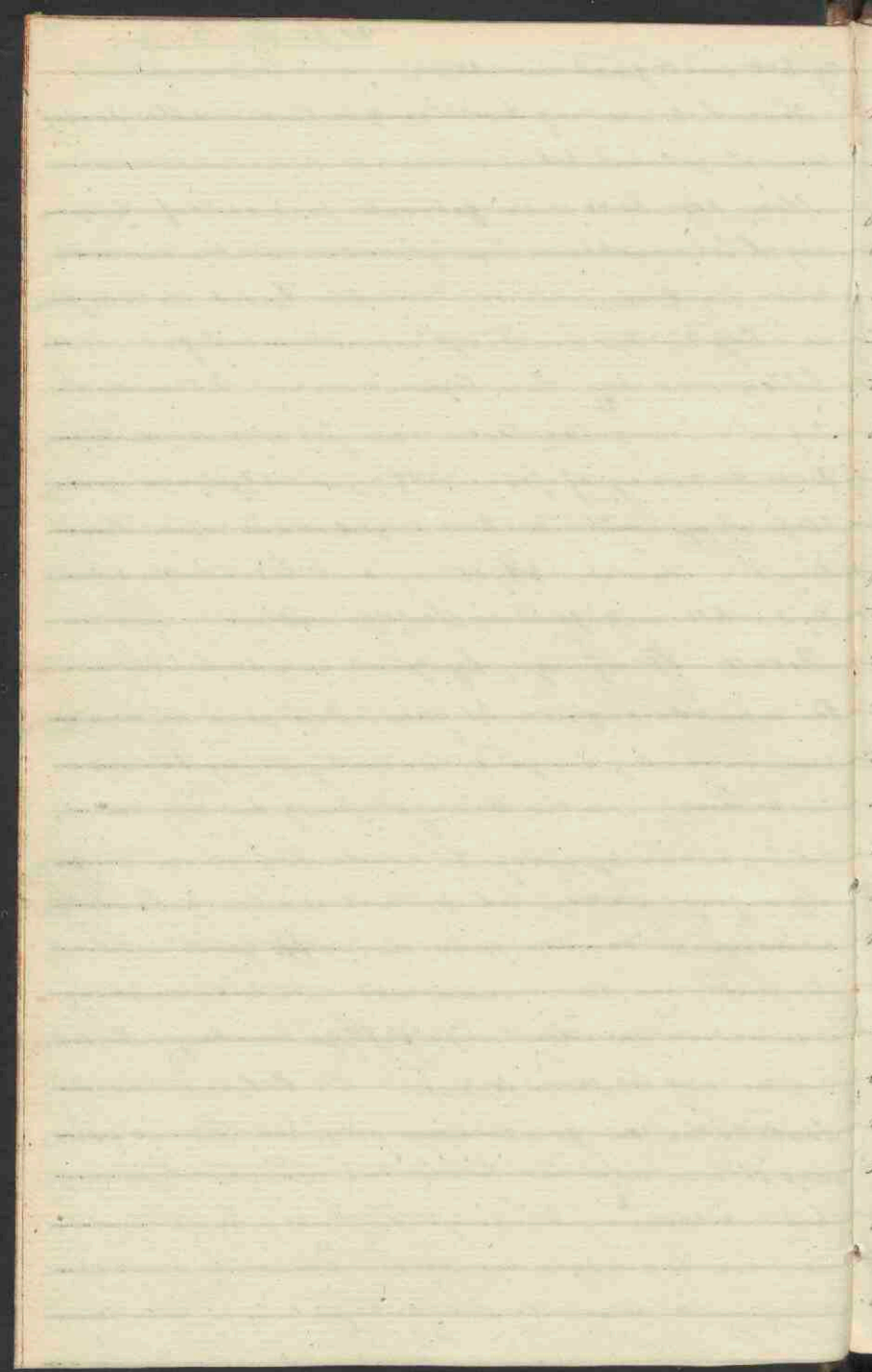
Stuurl de hier nog kortelyk optekenen, welke proef-
soeken ik gehoord heb.

Maandag. Dese is een getoepde soad, en heeft hiervan
nog al het voorkomen. Zyn getuigt is sonder een nadere
kend. Hy behandelde de Rome. des Apok. en was juist
aan Cap. 22. Zyn voorzage was eeuwendig.

Sabbatsondag: Een bejaard man, klein en klein-
dig. Hy draeg het leven van Jesus want de betan-
telde de vraag of Jesus reeffyne volgelinge gedoopt
heeft of op welke andere wyze, roos zynen dood,
kintene van niet k'historen, oud en nieuwe, wrode.
Hy brakte rich goed en kalder uit.

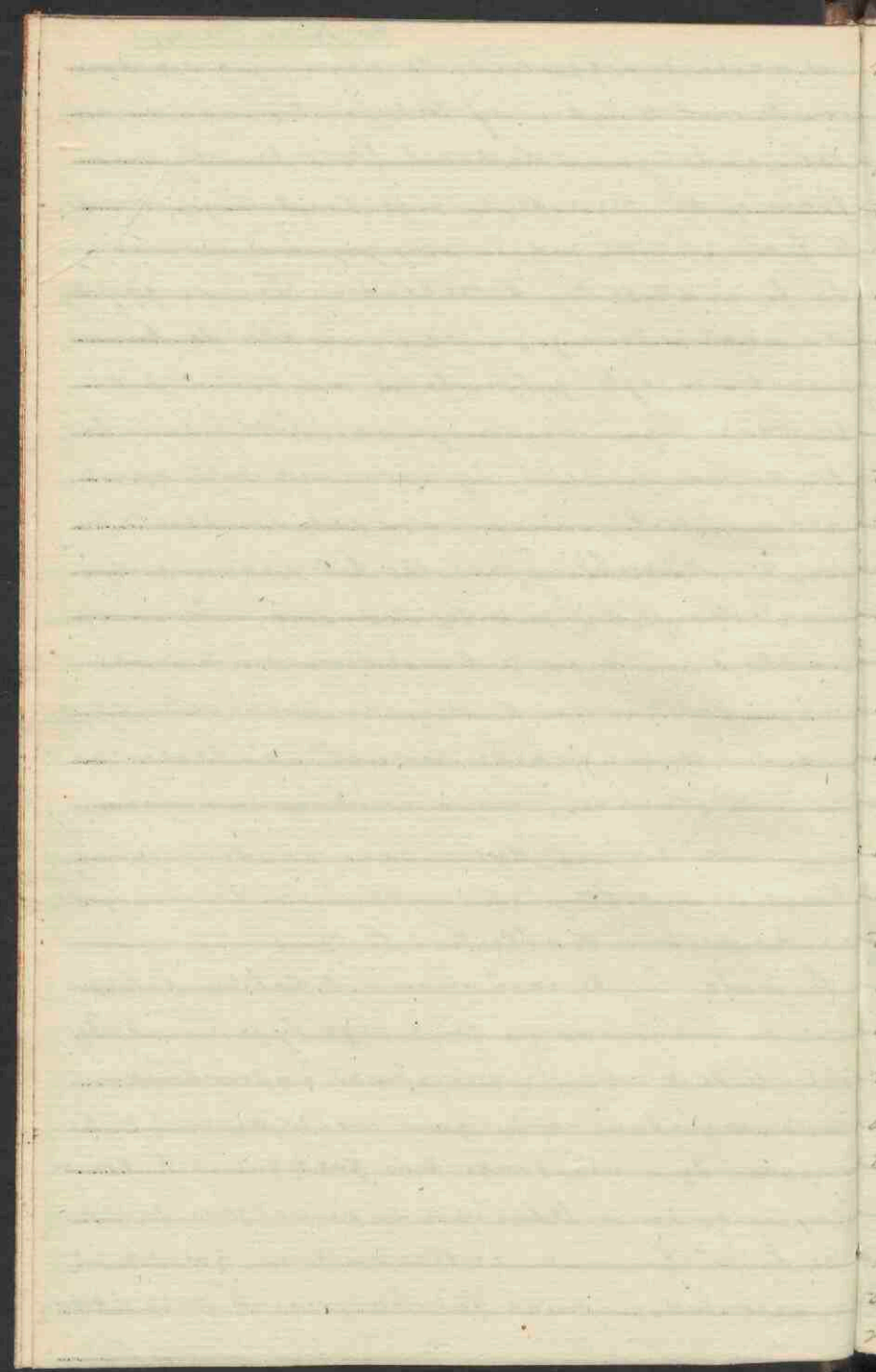
Dienst. Straffrege; hy sprak over de kindermord.
Een man van ongeveer 40 jaars. Het geen hy zeide
was eeuwendig en goed, maar hy draeg het ten in-
terste haal, zonder belangstelling en al, een lo-
die hy maar spaedig te eunde brengen wilde voor.

Savigny. Dese heb ik twee malen gehoord. Het
voorkomen van den man belooft reeds wat in-
stekende, een meer man met veel entdrukkung in
t getuigt en een scherpe dephise banding. Hy scheen
my toe in de 40 jaars te zyn. Hy behandelde de
Instituten en geschiedenis van het Romeinske
regt en was nog het hoofstuk der vaderlyke magt.
Het entdrukkende duidelysheid draeg hy de denkbeel-
den en beginsels der oude Romeinen ontrent
die punt voosy de regtskepalingen die daer

sub manen voortgeleid; de wijzen die deze van de oudste tyden af het justitien en nu later ondergaan hadden. Geste daerby zeer fraai op hoe ineentlyke rechts-handelingen tot bloote formaliteiten waren overgegaan, dat was dus die formaliteiten beteekende. Terens gaf hy een naamwerkje in'tley van alle de kunstwoorden in regte ydelmatelyc arment dat an dien dorp. Zyne voorbragt was intruwend beliden en aangenaam; hy versprak zich naam, gebroekte blyfbaar voor elk denkbeeld de juiste uitwerking, zoo dat het niet mogelyc was te twyffelen wat hy bedoelde. Ik kon niet nalaten desen man te verwonderen en ik moest zeggen dat zoo veel de wyze van behandelen alre vordragt het model voor alle anderen vande kunnar strackken. Zou ik wils op moet aannemen vande het zyn, dat in zyne handingen en vordragt een soeffte elegantie bebroekte die op de hand was van geaffectere te zyn.

Schmalz. Een byjaard man. Ik heb zyn Collegie over de Encyclopaedie van 8 regt bygemeend. Hy behandelde de wyzen waerby, maar onderstekende regten, eigendom vorknezen warden, en veel de praescriptie. Zyne voorbragt was goed, meest historisch gaf hy op hoe de Ubius en vordagen praescriptie by de Romeinen ontstonden warden, hoe die vordand manen, wat het kanonick regt daerby

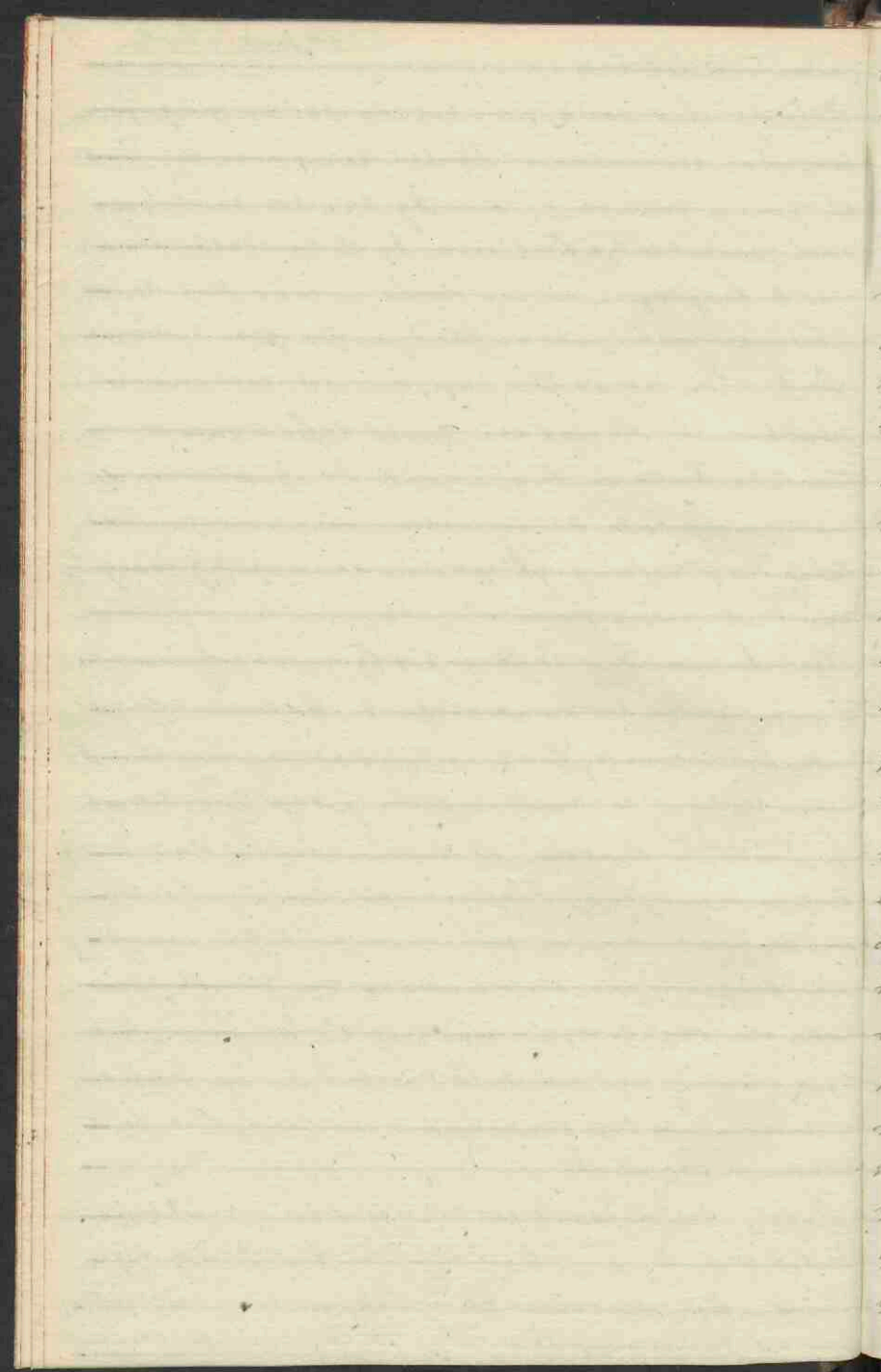

veerduerend had een.

Holweg. Een jong mensch die pas aulangs gewoos
professor geworden is. Ik heb hem onse de Pande
ten Koone. college gezien. Hy drukt zik met
veel gemakkelykheid uit. Hy behandelde ten toel
over de langzamen, en my dacht er was veel om de
lykheid en naamen kenningheid in het geen hy even reid
Luit. Een bejaard man, met een goed innemend
voorkomen. Ik heb een zynen leffen onse de na.
tuurlyke hutane bygewoond. Hy sprak over de
matematyphose der insecten. Het veel gemakke
lykheid en aulangryk schoon een vandy daag hy
zyn onderwerp naar

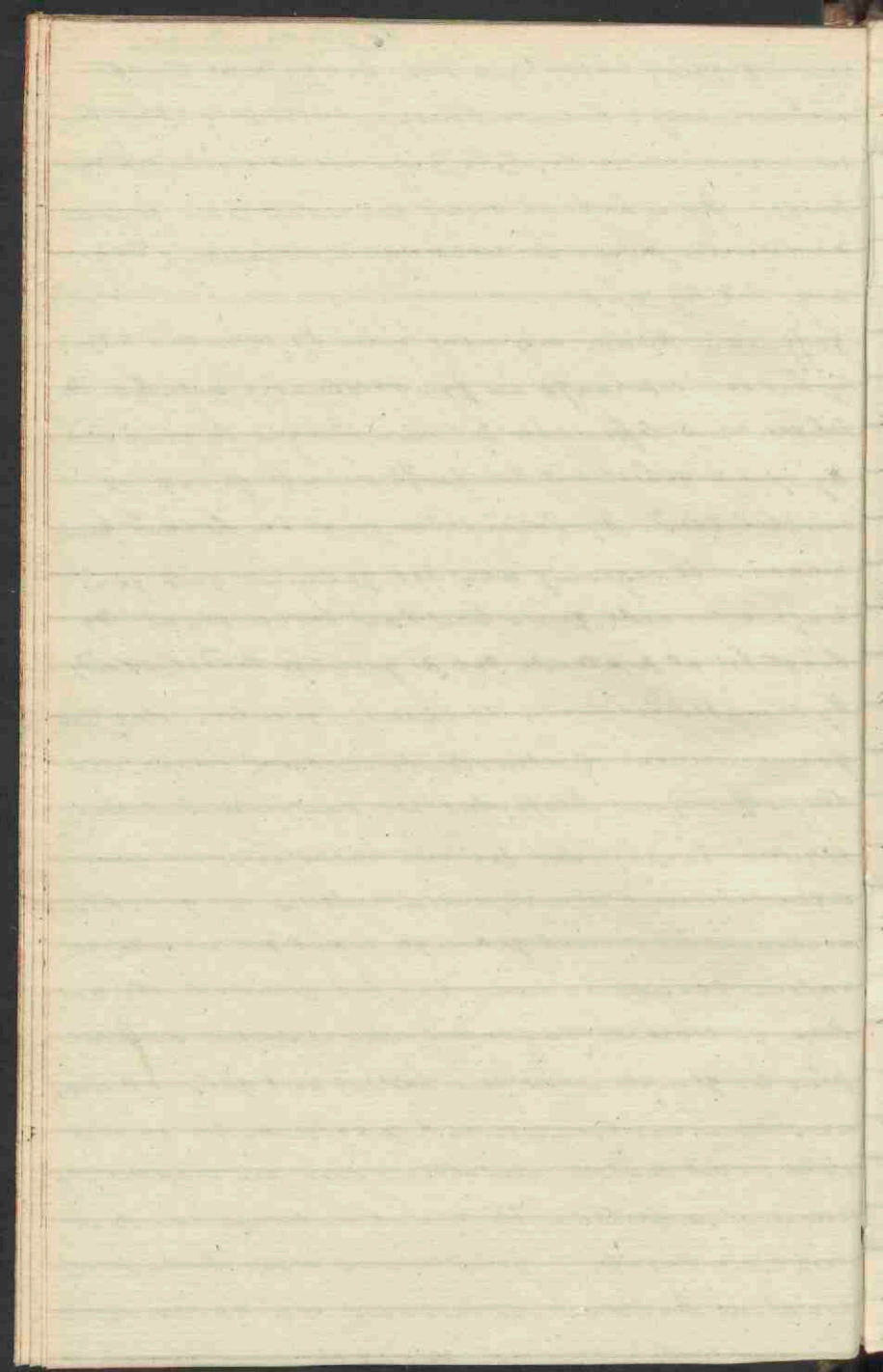
Weid. Een man van 50 jaren, zoo hy mij voorkwam. Hy
is oprichter van het mineralogisch Kabinet. Hy was
in de leffen over de Geognosie, waaraan ik eenmaal by
woonde, want de onderscheiding van Limietsteunke
en Duitsche bergen. De zwaarigheid dat Oergr
dachten somtyds op Flopgringten zanden rusten en
was de theorie van de vragere en later wordung
dier bergen met bestaant van zyn zonde, werden
doel hem opgelost; dat was zeer belangryk, maar
zyne voordragt was niet duidelyk, hy maakte
de zinnen en tusschenrichen van lang, dat hy er
telken in verward.

Nagel. Een bejaard en, zoo het seken, gemakkelyk man
Ik heb eenmaal hem onse de Kestelich zyn.
woond. Hy sprak van de betekenis van obelysten,
van de byvoeglyphen uit; ik konde er weinig

van begrypen, want zyne voordragt was beneden
 middelmatig: binnensmand, met getrokken zin-
 nen, zich steeds herhalend en naar waarden toe-
 kende. Hy is bekend voor een man van groote
 verdiensten, maar de zake van mededeeling, dezge
 my, had hy niet.

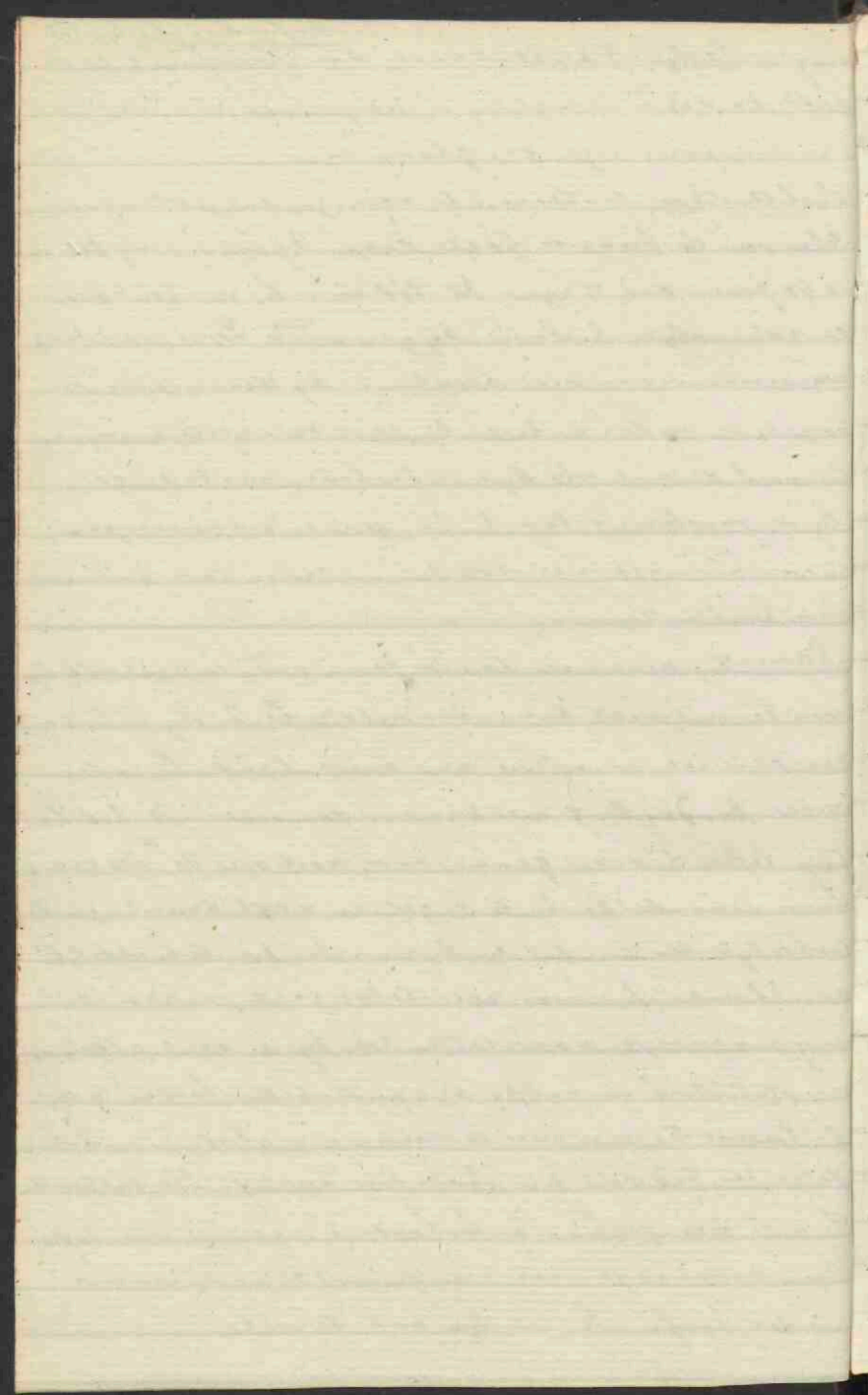
Hoffman kwam my voor zinnig en juist over te zyn;
 hy had een deschaafs en fyn verstandig uiterlyk. Ik
 heb een zwerf lippen over het kunstzieren bygewoond
 hy sprak geheel in het hoofs en met groote ge-
 makkelijkheid. Hy behandelde juist een bekend punt,
 waarom de regering aan het gemunt geld geen
 hoogere waarde geven kon dan het metaal. Hy
 draagt dit al pratende tot de grootste bruidelykheid;
 hy recommandeerde alle bankbare gesellen, dat het
 gannementent binten slonds, met veel koop, dat
 het zelf ingruet heeft, dat het van inlandische zyn-
 de sitters koopt, dat het niet koops en niet voor
 eigen rekening omst, waarvan alleen het geen door
 anderen ter markt gebracht wordt: in alle ge-
 vallen troude hy over, had het gemunte stuk al-
 leen de waarde van t metaal het het deratte,
 plus het gemak voor den handel en t gebruik men-
 ners, men moet trouwen in t gehalte en het geringe
 stekt; dit laatste kon alleen door een handvatig
 zeer eerlyk bestraffen de munt ontbren en laat
 zich niet bevelen. Geen munt, verde hy heeft die
 zou als de Hollandische bankaten, die gelden nu

was in Berlyn 3 procent meer dan in Amsterdam goud
geld; en dit is de reden zy in het gansche Noorden al
handelopeningen gangbaar zijn.

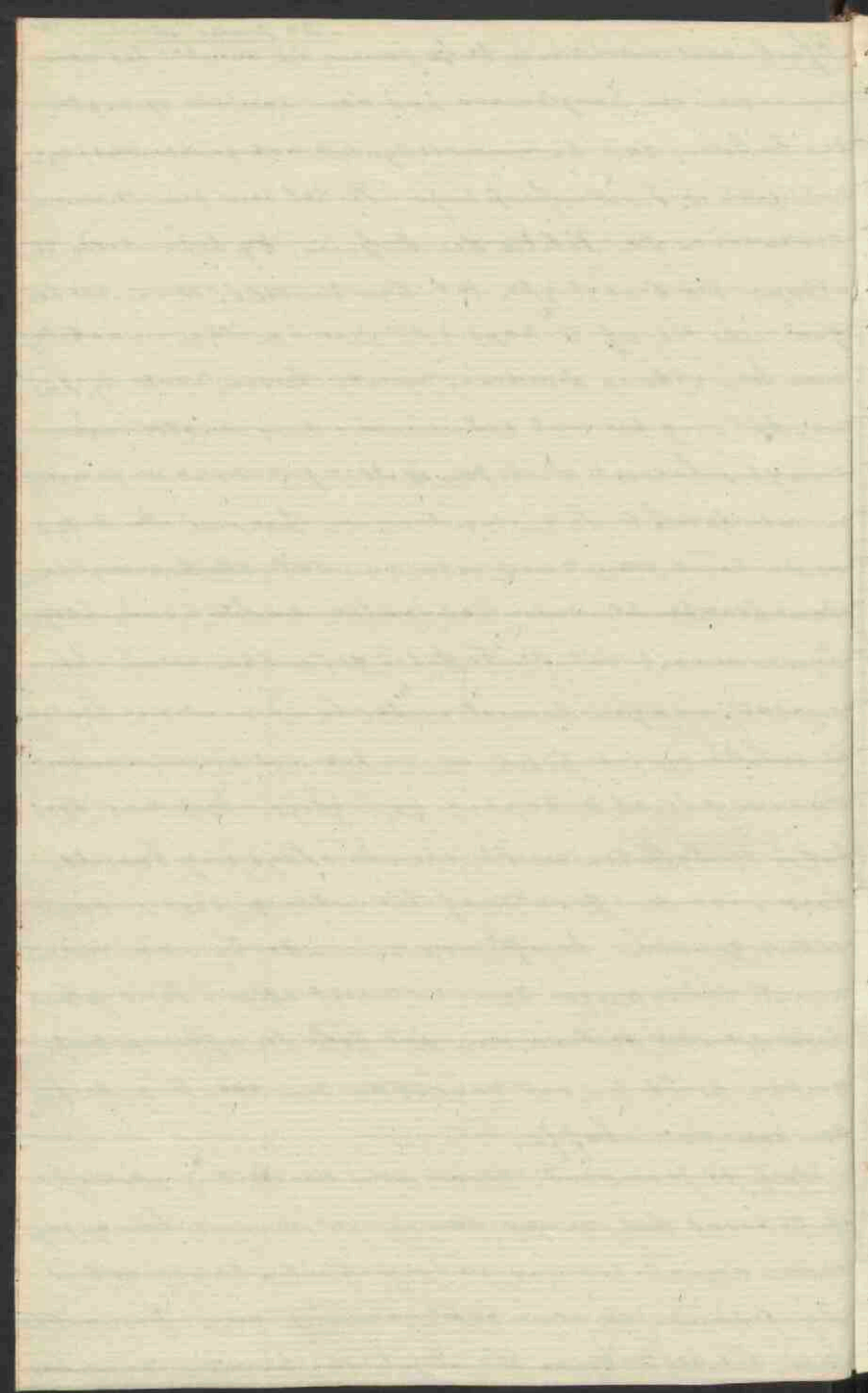
Lichtenstein, de beroemde reiziger en natuurvor-
scher van de Kaap de Gode Hoop. Hy verbleef my toe in
de 40 jaren oud te zijn. Ik heb eene les van hem over
de natuurlijke historie bygewoond. Zyne voordrag
was eenrentig en heel oerachtend. Hy behandelde de
vogels en onder anderen de paradijsvogels, waaraan
hy veel aenschryke bysonderheden mededeelde.
By de voordrag toont hy geene voorwerpen,
maar verwijst wel tot de welke in het kabinet
voorkonden zijn.

Rammer, niet meer dan 40 jaren oud, in zyn uitzicht
voortkomend niet bysander uitstekend. Hy is te ve-
gen aan het ministerie van buitenlandsche zaken
onder Herdenberg werkzaam geweest. Ik heb hem
twee lessen hooren geven; naar eerst over de statistiek,
hieraan behandelde hy de logische regtstapelingen de
trekkelijke den handel en bysander die betrekkelijke
bandbreuk. Dit was zeer belangrijk, maar ik kon
my niet volkomen voorstellen hoe hy in eene algeme-
ne statistiek in welke bysonderheden treden kan.
De tweede les was over de nieuwe geschiedenis en behan-
delede den tyd van den Successie oorlog. Dit verhaalde
hy zeer belangrijk en onderscheidend; met veel anedotes.
Zyne voordragt was zeer gemakkelijck en niet
mit het hoofs. Ik heb hem ook besocht.

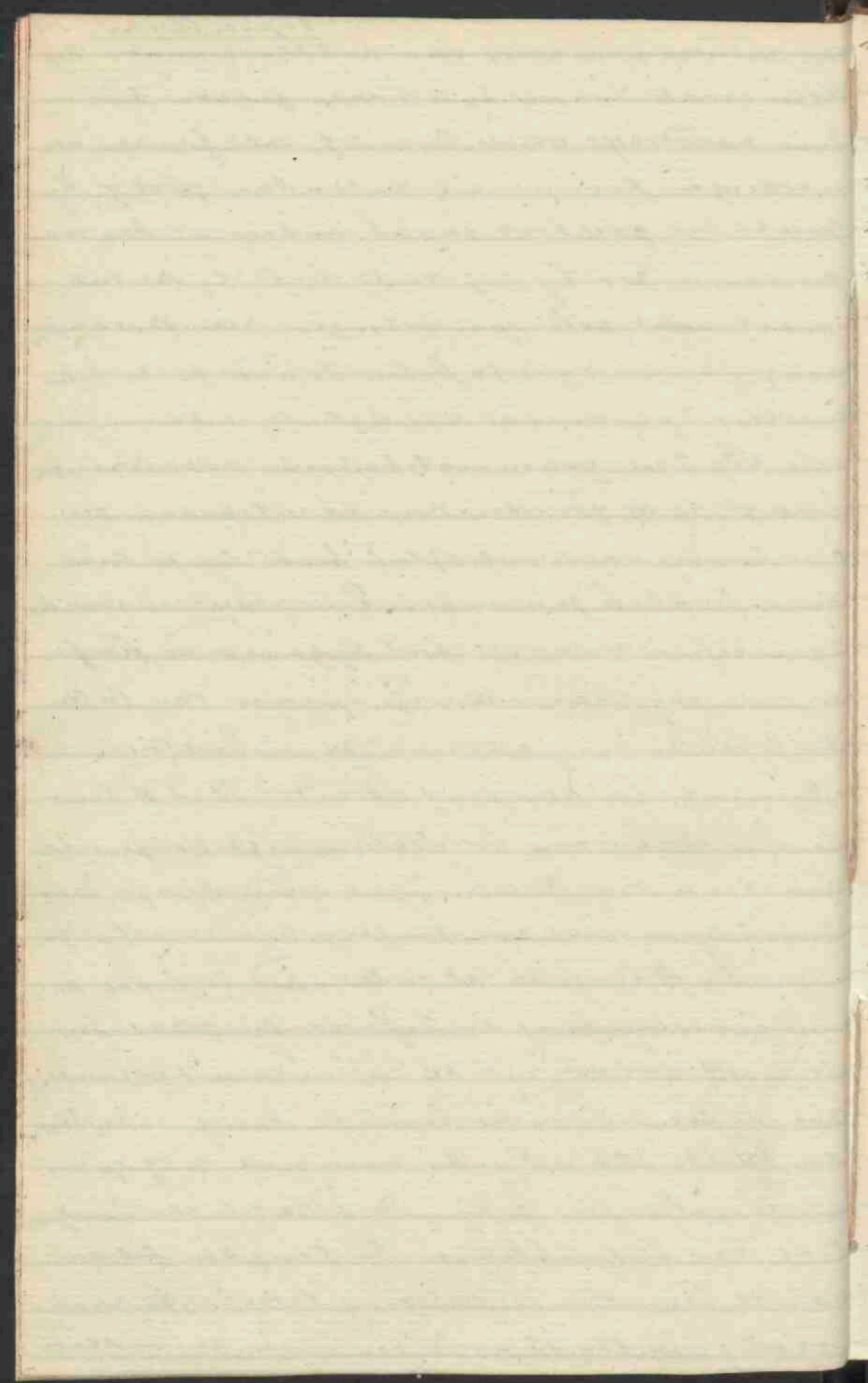
Pfeil een man van in de 40 jaren, die minder het voor-
 kennen van een hoogleraar had, dan van een opper-
 der bapfen, dat hy maar oetpuylyk ook gemeent is; zyn
 zult tuch is Forstmeesterschape. Ik heb hem eens ter hoorn
 gerees over de Politie der bapfen. Hy behandelde het
 afkopen der bereytinge, tot beschreide: wanneer het
 goed was die af te kopen; en naar welken maatstap
 men dien afkoop berekenen moest; hierin reide hy, had
 men tot nu toe veel gedwaald: men moest niet
 vragen: hoeveel stukken was de af te kopen gereytinge
 in het bosch te laten vinden, en hoeveel kost het
 onderhand van zulk een aantal stukken nee; maar
 dan berekenen men het nalte onderhand, hetgeen
 bynaal nooit uit de bapfen getrokken werd. Men
 moest vragen: hoeveel onderhand was er te berey-
 ten in het bosch op, en tot welk een aantal
 daarvan is de af te kopen gereytinge. Het drie toos
 dat in de bapfen niet te worden altyd nog door de
 boer voor een grooter of kleiner gedeelte van
 elders gevast. De afkoop meende hy, ook moest
 nooit getwongen zyn, en moest alleen daar plaats
 hebben, waar de boer van het geld der afkops zink
 andere middelen, om voortaan zyn vel te onderhan-
 den kon aanschaffen.

Wolff, 65 jaren oud. Gewin een der belangrijkste, die
 ik ge hoord heb, maar dien ik het minste kan opzuy-
 stelen demog, het was gamsch buiten myn verstand is
 hy behandelde een rednering van Demosthe-
 nes, dit deed hy in het Duitsch, de myn zyne taal

den minder nauwkeurig en van helderen waarnemer by
 Latyn sprak zoo als hy te voren gedaan had.
 Zyne voordragt was leerend, met fraayen
 merkingen doormeren, niet en dan geestig. Hy
 spreekt het grootek ganssch anders uit dan men
 gewaan is; zoo hy my zeide heeft hy die uit-
 spraak naar vele opmerkingen. Zes berekenen
 aangenomen, zy is tusschen de oude en de nieu-
 we in; hy is vooral zeer lezen de nieuwe Eng-
 sche By zyne grammaticale voorlesingen
 draagt hy de gronden voor die uitspraak zeer
 omstandig voor, onbegreep heeft hy er niet,
 over publick gemacht. Een Americaan, die
 zyne lespen daaronder had bygevoerd, heeft
 er een vry naamtekenige opgave van laten
 drukken in een jaarnaal van Boston.

Keuzing. Het zeer jong doct. It het hem
 saanen leren over het Natuurrecht volgens het
 handboek van Hegel. Zyne voordragt was
 krachtig en met overtuiging, zyn taalryk ge-
 stig. Hy behandelde het onderscheid tusschen de
 militeaire eeniging en tusschen den staat. In
 de eerste verliest zich de individu in talgemeen
 zoo als het kind in den huislyken kring, in de twee-
 den kneedt elk individu voor zich zelf op zoo
 als de volwassene man. De staat is een hoogere
 trap van ontwikkeling. De dengeen die men
 aan de familie eeniging toevoegt zyn
 negatief; in den staat is een meer gevorderde

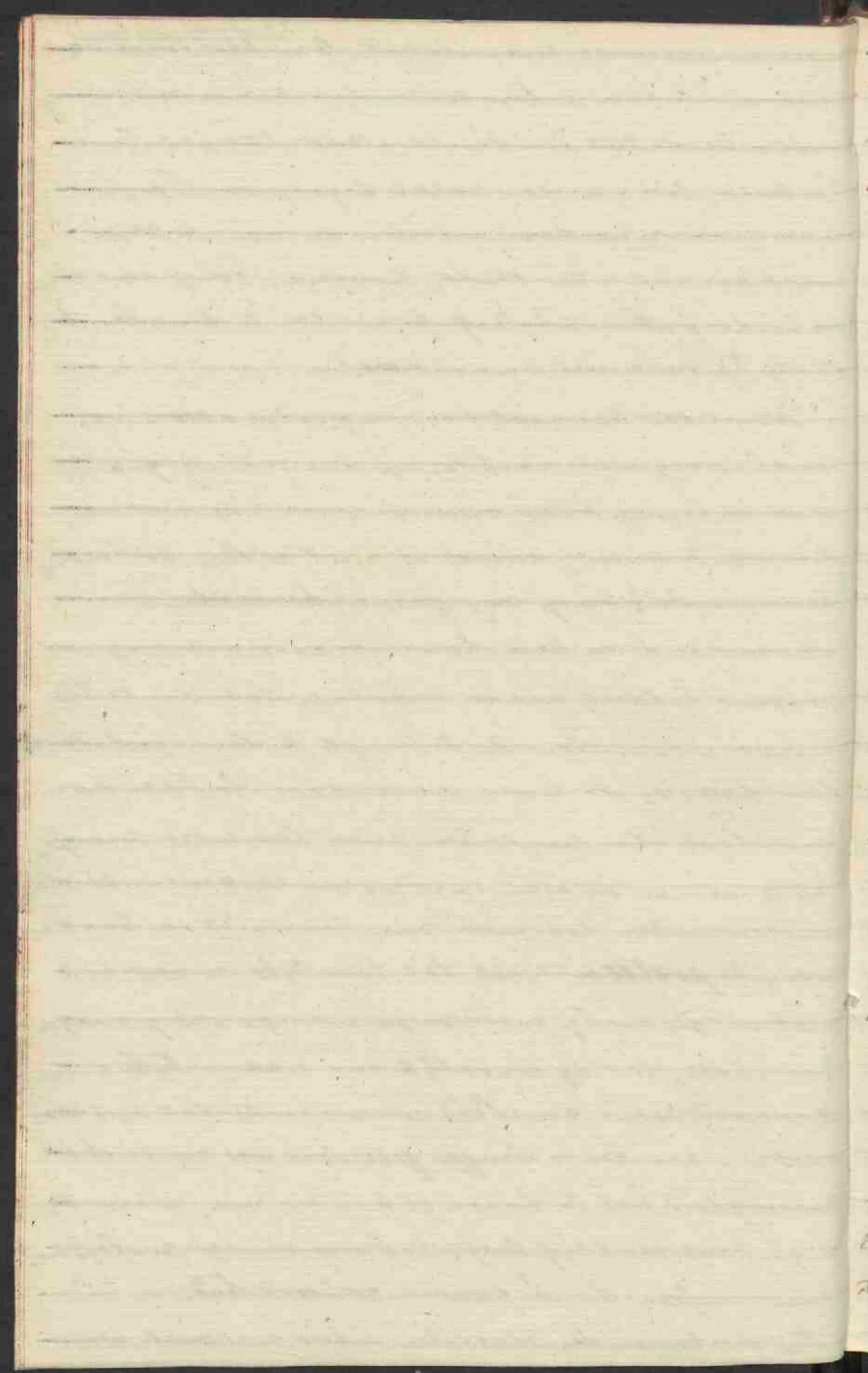

meer handellende moraliteit. Om den Staat van
zine aangezichten te herstellen, moet men niet lang
willen baren tot den kindertant, dat het jeui.
leiden, dit was een valsch begrip van Rousseau,
men moet zich doorarbeiden, en een beteren,
meer gevorderden staat, haazere. Fray van mo.
valische ontwikkeling trachten te bereiken. Die
dreeg by niet veel meer voor.

Wanneer het niet voor mijnelre alles was,
zoude ik my niet wachten, op zoo weinig grond
eene meening onder mannen van zoo veel ver.
dienste te luten; maar ik wil alles de, indig
bewezen, die by op my gemaakt hadden.

Ik zoude de andere haagleranen ook my niet
gehand hebben, maar, behalve dat my de tyd
te kort schaat, den ik dikwylt te leen gesteld,
daar dat by de eunen verandere hadden, die
op de lyst stonden, en dan was het zeer moeij.
lyk te vernemen wanneer by nu by garen: de stu.
denten wisten het niet zoo het niet in hun va.
was; de postler wist het zomtyds, maar ook
niet altyd; en by moedwylt menigv. aedig vragen.
Zoo maar, dat by eindelijk my naannlyk, meer
te waard stant, en altyd maar zende dat by t niet
wist; wanneer is langer gebleven was, zoude ik die
zwaarigheid wel te baren ge komen zyn, maar by
zyn kant verblif heeft het my eenige profeseonen
daen misfen, die ik gaarne gehoord had.

Het voorkomen der studenten is hier niet veel ver.

20 Juli, Berlyn. 178

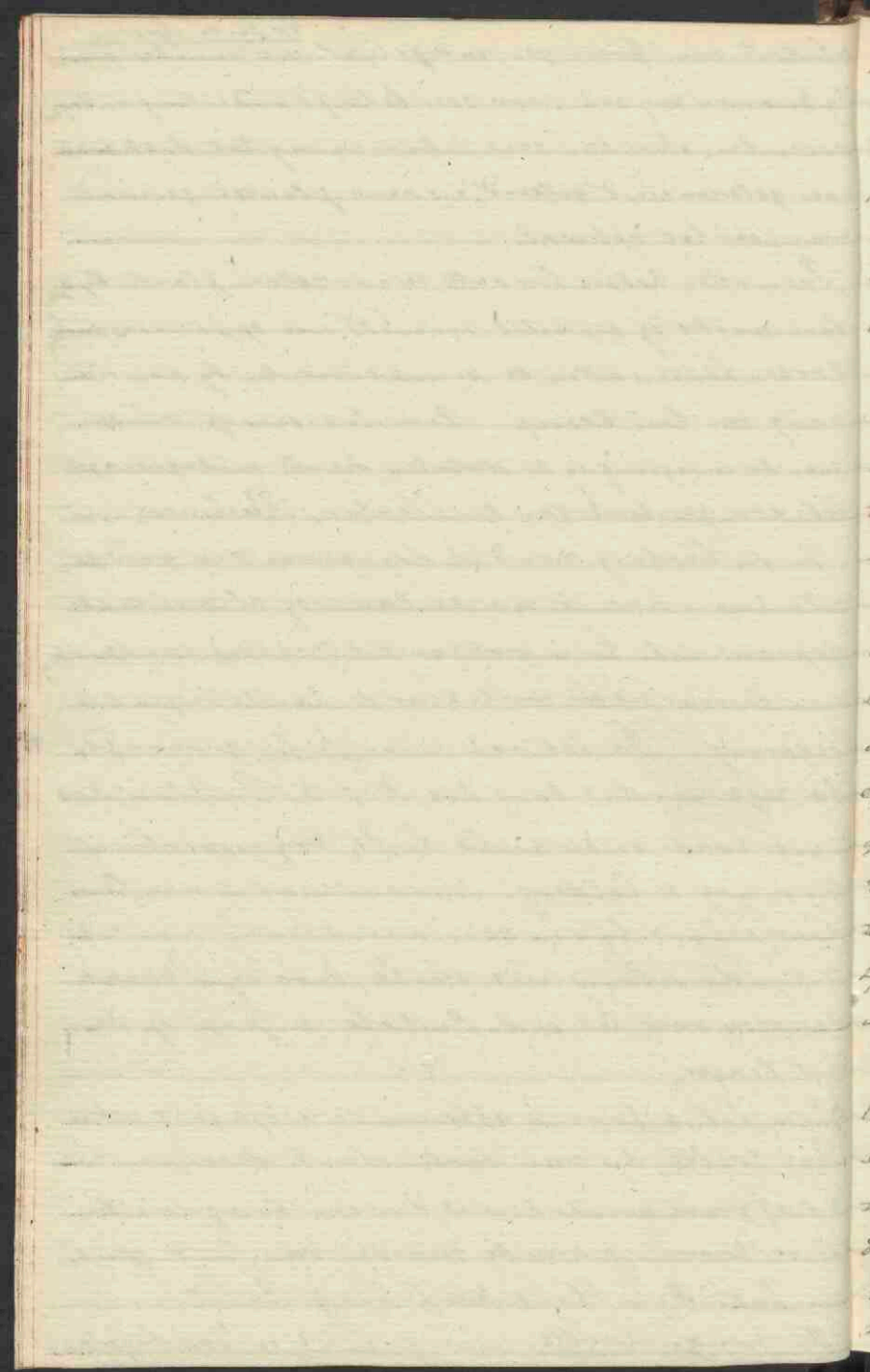
schikent van Göttingen, en gelijkt het wonder gesond.
"Zy kwamen my ook zeer lieflyk onderling entgegen
vreeuden. Ik heb hun eens hebben by my het boek waer
over gelesen werd. geleend, en eens plaatsingemind
wanneer het vol was.

Promotien hebben hier ook maar velden plaats. By ge-
dane words op den titel noemd, wie opponens. Sullen
Orator. houden allen de privat docenten by een oom,
rang van hun beroep. Voor het overige vindt
men de inwijting in de statuten, die ik medegebragt
heb. een geschenk van den Rector, Raimier.

In de herberg want ik doorzags my gaed ge-
relachap, waar ik nu en dan nog al veel mede
gepraat heb. Is in welkome vrijheid van spreke,
men berispt naar willekeur de handelingen des
regering. Ik heb ook naar Johan Gossard,
die zegt men dat door het Hof te Breslau, des
zyne zaak onderzocht heeft, my gesproken is.
Hy is nog te Calberg. Maar al wat ik van hem
hoor, schijnt hy een zeer overvreesen mensch
te zyn, die schoon niet slecht, door zyne waerde
Ducpery voor het end Duitche de jungs op den
hal bragt.

Zeer heb ik haaren afkemen de neerzetting van
Prof Wittte, die naar buiten lands bereyden was
en afziet geworden is, om een brief dien hy
tot vertroosting aan de maeder van Land gebragt
van had. Hy is thant professor te Basal.

De jonge Wittte was men ik in Zwitserland

gewerd heb ik thans hooger naar te Breslau.

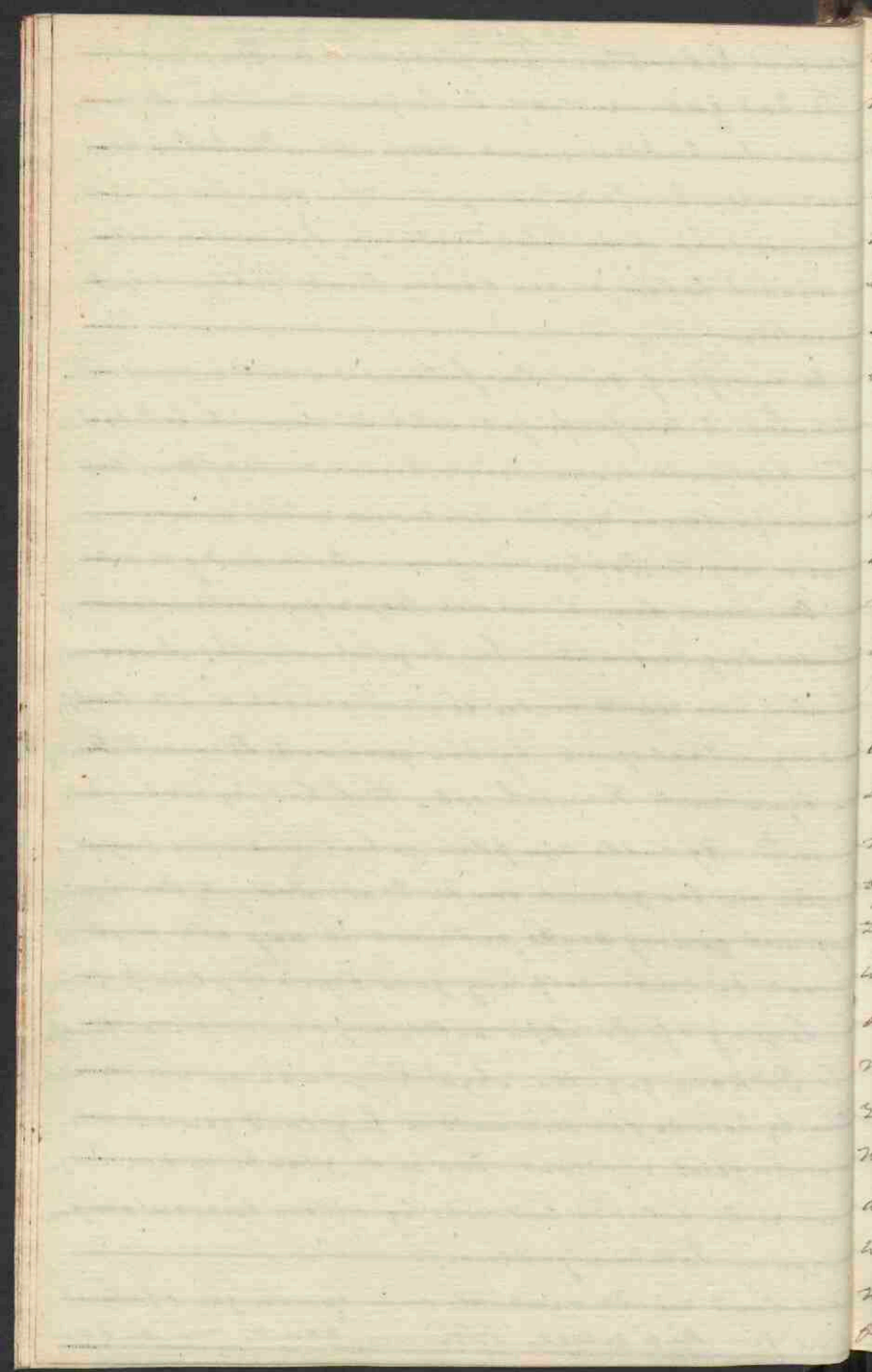
Ik had gaarne nog de hooft schoolen bezocht maar die hadden meest vacante. Ik heb in den postwagen kinderen aangeetroffen van het groote gymnasium in de Kloosterstrasse, die zomergestreekt verhoold hebben, en een gaaden dank hebben daer opvatten.

De inrichting voor doofstommen en die naar blijvends heb ik reageef, getracht te zien, ik heb de daer toe bestemde uren niet kunnen treffen. Zoo twienige dagen zijn te kort, om alle te zien, niet voor mij in Berlym nog meer bewaardig was.

Om, om den ik met den Leipziger postwagen naar Treibenberg vertrokken. Een Engelichman, Mr Moore uit Londen, was ook te reke, een reisgenoot aan te treffen die zyne taal sprak, by hem geen enkel woord Duits, en zyne niet Fransch ook; toch had by reed, niet gewerd. Hy wilde zyn plan geheel naar het myne rigten, om het gemak van de taal. Daar ik den man niet genoeg kende, ontweek ik nog alle warte of spraak, en reide zelf nog geen bepaald plan te hebben, in Leipzig of Dresden.ullen wy ons nietre ontmoeten.

Te Potsdam gezeten. Mijn Engelichman was reuonke toen by hoorde, dat be waard in Engeland gewest was, en Engesk verstand. Zoo by de plaats op een wagen niet reed, betuold had, was by alleen daaron een paar dagen in Potsdam gebleven.

Het land wordt vlak als men op eenigen afstand van het hief gelegen Potsdam komt; nu en den

vede. wy door dennebofken, meest loek door weidige
 veldland. Zag, hane, gaas, aandappelen, weinig keru.
 ten klein meer, de lediner-lee, maakte een aangename
 afmetseling in dit landige land. De dorpen die wy pas
 leenden zagen er vrolyk uit; de straat zeer breed,
 en de huizen wel niet prachtig maar toch net en
 goed onderhouden. Daar het zondag was, zagen wy de
 bewoners op het best gekleed; men hoorden goede
 kerkzige gezigten vielen wy in 't oog, en de vrom-
 men niet onbetreffig maar sterk en grof was als al-
 tyd in de streken waar wy mede op het land werke.
 De kleding had weinig bysonders, plume mitsjes,
 met groote strikken in den nek werden ook hier
 door de vrouwen gedragen.

Tegen den avond kwamen wy in het statze Bolite en
 in den nacht in Fremembriten, dat was grooter is.
 De weg is bijna onafgebroken zeer goed; het land is
 niet vruchtbaar maar toch overal bebouwd, en
 by de vruchtigheid van het jaarwisaan stand de zag
 zeer goed. De postwagens zyn naar mate van de
 weg slecht, wy hangen niet op ruzen of rezen; alleen
 de banken inwendig hangen op rezen die toch
 voor het stoten niet bewaaren. Het was daarenboven
 zoo benaauwd in den wegen dat ik de plaats noem
 neerkooft waar de bank vast was en voor het stoten
 alle slaap neerkinderd werd. Myn huurman hier
 was een Pool, uit het Russisch gedeelte. Hy heeft
 my nog al veel van zyn land neerkooft. Ik ben
 door zyn gesprek beredigd in de opmerking, dat

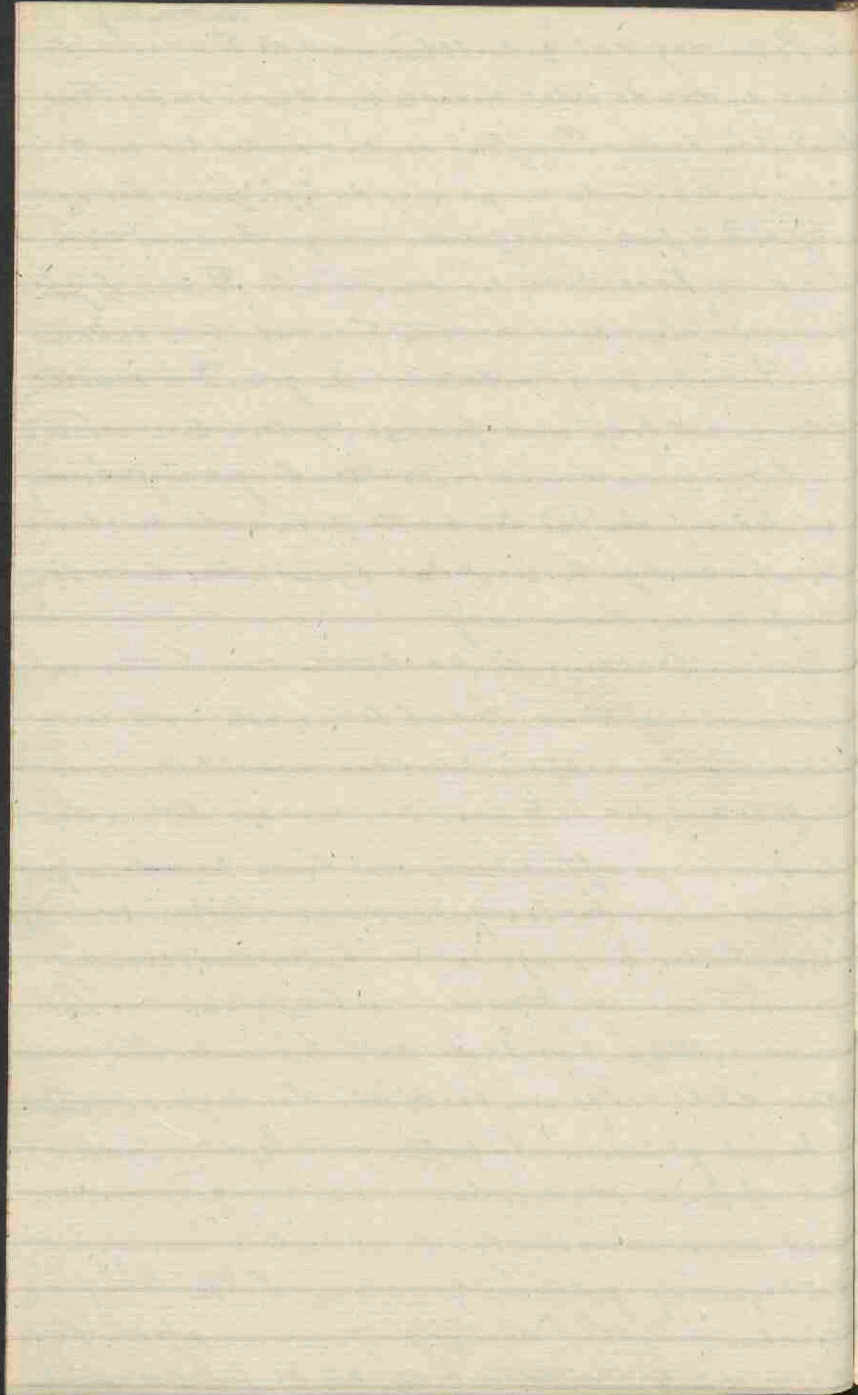
Deze provincie wordt *Westagdon* genaamt: ha-
deling is er de hoofstad van. In verouderden opzig-
ten zijn hier de oude wetten en invuytlingen in stand
gebleven. Het schynst in het algemeen by de Pruis-
sische regering daarvoor gehandelt te worden, des
mits alle deelen van het Rijk op denzelfden voet be-
handeld genoecht te worden.

in Polen nog veel gekochtheid naar de Fransen de,
 Staat, en dat de adel meest te vinden is onder Rus-
 land, dan onder Pruisen, vondt onder het eerste
 meer indegenende magt over de bygezigene bestaat.
 Naand. 2. juli. Vroeg in den morgen kwam ik in
 het dorp Knobstädt, dit is reeds in de Pruisische pro-
 vincie Saksen: niet ver van Treuenbrietzen, hadde ik
 my Brandenburg verlaten. De grond is vruchtbaar
 der, en het dorp met fraaye bysterheden versierd.

Om 7 uuren ben ik in Wittenberg aangekomen,
 en heb my den Dyd ten nutte gemaakt om het
 merkwaardige te zien, dat byna alle, betrekking
 heeft op de Hervorming.

Op het Raadhuis, de portretten van Luther en
 Melancthon door Lucas Cranach, ook een
 stuk vandenzelfden schilder voorstellende de
 te geloven, dit had naar my minder belang dan
 de sprekende afbeeldsel, van twee zoo belangry-
 ke personen. In het zelaat van Melancthon zag
 men helder doornigt en een kalen rechtzinnig
 gemaed, minder kracht; - in het zelaat van Luther
 onverschetelyke kracht en veel schandelykheid, maar
 geen adel, zelfs een trek van het tegenovergestelde.

In het gemeesen Augustiner-Klooster, Luthers
 cel, of liever studeerkamer, een zeer goed nestrek
 met twee rangstap; - de muurbelt (mijnz in ge-
 tal) zyn naar gelieven zoo als in d. Dyd. Een groote
 vierkante kachel van gegoten zwaren platen heeft
 naardezelfden vorm, als de tegenwoordige

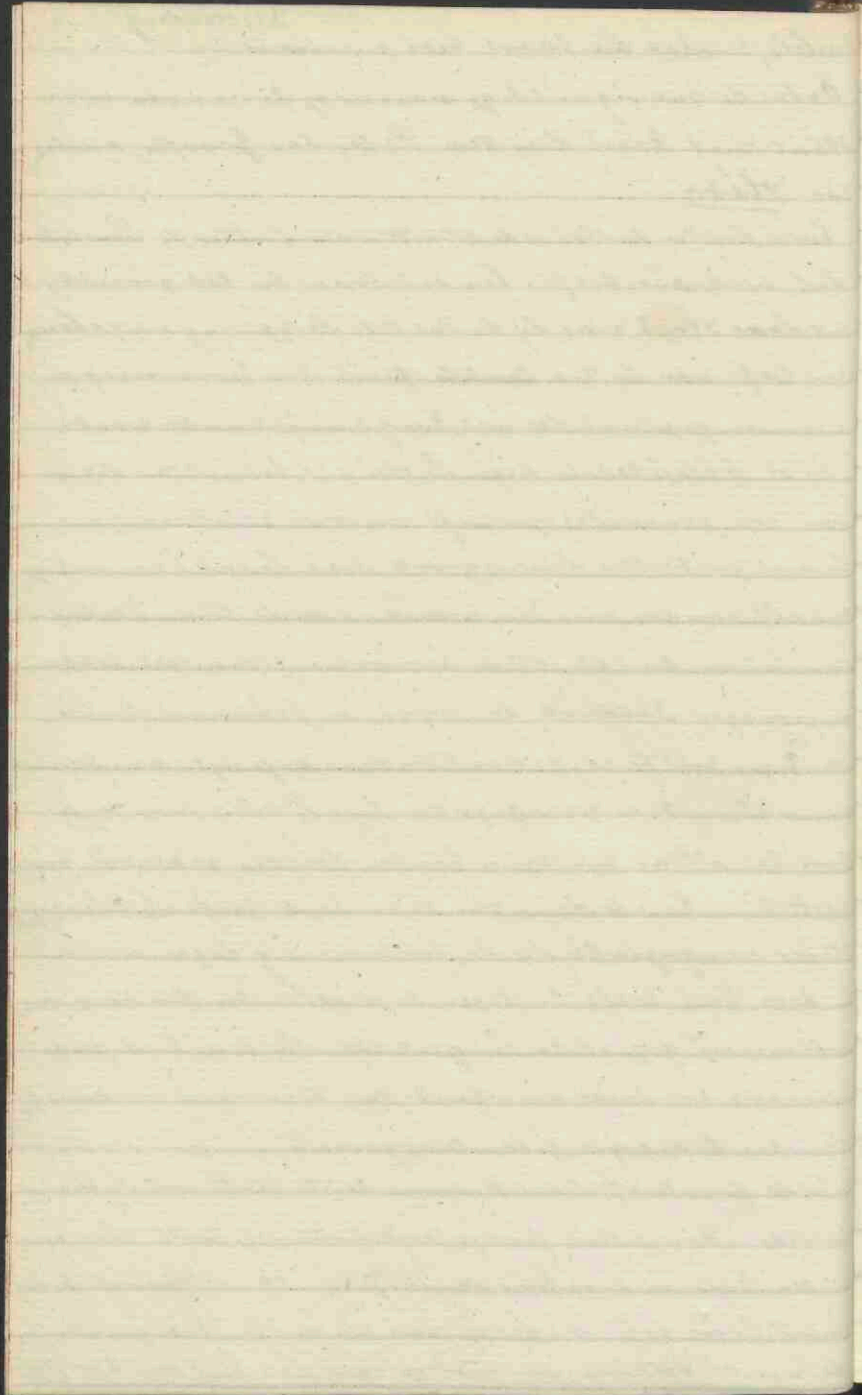
kabels, wordat die soort niet nieuw is.

Onder de menigvuldige namen of de raunen cur.
 Staat met kneit die van Peter der Grooten, austru
 zoo Hebr

Enen banten de stad is de plaats waar Luther de Pawlyke
 dal nebrant heeft. Een erkebaan die tot gedachte
 nis daar stond was by de laatste belegering ongehouden
 met heeft men by het laatste feest des hervorming en
 nissen geplant die met lang aangekweekte wort.

In de Schlofskercke liggen Luther en Melancthon begraven
 een een leeuwenvogel opschrijft wyet de plaats aan en
 hune portretten levensgroot door Lucas Cranach ge
 maald hangen aan den wand. Voor de twee Heiligen
 van Saksen, die ook tot de hervorming zoo veel hebben
 bygebragen, Frederik den Wyzen en Johannes den Be
 standigen zyn twee gedentitekens opgericht: aan de
 muur staan zy in yzer gezeten door Fischer, en op zyn de
 voor het altaar zyn zyn in houten beelden gekneld, voor
 gesteld. Aan de deur van deze kerk heeft Luther zyn
 theeset ongeplakt, die de hervorming begonnen, en
 in deze kerk heeft hy tegen de misbraken der kerk mis
 hebbenmoed gepredikt en getreden. In deze kerk heeft
 men ook het derde eeuwfeest van deze naam ter menich
 dan een belangrijke gebeurtenis geverd.

In de grootste of lieve vrouwe kerk heeft ook Luther ge
 predikt. Het is een fraaye oud-gothische kerk. Men wyet
 en een koppen doopfont van 1457. In een altaarstuk van
 Lucas Cranach, maar op zoo als in dien tyd gewoos was
 de meeste beelden portretten zyn: een deel van het stuk

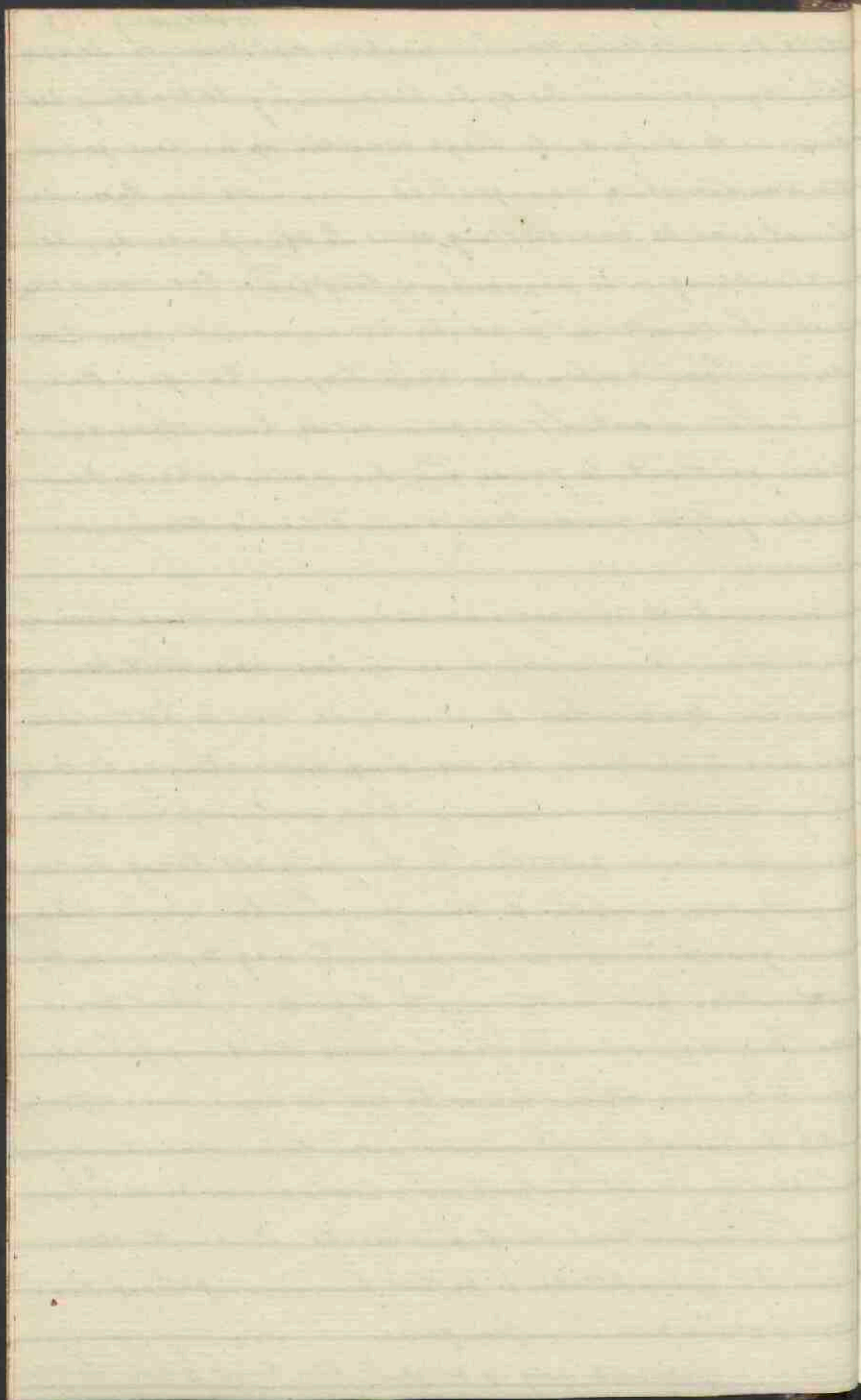

Willemsburg, 1748.

Stelt de voorstelling van het nachtonaal woort, en de apo-
stelen zijn personen die op de hervorming betrekking heb-
ben; — de hoop en de liefteworden op andere goddeli-
ken van die stak vanigsteld, — en wat my bijzonder
beviel was de voorstelling van Luther prekende; de
uitdrukking in de personen is treffend; het vromewij-
vede I. spreekte en de wandels maadende zyne hoer-
ders en hoordenopen aan zyne lippen hangend. Onder
de laatste is ook het vromewijvede by hem staat zyn
zoon ontrent 20 jaren oud, die valwaake op den
vader gelykt, maar tusschen een schoone blazige de
knaap is.

In deze kerk zyn nog verscheiden stukken van L. Cran-
en andere. Het merkste er een op dat voorstelt den weg
lang des keeren hand de zyne zyde zyn de Katholicken
die met bylen spade den aengding vernietigen, en de lie-
brou verchoppen en met ontong volvoerspen. In
de andere zyde ziet men de hervormers heeng on de
wynstokken in orden te brenzen, Luther maakt met
eine grante hark om het onkruid weg te ruimen en
helambten put water ont te bejeter. Jesul komt
den Paul zyn afukeid geyen, dese liedt nog ziele van
om te mogen blyken maar by wordt door jens affenien.
Op de markt heeft men een metalen standbeeld van
Luther opgezigt, ten zelfden plaats, waar hy de vftaart
binnen van Tessel verbodend heeft. De eerste steen
voor dit gedankteeken is by het hervormingsfeest baar
den koning van Pransien gelegd.

hew wijst ook nog in de stad het huis, waarin Luther

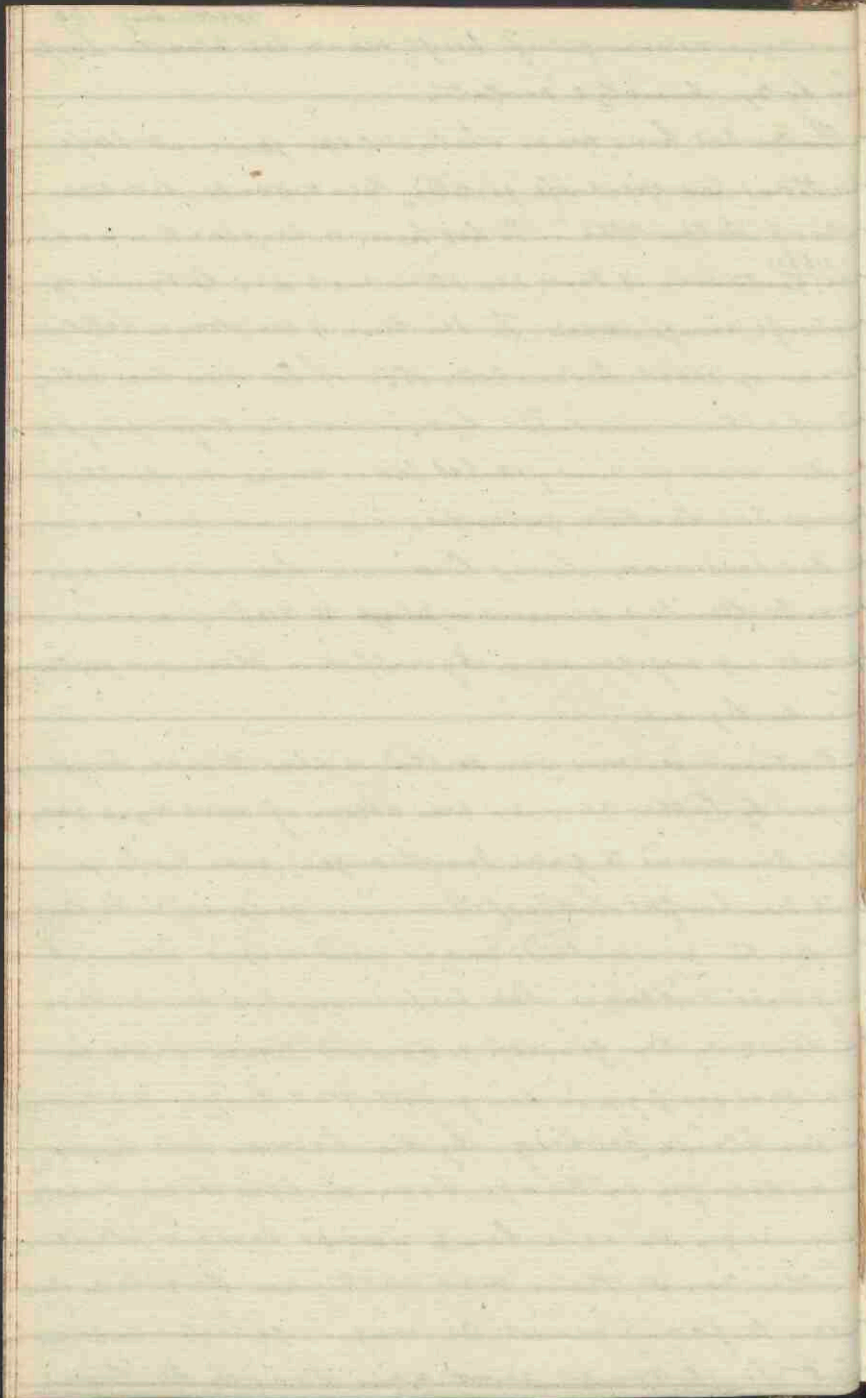

met zyne vroom geleefde heere, want het klooster liep
by by zyn humelyke verlaten.

Rechts het huis, waar Melanchton gewoond heeft,
is thans het openbare gasthuis. Het woonde, leerde en
streefde Melanchton. In het huis is de plaats waar
by ⁽¹⁵⁵⁰⁾ gestorven is door een steen met een latynsch op-
schrift aangegeven. In den tuin is een steenen tafel
waar op staat Melanchton 1551, of die van hem verlaten
is, of althans vermoedt dat by aan die tafel ploegt te
zitten want ik niet, ik heb het in myne verbeelding
naar het laatste gehouden.

Het huis waar Lucas Crainach, die magist van
van Wittenberg geweest is, ploegt te heere gewoond,
wordt ook nog genoemd. By zelf is in Weimar gestorven
en is begraven.

Centrum een uur van de stad is een kleine bron,
waar by Luther gewoon was alleen, of met zyne vrien-
den, den avond te gaan voorbrengen; men heere re
mit dien hoofde Luther's Brunnem genoemd. Het
is nu toe gewandeld, maar vond myne vernach-
ting niet valbaar. Het heere namelijk om de bron
te bereiken den goetlyf gebouwde waar onde by
kan door een poort in een groot wat loop, vervolgens
is een kleine heere. by denkt men had liever met
in wandelingen en hoege boomen deze bron smelten met
omringen in een bank naast dezelfde plaats.
Luther vande thans niet verkeerren dagelyks daer
heen te gaan; want de weg is geheel vlak en
het loek vangt eerst aan voorby de bron.

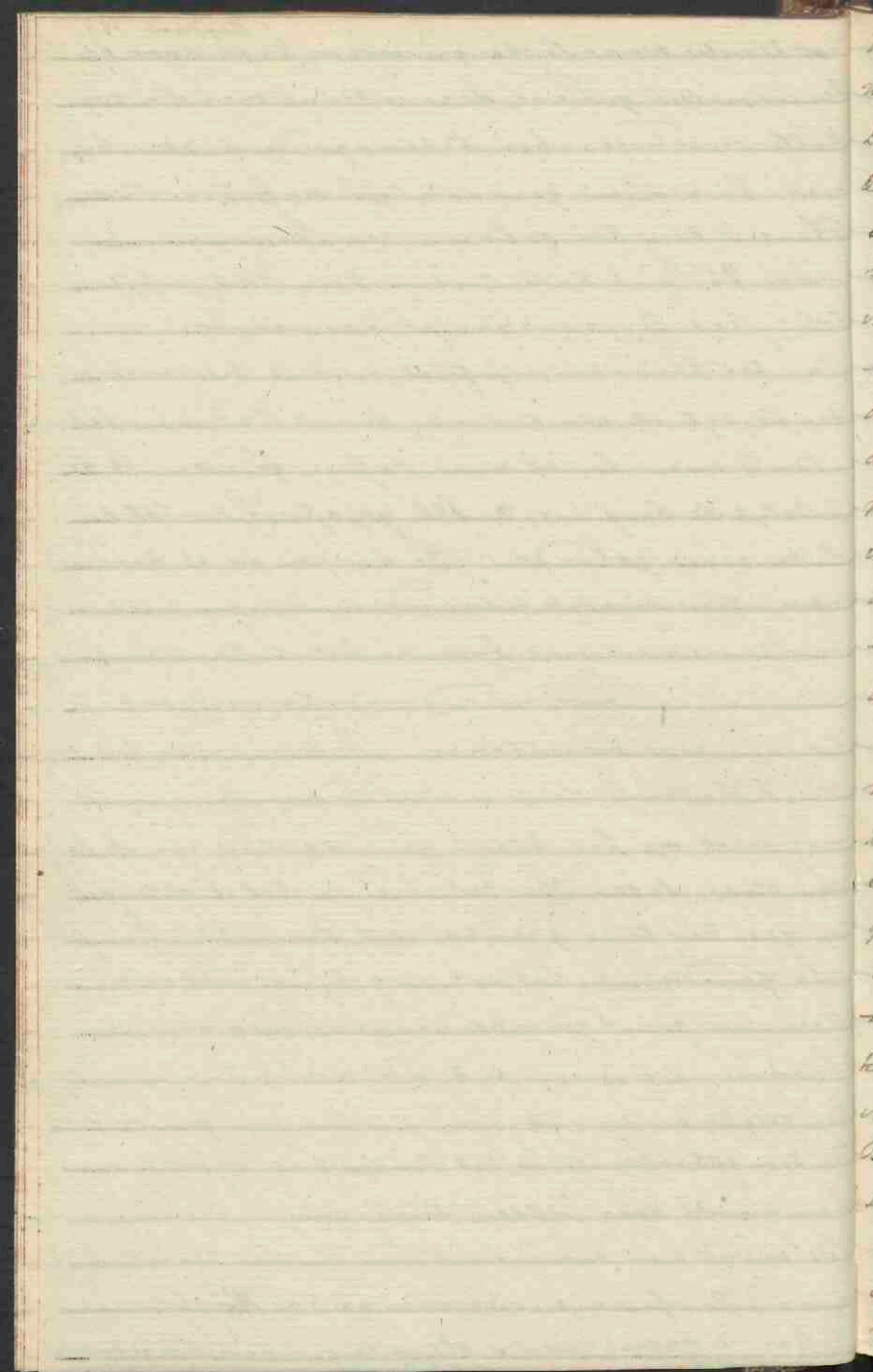

Deffran. 180.

Het Klooster van de Luther gemeent is, heeft voor de
Universiteit gebouwd, deze is thans met die van
Kalle verzeende. In den beklange zick zees hier
over. En waren gewaunlyk mag 500 Studenten.
Thans is even het gebouwen een Seminarium,
waar 25 Candidaten zick in twee rok oeffenen
tot zy het leeraarsampft aansaenden.

Van het bevoormingsoffest trat ik hies niet mee.
ken beuylt ik een getruke lange daer van heb.
Om 4 uren ken ik naar Deffran gereden. Ik den
dadelyk de long ones, de Elle gepaffert, en heb ken
linker aever ghandelen. De dorpen die ik beuwend
waren, zick oerlyk gedaende: de binnien niet duff,
op elkander en met boomen binnendaer omplang,
alles had een welvarend voorkomend, ook is
het land zick vouchthear. Bekkent was het el-
ste Anhattike doorp inaan ik oerkmaw, de
weg werd op het kleine gronegedie van A. Def-
tan steds beter. Van tallebinder, heb ik ditmaal
op geen der twee granen iets bemerkt. Prinspi-
sche genseaomes het ook nog byna niet ontmaet.
Voor een groot geselste traopt de weg over den
Elldam, dit is een byk, die veel naar onre by-
ken gelijkt, en die ook meermalen met groote scha-
de drangbroken is. In het buckje ones twaelt, voor
aan woide dese Elldam beschreuen.

De avond was byzonder schoon, zoo dat het een list
was omfien fraagen weg vooral van Wörlitz naar
Deffran te ryden, men is als in een wandelung: oerwal

de schoonste boomen, en veelge konen veld en of meer
 nog groene weiden, die ik nog niet zoo goed in
 Duitschland gezien heb. Ik zag aan de eene zyde
 de row onder geaven en aan de andere de moeren
 opkomen, en was zeer gelukkig, alleen is het my
 maar dat ik dit genaigen alleen genaot te wyl
 ik het zoo gaarne met anderen gedeelt had.
 Als de natuur zoo schoon is, bekeert onze verkeer
 ding inen fabel, die daar aan plantvanden, of 4000
 aan onze zyde, die meniger welke my op de beson
 reis hebben ontmaakt, ^{hadden, die} als verscheppingen
 uit eene betere wereld zijn voorgekomen. Het
 dwepen heb ik op myne reizen nog niet verleet,
 en ik verlang ook niet met het prozaïsche alle
 daasche volkamen vermaent te worden.

In Japan komt men over eene fraage bing
 met hortenfelit versicht, en daar de krinnen van
 het slot, die welriekend van orangeboomen zijn,
 aan de orangegeur malivak, tot myn genaen
 gen in de aangestens van myne kamer.

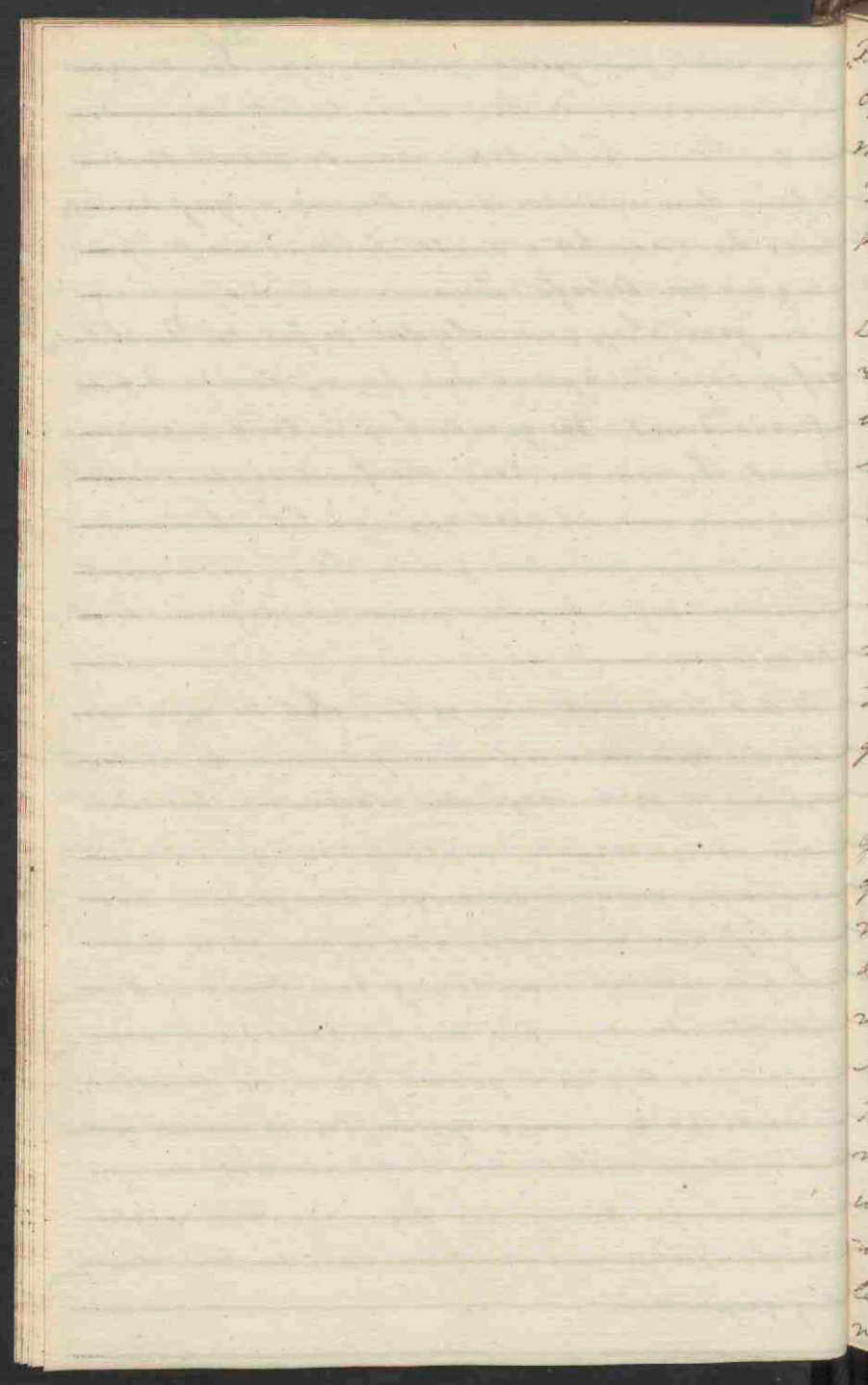
Dingsdag. 22 Juli. Reeds anderweg is my voorgeko,
 men, dat de inwoners van dezen kleinen Staat door hounding
 kleding, spraak, belieftheid zich gunstig onderscheiden
 ik heb die opmerking hebben in de stad benestigd gevonden.
 Bedelaars zijn hier niet, niet sijn niemand zonder
 solas en kansen, dat anders zoo gewoond is.

Ik had van mynen vriend Sijgendonk een brief voor
 de freule van Laew, maar ongelukkig vernam ik dat
 zy na met den Graaf van Schönfeld getrouwde geweest

In de byzlandsche beschrijving van Desion en de
omstreken vindt ik omstandige waarnemingen over die
alles; doch zijn sommige dingen reeds veraan-
wendt sedert de uitgave van dit boek.

te zijn, reeds 3 jaren geleden gestorven was. Een broeder van haar was uit de stad, maar hare zuster, weduwe van den Baron Schakstein, woonde sedert kort in Delfland; deze maakte ik een bezoek en gaf haar de brief die naar hare zuster bestemd was. Zij ontving mij zeer lieflijk. Savonds werd ik, door haar, in een gezelschap verrucht, dat de fraule Borchhorst gaf op eene buitplaats van haren broeder die ook afwezend was. Het gezelschap bestond meest uit dames. Er was een heer oberfoortsmeester van Sal. Deem, met wien ik veel gespraak heb. Het was niet langte mijner vriendschap met Lingen dank voor de liefde die mij. De plaats was zeer lief en de hof te gelegen.

Na het beden ook was ge zien. Het Prins van het slot, die openbare wandeling zijn; — de mooye reidbaar; — de hertoglyke stallen; — het slot waar eenige schoone vertrekken zijn en waar verscheiden goede schilderijen hangen; — het kerkhof, dat zeer duelmattig ingericht is; maar teek niet veel als wandeling kan behaand worden. Alle stonden zijn hier, zoo als het hoort vermenig, zoo veel in den open grond als in de gevels. En waren eenige mooye opschriften; ik merkte op des Kon. Friedrich Wilhelm van Potsdam storf, een versand van den vorigen Hertog; het began met deze regels "Was die Natur mit vornehmens derischer Mund dem Sprung ling gependel"

Bildete Vater und Fleiß auf, damit der Heirat die
 Op. Lee graaf zynes dochters Wilhelmine, die ^{Fremde} 200000 ^{francs} jongge-
 stornen was, stand.

Düpfend vom Thron des Königs sank sie die kro-
 nende Adol.

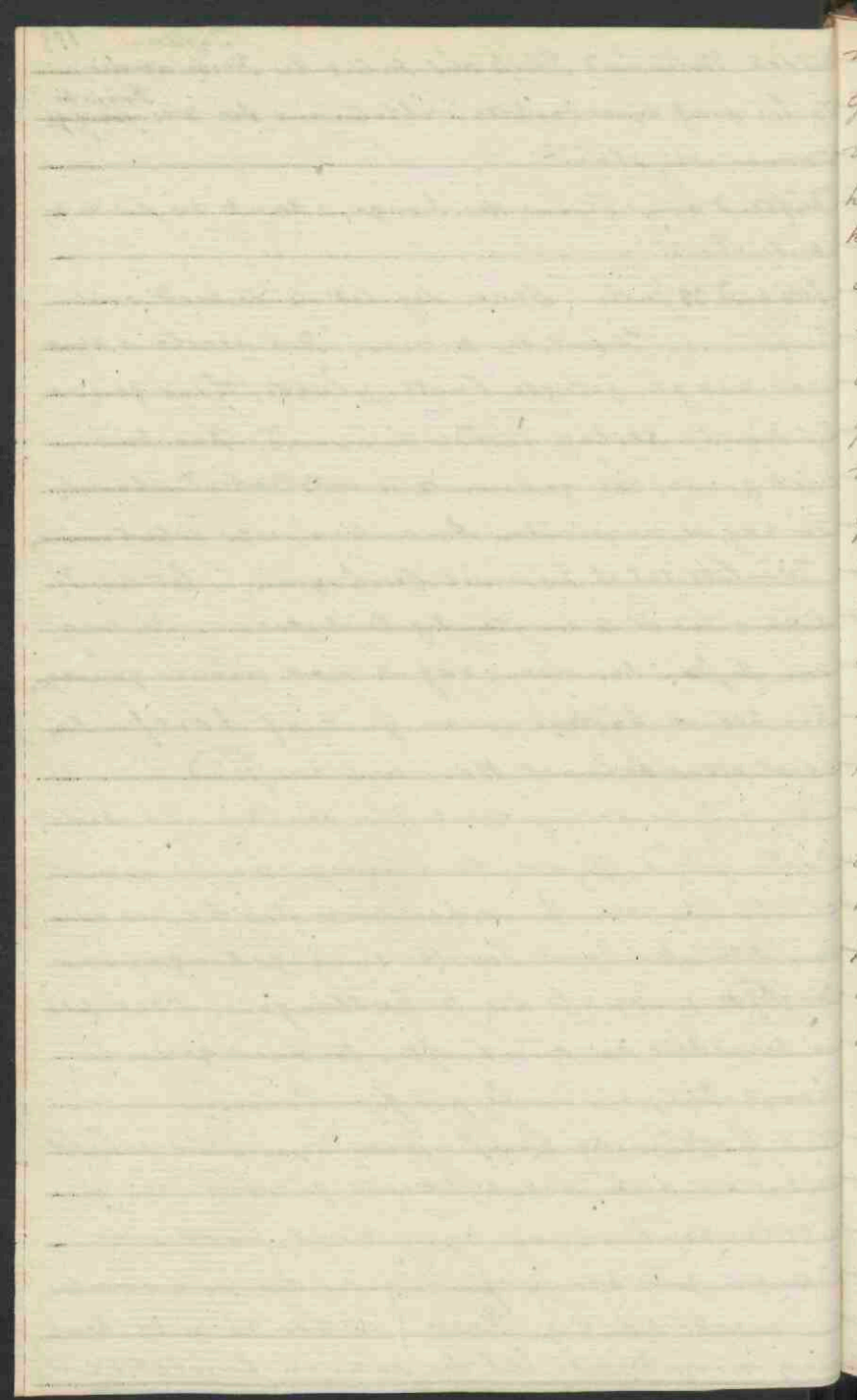
Woensd. 23 juli. Dieren dag heb ik vertoed om
 Lussium en Wörlitz te zien. Het eerste is een
 zeer net aangelegde buitenplaats, thans gewoon-
 lyk door de Hertog in de bewaand. Het huis is
 niet groot, het gebouwt is intteekend schoon.

De zag er verscheiden Amerikaanse eikdruwen.

Wörlitz zal ik hier niet beschryven, in het hand-
 boek is het al te omstandig beschreven. De weg
 van Dessau daarheen, zag ik niet niemer genoeg.
 Het kleine kasteel was gutaaf Adolf in de
 geval staat behoort thans aan een juod.

Myn gods heeft my eest door den Heermarktschen
 Gärten geleid. In een tuinhuysje vindt men een
 ge stukken van houtraad etc. des bewoners
 van Otahiti, door Forster medegebragt, van
 derselpe soort als die te Göttingen. Veel kle-
 ne sieraden en opschriften te veel geschild-
 baare Tulpen en Cyperenboomen

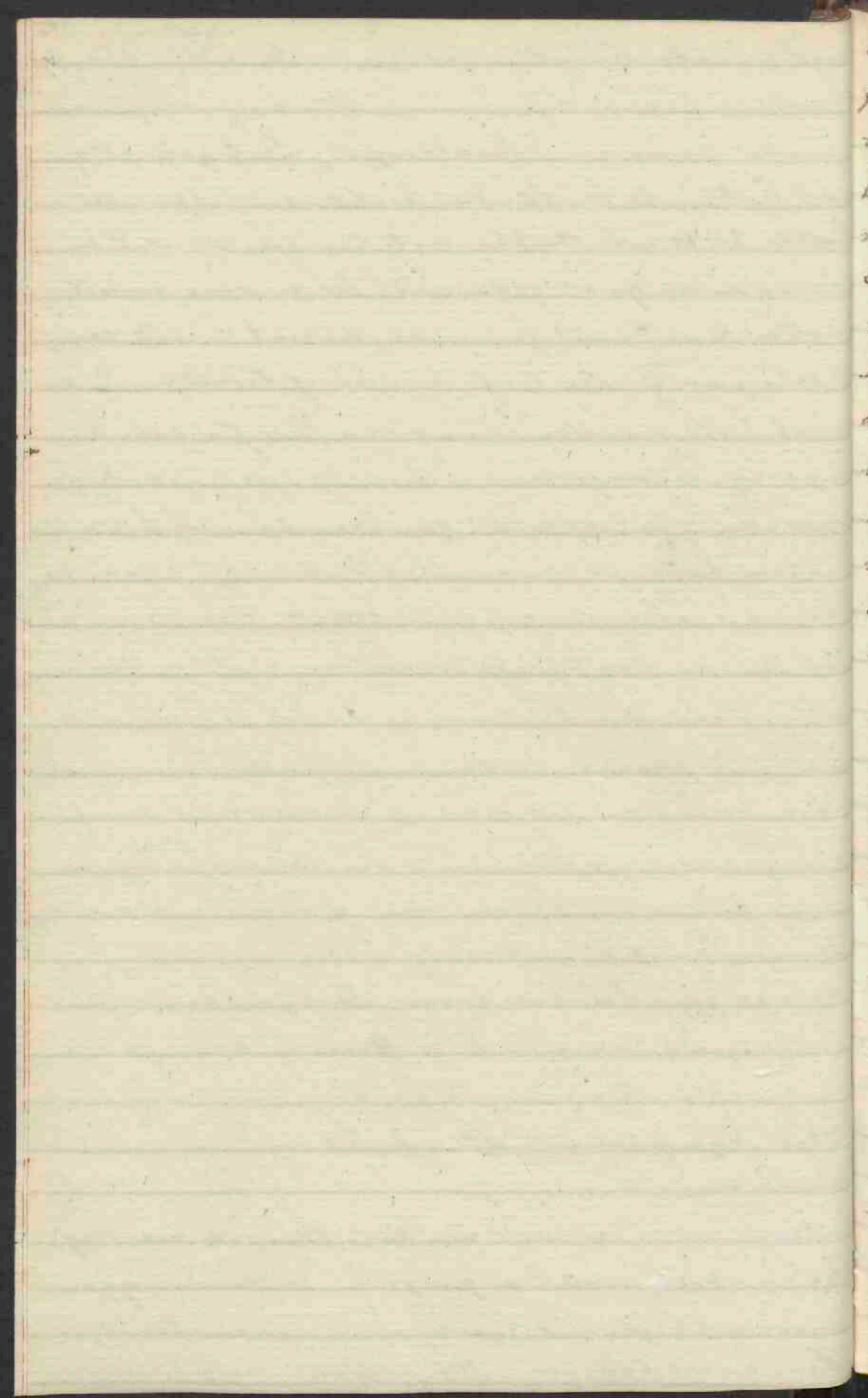
Het Gothische huis. Hier zyn veel schild-
 ngen en ook beschildevde glazurten die
 intteekend schoon zyn; veel portretten
 waren my om de personen die zy voorstel-
 len merkwaardig. Voor zoo ver te in de bekyn-
 ning naar komen, heb ik daar in bemerkht welke

my byzonder bevalen hebben. De Schoonekerke
 Gärten; hiervan zijn nu nog bloempartijen en
 maaye veynest. Filoratempel. Lief gezicht op
 het Gothische kerk der den kerktoren. hee veel
 kosten heeft men stukken rot, hierheen gevoerd en
 daarvan een groot gebouwd, da en eene waelt
 vallei daer kunst gemaakt, naemt men de myn-
 tische party. By heeft diezeining bevalen. In de
 groot heeft men den koning van Pruisen, toen die
 met zyne jonge vrouw hier was, eens party ge-
 geven die twee liefmaet gemessen zijn. Insoeken de
 tietsen baren is een aardig kabinetje waas zyn
 keuns achts een goudyne staet. Werliss moet
 ook daer een dyk tegen de overstromingen der Elbe de
 uiterme worden; die dyk laag naerby dese Angeltische
 party. In 1779 is de Elbdam op 5 plaatsen doorgebrok-
 ten. Monument dat de vorige Koning zyne vrouwen
 oors gestift heeft. Bienen is een soort van tempel
 waas kunne boortbeelden. Heun, te beginnende met
 Joachim Ernst, die van 1566 tot 1566 geregeerd heeft, en
 die nog gansh Anhalt berat. By zynen dood is hier
 onder zyn 4 zonen vertheeld. Boven op de hoogte is eene
 zult met de vier jaerzelyker maerker.

Het Olympheum. Alles breed omkeeren in het
 handboek

Om te zitten zyn veel van dese Tempels zeer lief;
 zy zyn heel, lievelijk ingerigt en hebben doringuens
 maer int zigt, ook zyn zy omringt van heeltyke
 boorenen bloemen. Als prachtige versierel van

de timmer veldden zy naar mijn entree niet allen toe-
 gaad. Ook kan men zich niets denken by zulke gebou-
 wen die oude plaatsen van godsdiensit nabootsen, en
 te gelyk met menschen begrippen en gevoelens ver-
 menigd zyn. Onverlypelyk van vroegeere eeuwen stel-
 len zy niet voor, en in de tuezentlykheid van die
 vroegeere eeuwen kunnen zy ons even min verplaat-
 len. Ik ben wellyc al te streng, maar ik stel my voor
 dat zulke gebouwen eeuwigen zin behaouden te heb-
 ben, dat zy niet bloot tofuchen de daamen maesten
 staan om een regelmatig witten vorm ^{tegen} tofuchen door
 regelmatigige groene tabben te breed afsteecken, maar
 dat zy voor den geest en voor het hart iets maesten
 naartellen; dit doen zy bynaal nooit. De zeer
 manye boomen, de overvloed van bloemen, en de
 uitgebreekte watervlakke berouwen my het hart
 van allen.

Na het eten maakte ik kennis met den heer
 Steinaecker en zyne vrouw int Berlyn, die
 ook hier waren gekomen om woerlets te doen.
 Hier her heb ik in een schentje zeer aangenaam ver-
 gevanen. Het slot berijfde. De nestakken zyn
 maar en er hangen eenige fraaye schilderyen.
 Het opschrift in den voorzetel, behelzende, dat
 de hertog het voor zyne vrouw gedaand heeft, is
 door de uitkomst niet berijfde: hy heeft er meer
 een andere vrouw geleeft, en zy woonde in
 een hlein huis nabij de kerck.

De Leespitze. Hier zyn verouderden gemelken

In der Gottliche Linnlag ein juck mit Ordnung der
Katholischen der ersten Hertzog.

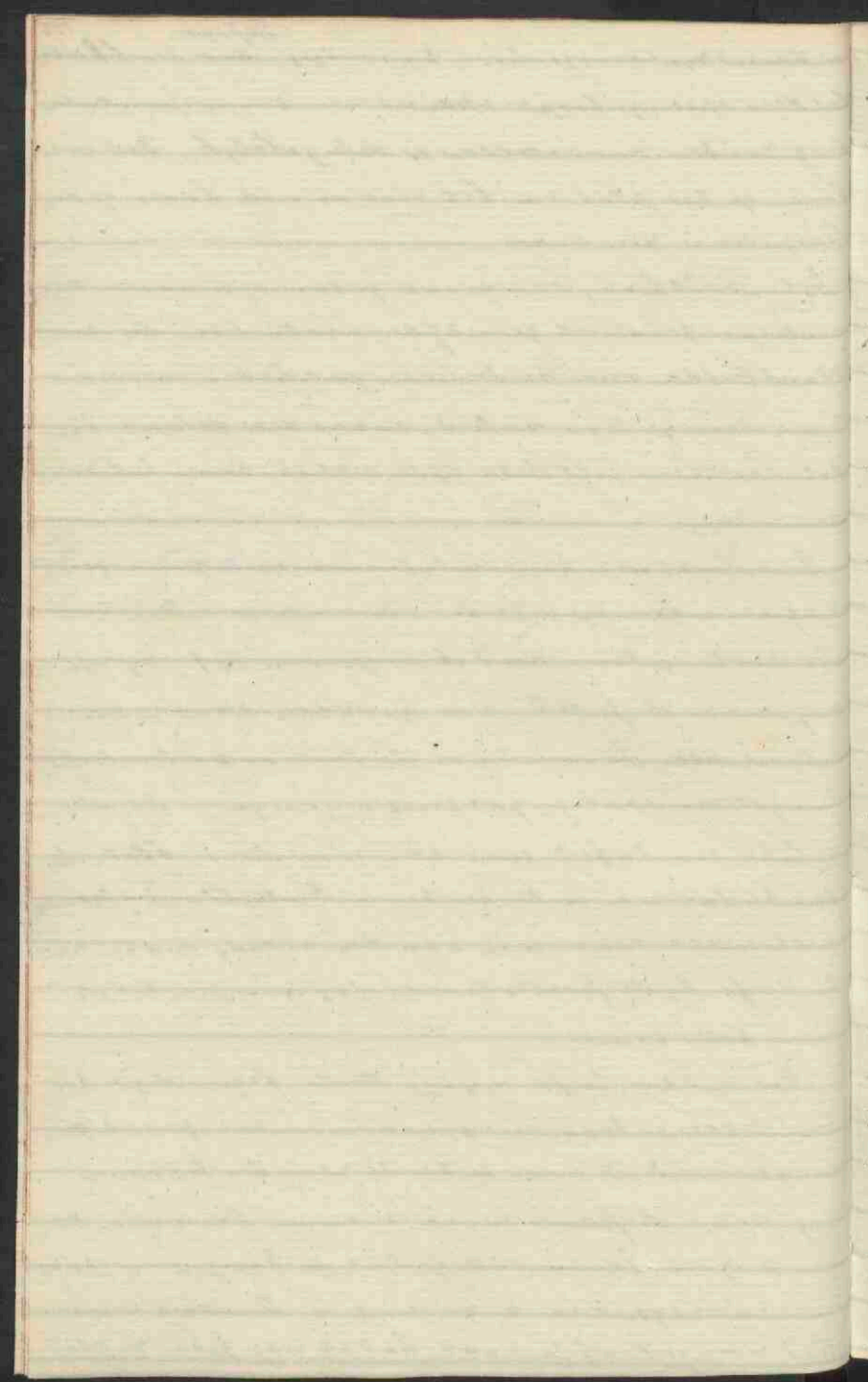
en konen bynd eenige lieve kamertjes. Het denkbeeld,
dat deze speengehoopde steenen een vreespauwelen
berg konden voorstellen is belagtelijk. Het int.
Soven op het plat van het slot en ook boven op de
Scaapitje is zeer mooi.

Het Pantheon, een groot gebouw, waar in twee
verdiepingen met gemelfde nestrokken, die met
Handbeelden van heidensche godheden versierd
zyn; eenige zyn antiek, maar zeer gelapt. Van
dit Pantheon zelt het reeds wat ik boven heb aan-
gemerkt.

Het gothisch kerk heb ik niet veel gezien.
nog eens gezien.

De kerk en toren vond ik ongemeen lief; zy zyn
nog meer 15 j oud, van gebakke steen. gebouwd
naturaal uit. Inwendig is de kerk ook allerlyf,
kwaast een wand, gothisch wijerige. De altaar
gelijkt een tafel met een marmeren blad. My
denkt dat men in de kerken in Duitschland algemeen
niet meer wat men van den altaar maken zal,
by keefe by de protestantsche farmen niet altyd
geen betekenit.

Het weder heeft mynen toech bevestigd: het
was helder en toech niet warm. Het graaf ge-
maegen reed ik voor de derde reis den schoonen
weg naar Delfaan: myne vielmee kennisje. Al-
men te g. Ik maakte op dat de kacyon te schoo-
nes int rage. Ik had ik te zag in Duitschland
had aange troffan; ook had ik nog geen melke

Dessau. 157.

graave wende gezien. De waard van de herding,
een Eikekraan had onlangs het huij voor 1 Thaler
& 8 Groschen gelaat.

Donderdag 24 juli. De Schloßkerck gezien. Zy is
zeer net en merkwaardig om eenige schilderijen,
van Lucas Cranach; men kan de spraakendheid der
gezichten niet genoeg bewonderen. Ook zijn
het byna altyd portretten, aan Ideaal is hier
niet te denken. Een daren schilderijen stelt de
instelling van het nachtmal voor, onder de
apostelen zitten de hertogen Georg II, Joachim
Ernst; vaders Luster, Helanckten, Barchenbogen.
Op een ander stuk hangt Jesus aan het kruis in
de nabijheid van Despan en Joachim Ernst
met zyne beide en levende vrouwen en kinderen.
Zitten er rondom. Ik heb ook in de drie

gewelven afgeblommen, waarin de hertogen
begraven liggen, de oudste zijn van de 16^e eeuw.
Zy zijn in meer of minder vernierde kisten hier
naast een gesteld. De laatste hertog ligt
niet hier maar te Jonitz begraven, zyn zoon,
de vader van den thaus regerenden ligt op het
kerkhof te Dessau, en het eenig kind van de
tegenwoordigen, dat onlangs gestorven is, ligt
ook hier op het kerkhof.

Ik heb ook de grante school bezocht. Het gebouw
was te voren een paleis en de schone zalen
leenen een en lichtige gelegenheden voor
400 kinderen die hier in het leszen, schryven,

Ik zag hier het Handboek der Geschiedenis
van Gallie gebruikt.

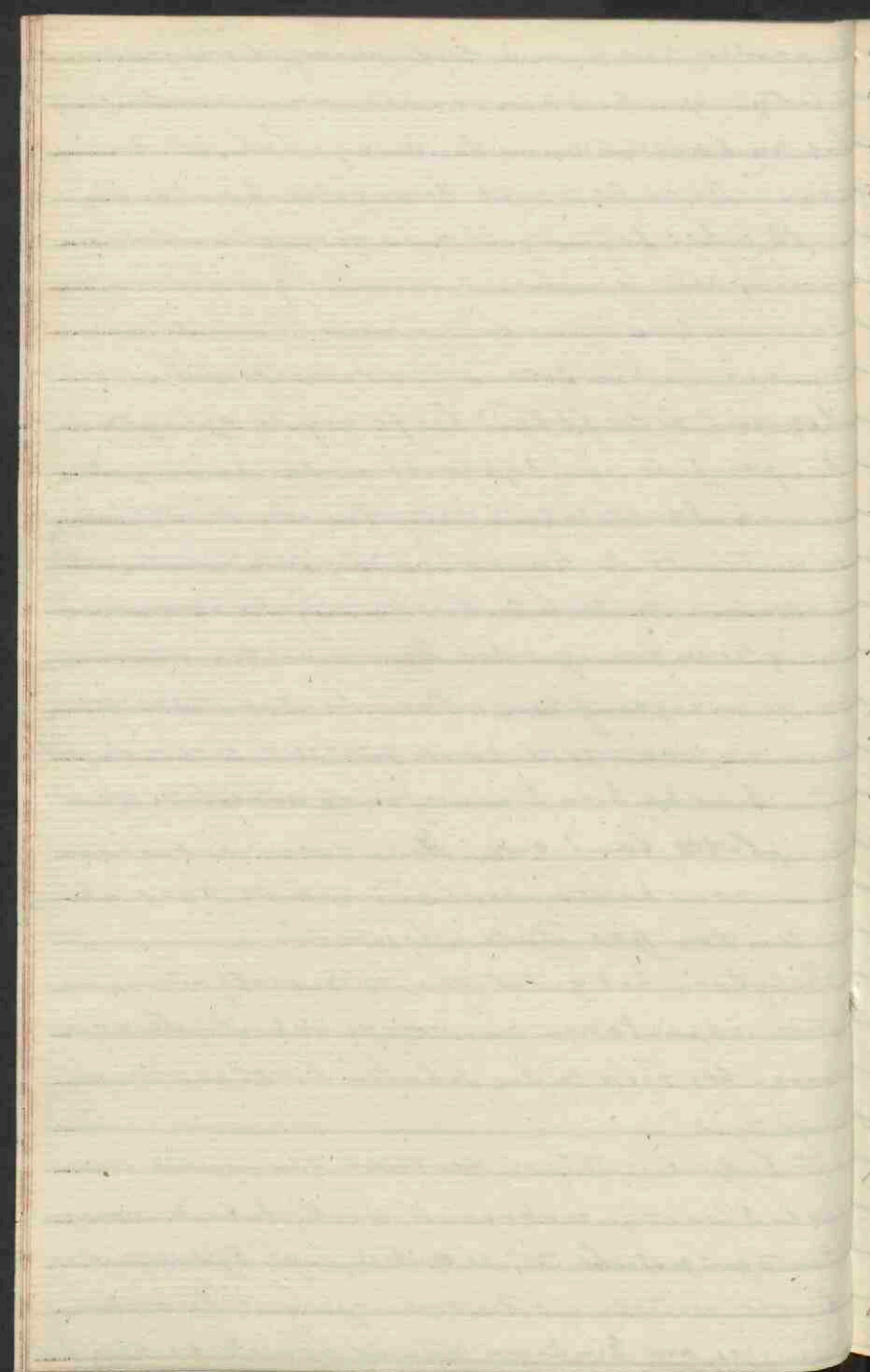
In de hoogste klas hoorde ik met veel aandacht
Tacitus overrechten in een andere naam de
geschiedenis in meer bijzonderheden. Schandale
dan men dit op een school vermaakte. Zonder
twiifelt ook den raad van u.

en verder, zoo kunnen bestemming der middelen
 in latyn, griek en andere onderwerpen worden, zoo
 dat zy dadelijk naar de Hooge School kunnen
 gaan. Daar de voort de meeste korten be-
 taalt, is het schandelyk zeer gering, zoo dat na
 genoege alle kinderen van niet genoodt armen,
 zwaar en veel kunnen nemen. Voor de armen
 zyn nog Lutherische & joodische scholen.

Het veel beleeftheid heeft my de oprichter der
 Hoopschule vandygelyk; ook en ongedwong-
 gen aandacht teken my toe by de kinderen
 en welwillende zachtheid by de meesters, te
 bespeken. In de schoolordning die ik van de
 oprichter ontvingen heb kan men het voorkomen
 van de inrigting zien. Voor de methode schreef
 men zich aan geen vast itelvel te binden,
 heten zweekt hier tenens jonge meesters voor
 het platte land enz. Hun getal beoogde
 14 en vaer hun anderhand woort jaerlyk
 de som van 900 Thaler besteed.

Behalven het getal van 15 meesters zyn er
 twee inspectoren voor deze school. Te voren
 waren het neucheden, scholen die thans ver-
 nigt zyn.

De Industrie school bestaat thans uit twee
 geluklooftege waaraan de eerste duis de vorige
 Kerstagen gesticht 135, de andere, door bydraagen der
 burgers gesticht, 120 kinderen opneem. De bestan-
 ding is om kinderen van de armste onderorde

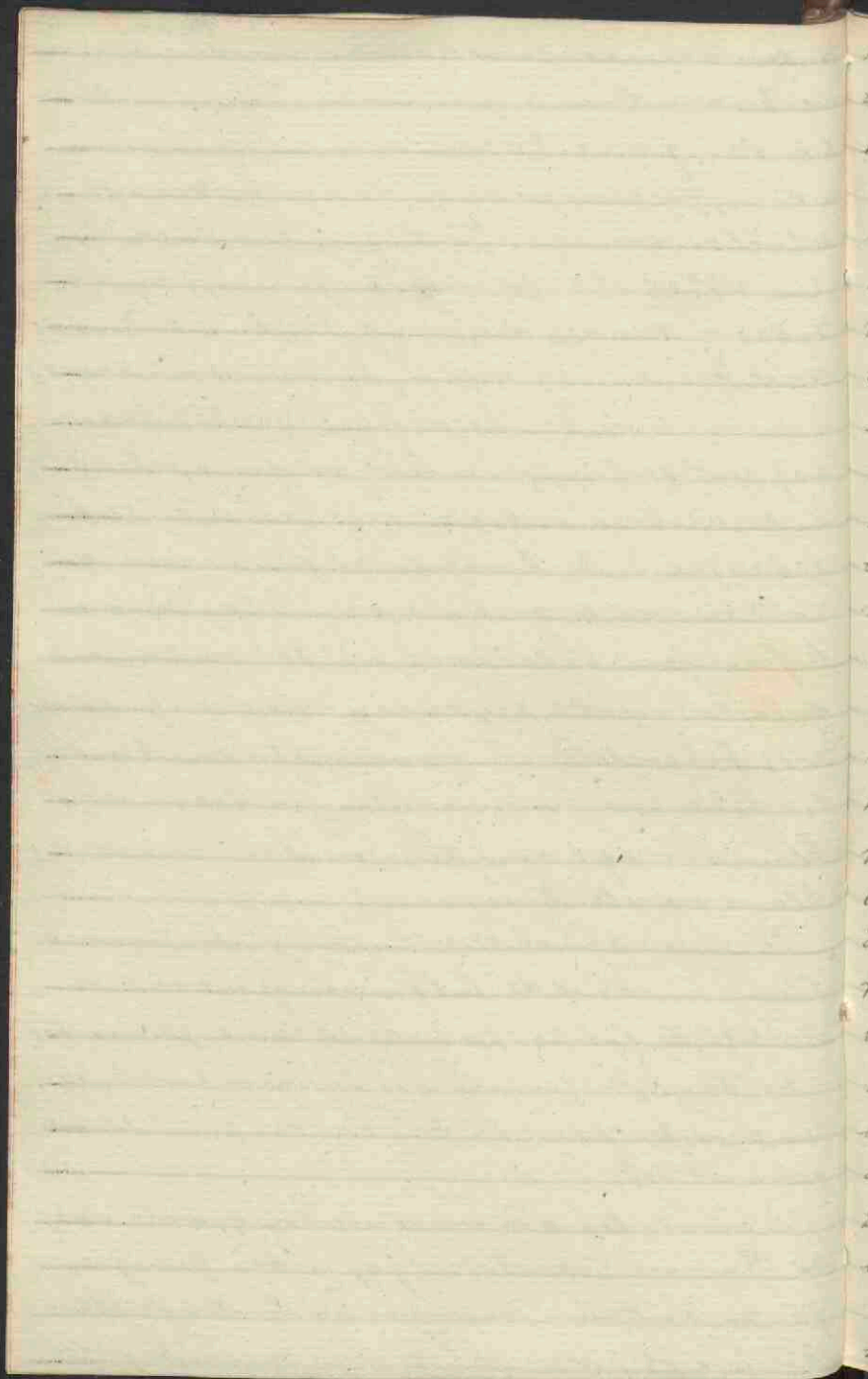
andere uermeaarlavod'zanden worden, aan een
 werkzaam leuen te gemenen. Men houdt ze
 hier bezig met katoen en vlas spinnen en
 weven, en eenige uuen draagt ontzangen te
 schaalanderwys. Zy blyuen tot dat ze in
 hun 14de of 15de jaar geeantwoordt zyn, en
 zy dan in eenigen deenit af handwerk kunnen
 toezigt kornen. Zy wonen by hunne ouders, die
 waarsnate de kinderen goed meeken daavoor
 zag wat ontzangen. Het meelie, of het goed
 en de verdersse ankosten woorken mit het foud
 gedragen. De kinderen zagen en niet ge-
 zond en niet te vreden mit. Men ziet in
 Dessau geen bedelaa of, en het opkomend
 geslacht wordt blykbaan met de grootte
 zorg behandeld. In groote staden kan men
 dit niet zoo vernachten, en dit is geen
 klein voorrecht van dese, anders belackelyke
 kleine vorstendommen.

De munckraul is outwandyg en fraai ge-
 bouw, hierby is de Lehoumburg en ook de
 Hertoglyke biblyothek die ik niet gezien heb.

Het Kaut Jürzen paleis in de stad is partikulier
 hien geworden sedert den dood van den prins die het
 gebouwd had.

Des amants denk ik in een geselschap genceit, doet
 de Baronnes Schustotem gaf in den Georgien-
 garten, omtrent een kwarter buiten de stad.

Het huis of paleis heb ik niet inwendig gezien.

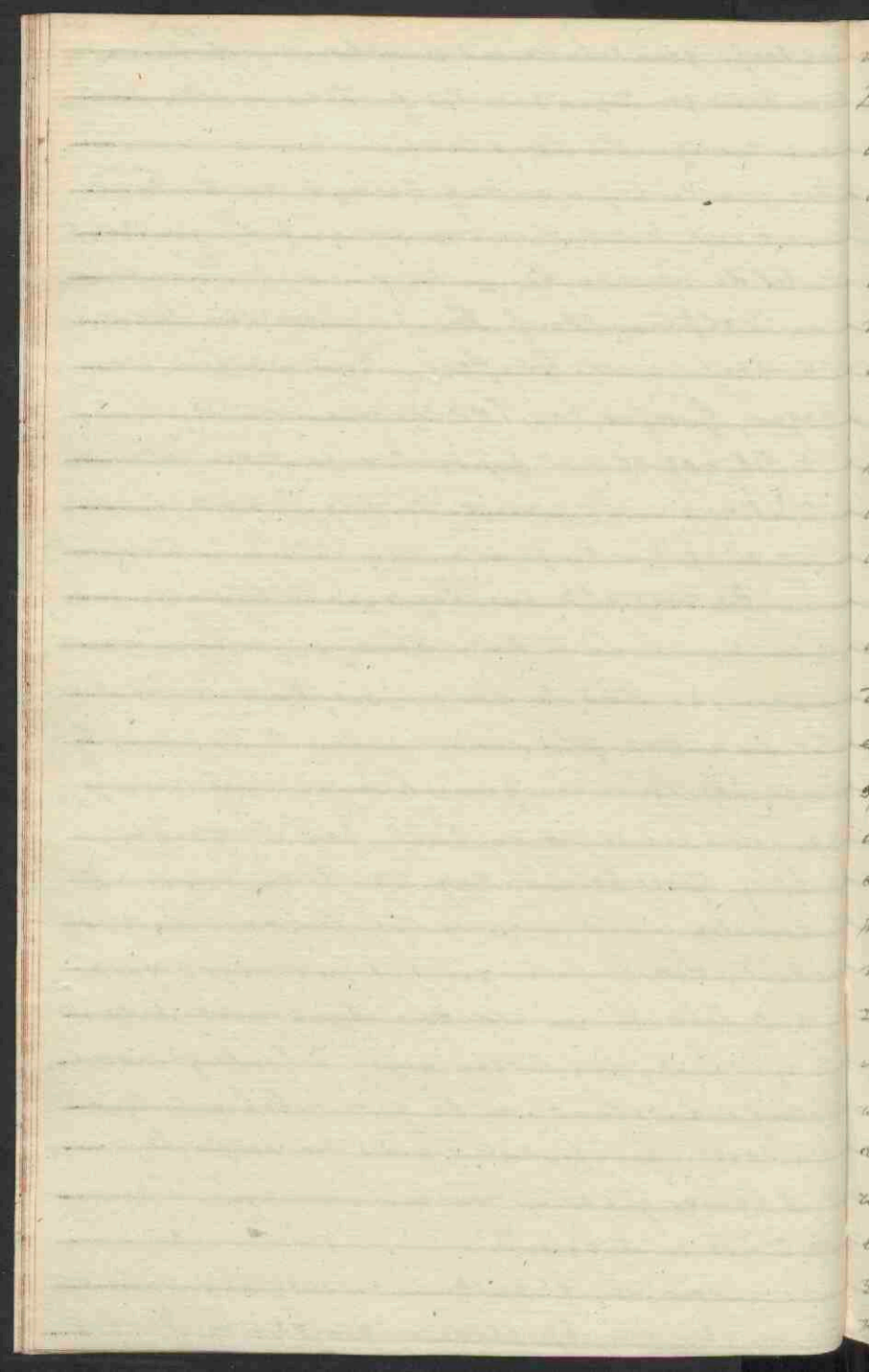

het heeft geen schikkingen voortkomen, de tuinen en wandelingen zijn zeer lief. Het is alle, saam eene mooye buitenplaats.

Het gezelschap was very talryk en bestond meest uit kennissen van vorren. Tinzendont ik heb de namen bemerkte van den President van Wolfraumbdorf, Forstmeester van Salderm, Oberstalmaster Glaftaal, Kammerheer von Hagen, Gröfin von Walderssee.

Ik heb nog al veel gezwaat over diesen kleinen staat enz. De vorze hertog Franz, die zeer lang geregeerd heeft, was een zeer werkzaam man, die met alle aneleg zyne inkomsten gebruikte om zyn land te daer blaeyen, wegen want te leggen, de stads te versieren, en vooral woerltz en andere plaatsen moae te maken, by heeft het land een gunsch ander aanzien gegeven, dan het te voren had. Het de grootste achtung spreekt men nog van desen vorst. De inkomsten worden op 4 tot 500,000 Thalers gerekent; die bestaan meest uit eizen gaderen, want belastingen worden bijna niet betaald. In zyn britten den hertog maar 3 landeigenaars van belang in den staat, al de grond behoort bijna den vorst. Grootendeels wordt die verpachtd, maar toch eenige gaderen worden naar zyne rekkening bestund en beboud.

Er is voor de Anhaltische en nog een paar kleine vorsten een Appellationsgericht in Zerbst,

maar daarvoor komen bijna nooit zaken uit
Dessau. Gewone zaken komen naar de regering
die in hare uitspraak de voorlichting van een
der universiteiten volgt.

De tegenwoordige vorst is nog jong en onbe-
druet, maar zeer goedgerind. Hy heeft nog in
vriendschap met zijne vrouw, die eens bea-
dacht was van de koning van Pruisen.

De tallinen van Pruisen beklamen een en den-
ken alle vertien in de Anhaltische staten zeer
bevolgd die bijna van alle kanten door Pruisen
ingesloten liggen.

Vrijdag 25 Juli 1823. Naar Kalle gereden met een
wage met een paard. De ommekeer van Dessau is aan
zooze zijde ook zeer lief, mesal niet men aanleggen en
en verbeteren. De weg is tamelyk goed zoo lang men
op Dessau's grondgebied blyft inaar vervolgens
wordt hy zeer slecht. Het land is vlak en zeer vrucht-
baar, op veel plaatsen werd het koudt gemaaid. De dor-
pen zyn zeer lief, zamen met de gebouwen met een
man vernerd. Zo by een klein stad, die Sakisch te
zyn en is thans Pruisisch. Tot myne verwondering troef
ik hier een paar buiden aan die met de regering te vande
waren. Zy zeyden, dat men een weg had, zoo zeer te klagen,
dat de belastingen onder andere manen niet veel hooger
waren dan in vroeger jaren, en dat de overvinding
leerde, dat de koozgebied niet zoo drakend is als men
zich had vanagesteld. Het land blyft nog vlak en
vruchtbaar in myn gebouwen. Men liet men veene

Ik heb een exemplaar van de *dispositie* en ook
van de *Sul* ontvangen.

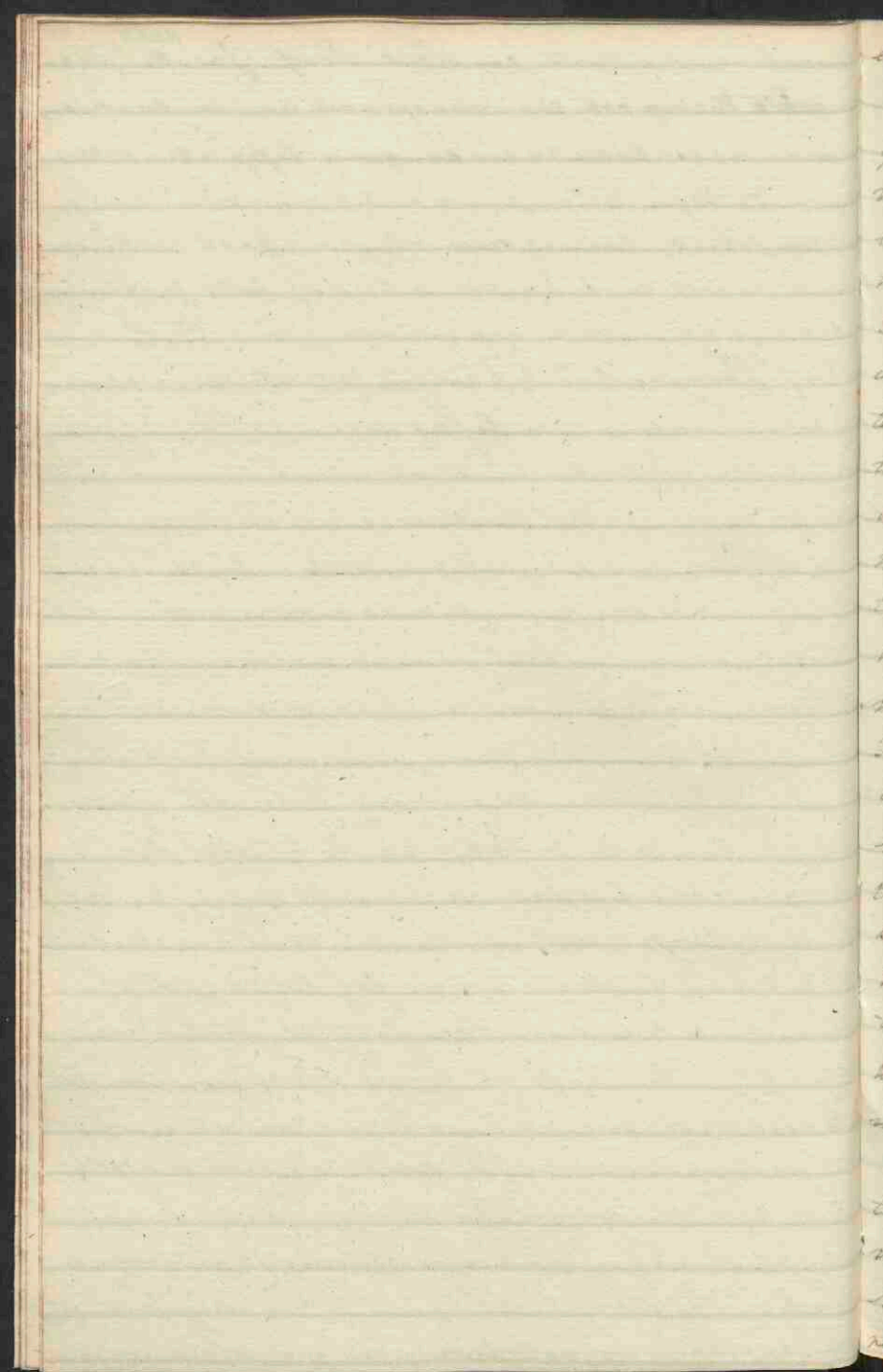
needs den Peterberg links, bovevalle in toetake. Naby
Kalle heeft men een smeen uitgespreide garage.

Ik kwam nog tijd yanag in den kroonprins
van, en van de table d'hôte te eten, vond ik by
bysonder goed gezelschap. Inam. troef ik nog my
re knoren by St. Haday en by den Cansler Me
negar, den laatste alleen troef ik thins. My een
reer te leef: ik kwam hem zeer gezamenlyt, by was
Lezig met zyne reis door Holland te laten drukken,
en began my doodelyk verzeide, vragen te doen. Ik
kreeg de afgedrukte bladen mede en thins nate lere.
In den schouwling zag ik Incciosa spels, en
toort een melodrama, waar eenige wooye pla
sen in voorkome. De fabel is niet nieuw: een
kind is door zigeners gestole en wordt nader
hand door zyne anders herkend. Men speelde re
delyk. Het getouwe en de verlichting waren
reer slacht.

Datum 26 juli. Inmorgens de reis van Hamburg,
nagerien Om 10 uren heb ik de publike promotie van
znen zoon bygewoond. Het lokual, bove de way
is reer slacht: een groot, laag nestrek zonder roeg
zame banken. De promotor staat boven den Can
didat, in een vierkant hek zyn eenige staalen
waar professoers, ambtenaren enz. zitten; nes der
zitten en staan rondom Studenten, welker getal
ditmaal reer groot was. De plechtigheden began
met een korte redevering van den candidat over
het onderwerp zynes dissertatie, nevolgens een van

Het is hier ook de gewoonte dat voor de meeste
Studenten, zonder te promoveren, enkel met beug
zeel van goed gezag en aangemenden vlyt de universi-
teit verlaten.

spraak van den eersten opponent Prof. Jacobs. Deze
maakte daarop ook eene aanspraak aan den candidaat,
over en weder lieten zy het aan geene lofspraken ontbre-
ken. Nu begon het dispuut en dit was zeer streng,
de candidaat, hoewel zeer vlij en goed antwoor-
den moest meer dan eens heel of half toegeven.
het was twee vaste opponenten, Prof. Thilo en
Prof. Pernice had het zelfde pleats, eene aange-
over en weder en een heftig dispuut. Toen zy gee-
dige hadden, bedankte hen de candidaat en wende zich
tot de public, alken wistredigende om te opponeren,
een student deed dit met groote waandigheid en zeer
bringend, zoo dat de candidaat meer als een was
moest toegeven, deze eindigde met eene goede an-
spraak en werd door den candidaat bedankt, - nu
opponeerde niemand meer, en de candidaat sloot
met zyne leermeesters en des deken der philoso-
phie faculteit kortelyk aan te spreken. De rector
te sprak hem aan, en verbleefde dat hy hem tot
doctor eerveerde, nadigde hem in den horesteren calle
te komen, omhelde hem en gaf hem zyn hul.
Het was over twee uren taen dese plegtigheid gee-
dige was. Men heeft my gezegd, dat er geen bepaalde
tyd voor staat: de candidaat maect verdedigen, zoo
lang er opponenten zyn. het duurt lowtyes tot 4
uren ook loopt het sul eens binnen een uur af,
vooral by medic, die minder gewaen zyn latzen te
spreken. By dit dispuut hoorde ik zoo vlij latzen spre-
ken en saar my voortwaen zoo goed als ik het nog

ergens gehoord heb.

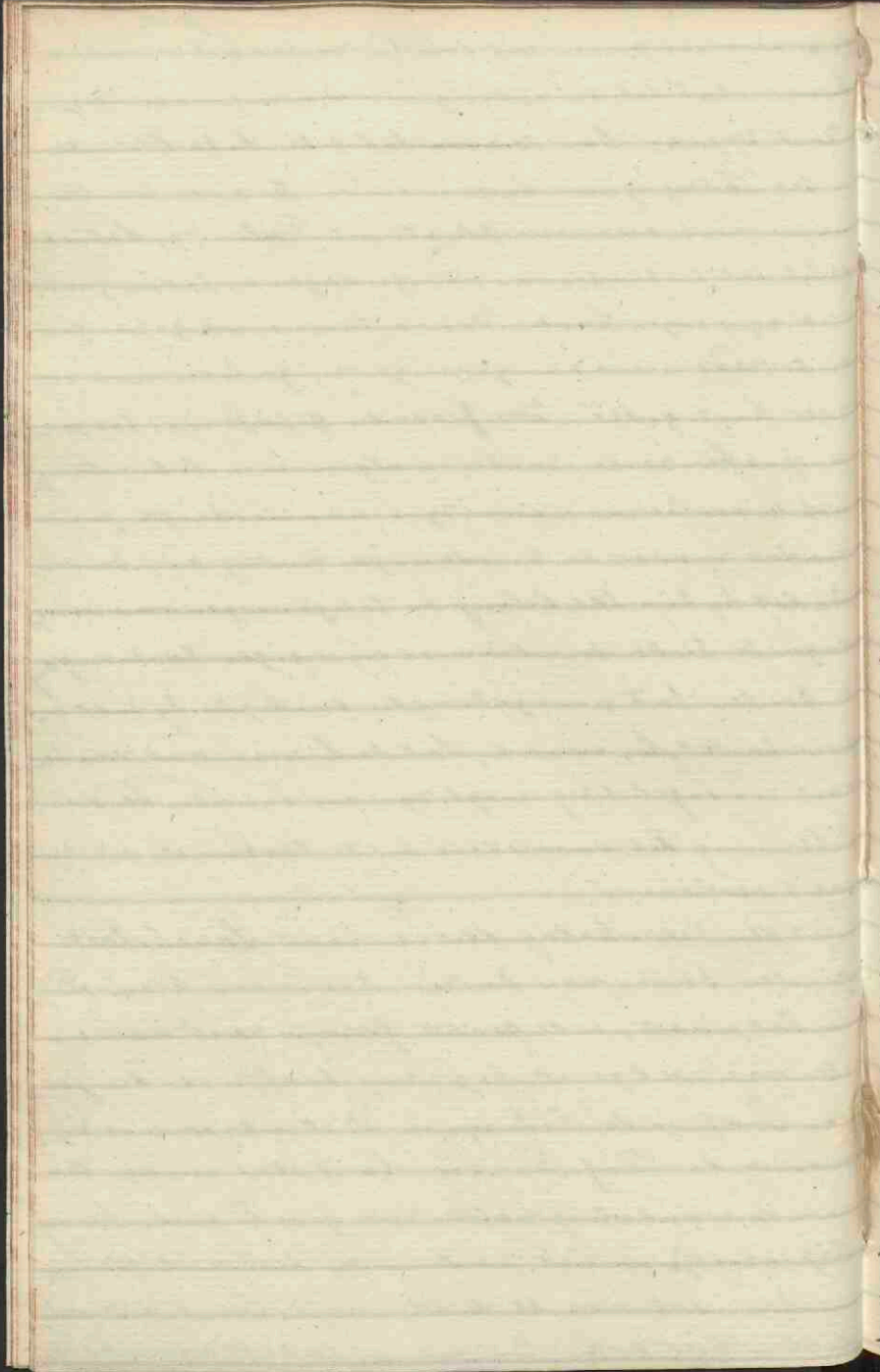
Maanddags heb ik nog wat geschreven en des namiddags op de party geweest die de heer Meneyer ter eere van zijn zoonst promitie gaf, dit was nog zeer be- langrijk. Men versamelde zich tegen 7 uur, diende thee, praatte, lijdde een, tot men om 9 uur naar tafel ging, het souper was zeer goed zonder overduig te zijn, and een uur scheide men. Sommige gasten waren voor het souper reeds heen gegaan, na 9 uur 30 bleven toch, waaraan eenige om 11 of om 12 uur naar huis gingen. Het gezelschap der avond was de familie van den heer Blumoye die zeer talrijke, verscheiden zynen zonen zijn getrouwd, by heft, ook een paar dochters, die dames waren make van de party, nog eenne Presidenten Paponits van Poiran, anders, zoo ver ik weet geen Lamas; ne- deest een groot aantal professoren, en ook ambte- naren uit de stad of die in betrekking met de stes- tingen van het weeshuis staan. Ik maakte hier ook kennis met den romanschryver Lefontaine, een zeer aardig beleefde man; van de professoren met wien ik eenszint byzondere kennis maakte wel ik hier nog meenem Jacob, Gruber, Bosch, Pernice, Ger- mind, Jacobi, Kaas.

En dezerzake een zeer vrylyke, hartelyke en vrolyke ma- tten, men dronk 4 of 5 conditien meer niet; van verzen of aanspraken kwam er niets in. De saken des Meneyer was er zeer op, wie dat alle gasten vrolyk wa- ren, by ging men dan naar de, een naar den andere.

By de vrouwen van den barenstand maakte de op de
zeer groote wollen strikken die achter aan de riem op
den rug hangen. Ze dragen ook meestal kleine spenen.

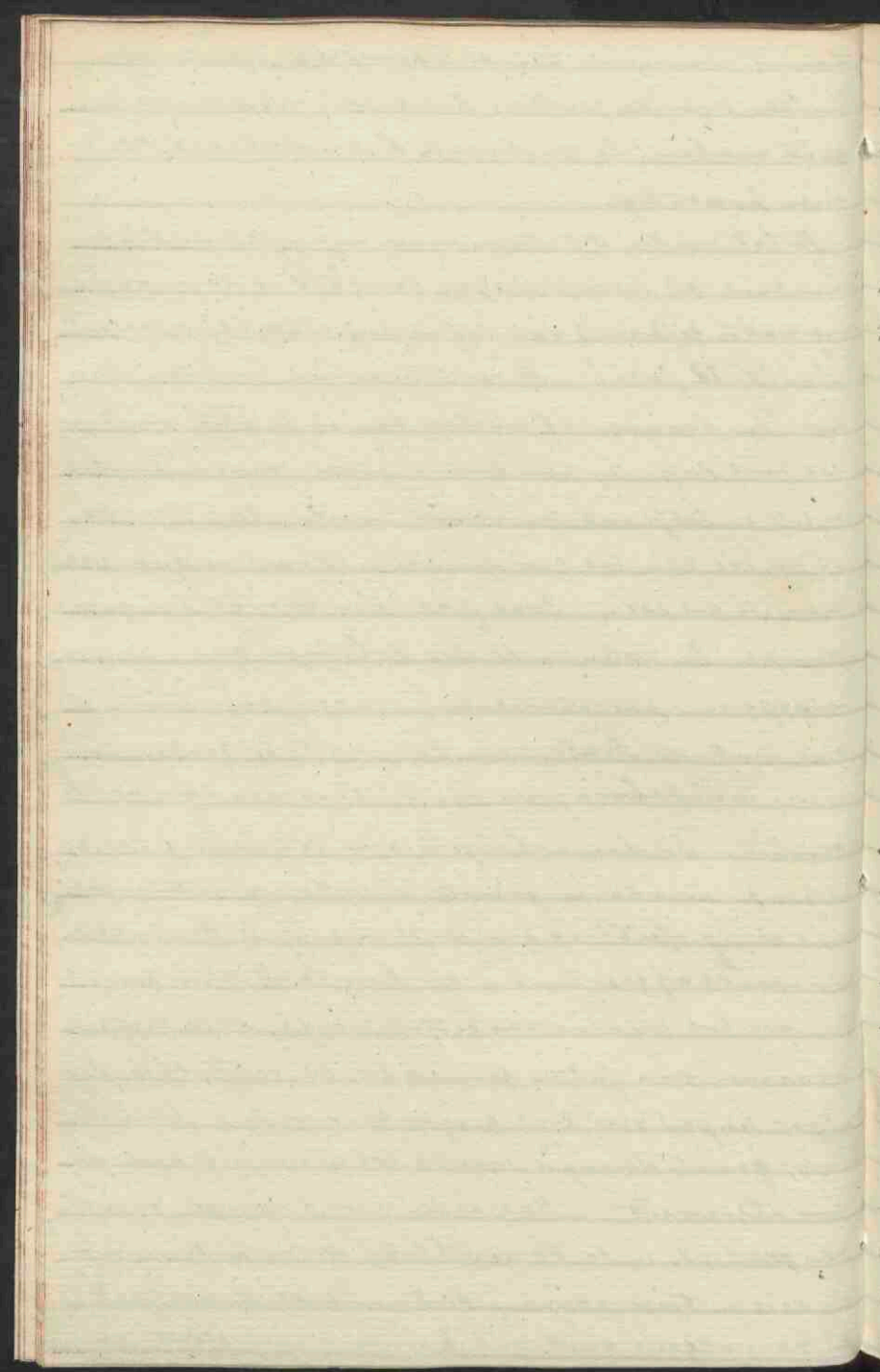
ook neerplaatste men zich van tyd, 400 dat ik verscheiden
 uren gehad heb, en altyd gaad en aangemaant te spre-
 ken. Zond. 24 juli. Om 10 uren heb ik de Antakhtetunde
 in het Pädagogium bygeaan. De oude heer Str.
 Meyer sprak over some plaats in Psalm 47, betrek-
 kelyk het herdenken van vorige dagen, en het omgaan
 met zyn eigen hart. Vroesen na werd gezongen,
 en de rede werd aangevangen en geëloten met een
 zeer kort gebed. Zeer fraai en gepast was het ge-
 de spraken rede, zander in algemeene betrachtting
 zich te verliezen in eenen zyne aanwendingen juist
 200 dat zy naar de knakelingen nuttig zyn konden.
 Nadat hy hun het belang en het gezagen van vorige
 dagen te herdenken, en met zyn eigen hart omgaan
 te houden had navoegdragen eindigde hy met een
 zeer hartelyken wensch, dat toch niemand van hen
 ooit 200 ongelukkig mocht zyn om onnodig hene en
 lichering het voorlezen en de taakmet mit het
 oag te verliezen.

Her den heer Maday den ik naar Lanchstätt
 geseken, 3 uren naar Kalle. Het is een klein stadje
 en het plaats, in de groote forseye veal waar my
 aten was veel gezelschap; my troffen er de jon-
 gen Prof. in de hebesyren, Kilmeyer met zyne
 naam, en Prof. Bernice. En is eene mooye baan
 naar de wandeling, welke zeer goeud was. Heeling
 lief gezigtje of het postuumte beeld zis hier op-
 merken; ook man de landensyren want die wan-
 delden hier ook. Een nieuw kathedraal wordt ge-

kanst, onwizigens zyn et weinig aantacten of ro.
 maken voor de gasten; het gansluklyk moet het
 goed maken. De minimale bron heheest dat de
 min krachtige.

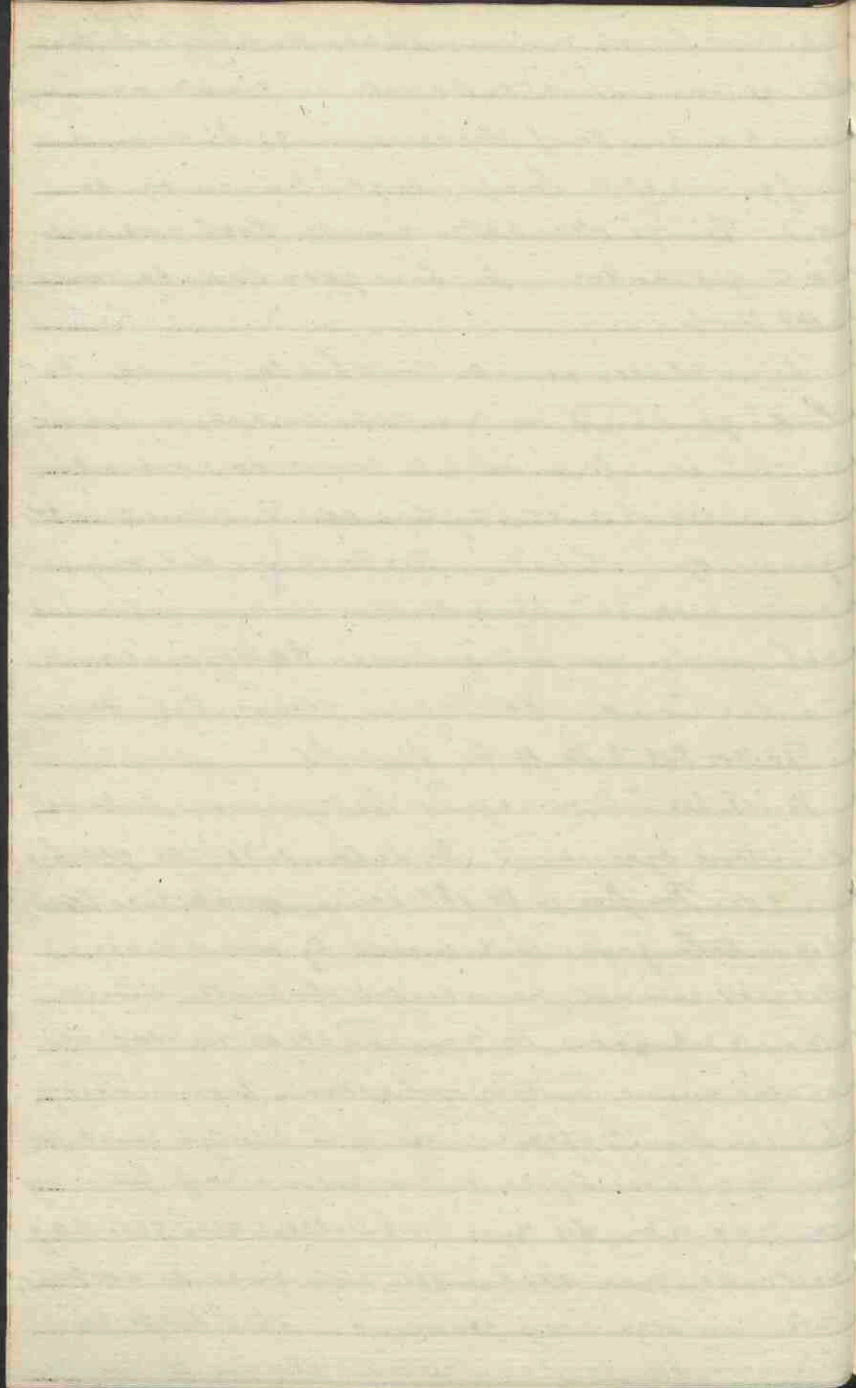
Ik had van den 12. Bismoyen nog in rime bladen.
 van zyne reis mede gehaagen, daar het ik de red'avond
 nog wat in gelezen; ook het ik nog wat aangeleekend.
 haand. 28 juli. De fonteynen en kelen der
 kye De bronnen of wellen zyn in de stad, omtrent
 100 voet diep; zy zyn drie in getal, maas een is de
 dykelt en heeft ook het meeste vandruck, te weten
 16 per 100 van het gewigt water, de andere doorgeen
 maas 14 per 100. Door paarden wordt het opge-
 pompt. De kelen in de stad behooven aan een ma-
 schappij van partikulieren; maas een bunte de
 stad naby de Saddle, zyn koninklyke kelen; het
 water word door pyper van de bronnen bewaard
 gevord. De bemerking is zees eenwylig het van
 te water wordt in groote veehante ketels gekookt
 mes eenig afgebleed om de reiniging te bevorderen,
 het wordt afgeschuimd en dan laat men het mit
 dampen tot het eens vate stof wordt, dese legt men
 op raimen van latten gemaakt, in reutubken die
 door peypen zees het gestakte wordet. Als het zees
 een gansuk droog is wordt het in vaten gekraan en
 zees afgeleerd. Het kelen zees te reinigen en vullen
 het geschiedt in de koninklyke kelen in leen, in de
 andere in twee vaten, en brennt eerst ontrent 4,
 en vervolgens ontrent 8 uren. Het stankt gewo-
 en

lyk turf, die als goede markt aangevaerd (ook Bruun-
steen genaamd word) en die men met water vermenig-
vormt en dan turf steenen noemt. De naam van
turfgraas is te lang en lagers 3 uren van de
stad. Enige steenkollen worden toch ook in de
keeten gestaakt. De burgers branden ook
veel turf.

De werklieden aan de Zoutheeten worden Hal-
Carle genaamd, zy men zeer smart, in hoc ver-
zy toch een afzonderlyk soort van uitrukken
zyn meest ik niet; zy hebben toch niet veel
gansik op zich zelve. De Kalloor, die my de
keeten maar had een andere vransje getrouwd,
ook meken wel enige niet. Kallosen aan de
Zoutheeten. Het loon is gewoonlyk van
2 Ralers tot 3 Rn. 19 Gr. Smecks.

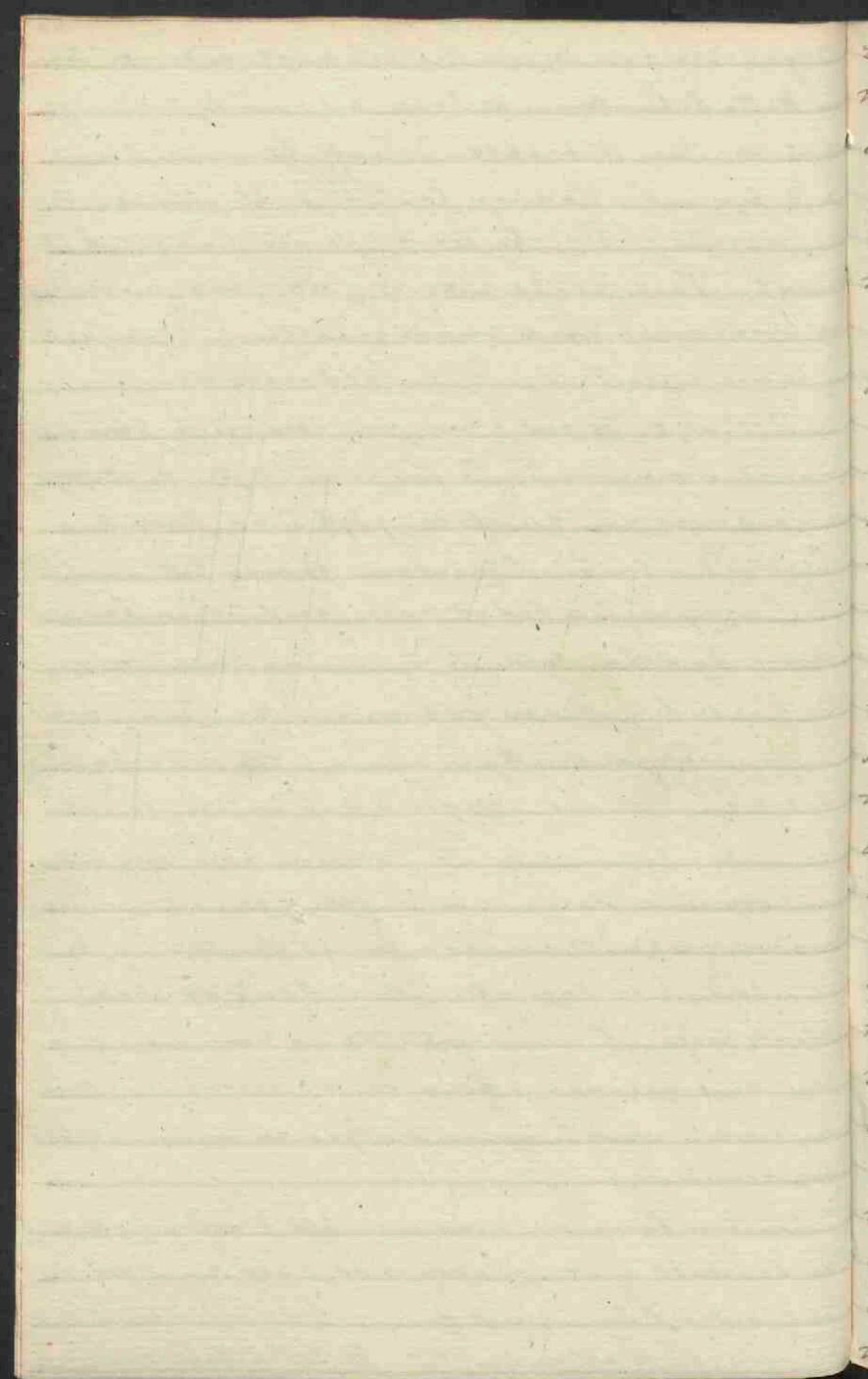
Ik heb het Collegie van Pro: Geierius over de kerkely-
ke historie bygewaand. Hy behandelde de geschie-
denis der Pauzen in de 18^e eeuw, sprak zeer luy-
dig en belangryk; toch meest by meest bichtenen.
Het was zeer vol, verscheiden studenten moesten
staand schrypen. Ik vermaandde my dat een
aantal kunne miten ophielden in tegenwoordig-
heid van den Professoar. Als hy te schiedlyk sprak ga-
ven zy het haas lippen te kinnen. Prof. Ges. is nog
een jong man, die zyne denkbeelden zeer geluydig
uitdrukt; zyne medienster, ook voor de oostonke
talen worden haag genaemd. Men heeft twee
Chinieren, die rondreiden om gerven te worden.

lasgehoort van de geen die hen niet konden, en hier
 in Halle behouden in de hoop van voor de taal veel
 nut van hen te trekken. Prof. Gesenius heeft
 zich byzonder daarop bevestigd, de Chinesen leer-
 den nu Duitsh en hy leest, zoo veel mogelijk Chi-
 neesch. Toch zeide men my dat het met deze
 onderneming niet medegesallen is. Zy schyn
 in hunne eigen taal minder bedreven dan men ver-
 waacht had, en de oudste taal zeer sterk haanwee
 naar zyn vaderland. Ik heb veermit gezien, het ge-
 my ook niet zoo zeer belangryk was, daar ik in
 Engeland dikwyls Chinesen gezien heb.

Prof. Grüber heb ik over aesthetica hooren
 horen. Hy behandelde de byzantyne karakter van
 de Griekse goden en godinnen. Hy sprak zeer
 juist en elegant. Hy verhaalt my toe in de 40 jaren
 oud te zyn. Na het college heb ik hem een bezoek
 gemaakt; hy was uitstekend vriendelyk, tray hebde
 veel gepraat. Hy is ook in Rusland geweest en heeft
 my ook verhaald van de weinige benhanning, de
 ruwheid en de lage afhankelijkheid, die daar
 plaats heeft. Hieronder stelde hy zeer weinige op-
 mys; zyne goedheid is byna alleen rectoring. Over
 een toestand van Europa in't algemeen waren my het
 ook zeer eens.

Den heer Causler Niemeyer heb ik ook nog besond-
 en heb well met hem gepraat over zyne reis door
 ons land, zye hy int wil zeren, en daar ik veruulde,
 misflagew in gevonden heb. Ik heb ve hem oppege ge-

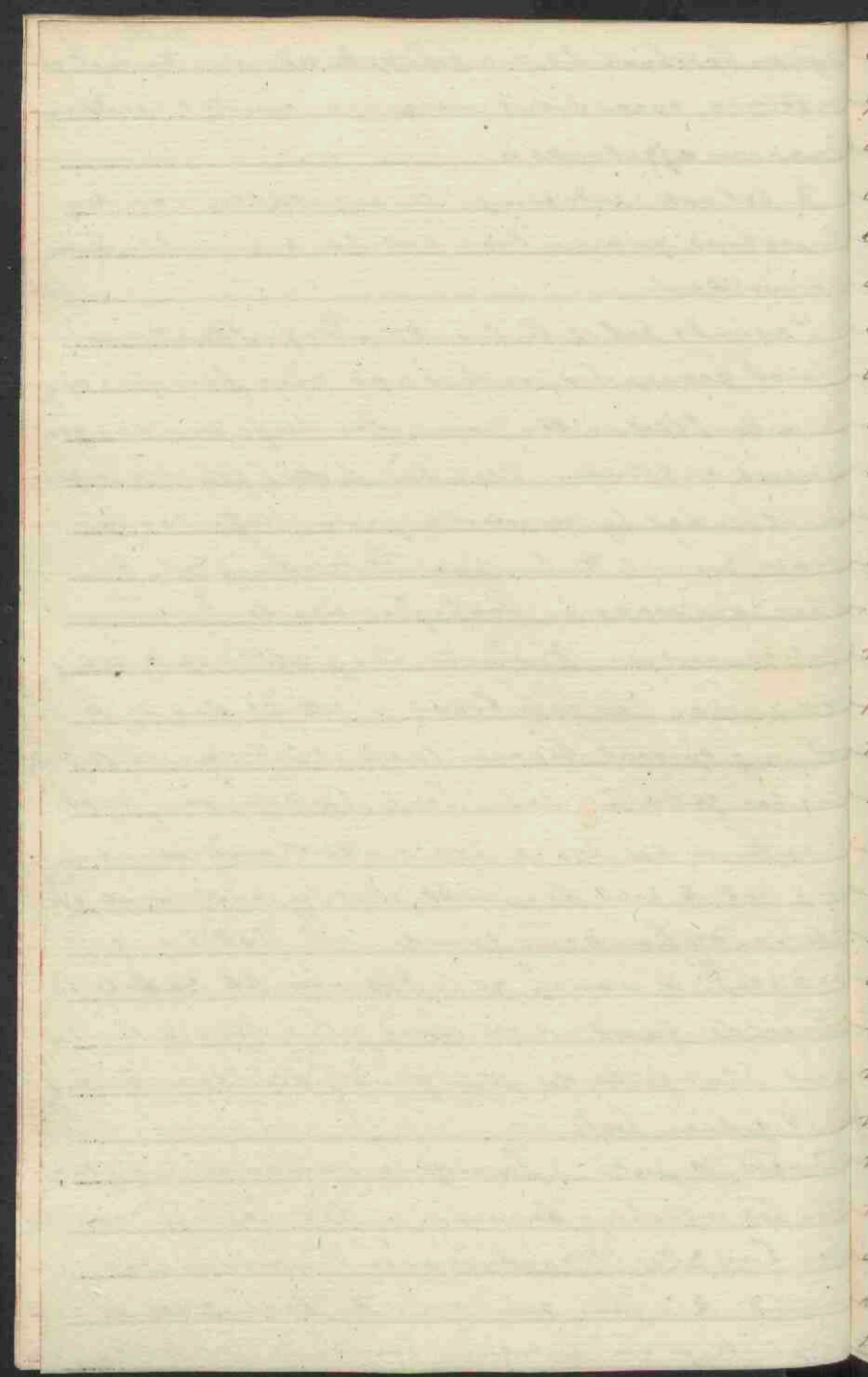

regt, en by schijnt die zeer goed op te nemen. Hy wil ze
verfolanen, maar dit is moeyalyk omdat ze reeds
daarvoor afgedrukt is.

Ik heb ook reeds eenige der aanstalten van het
Inceashuis gezien, doch zal die hieronder in een
vermelden.

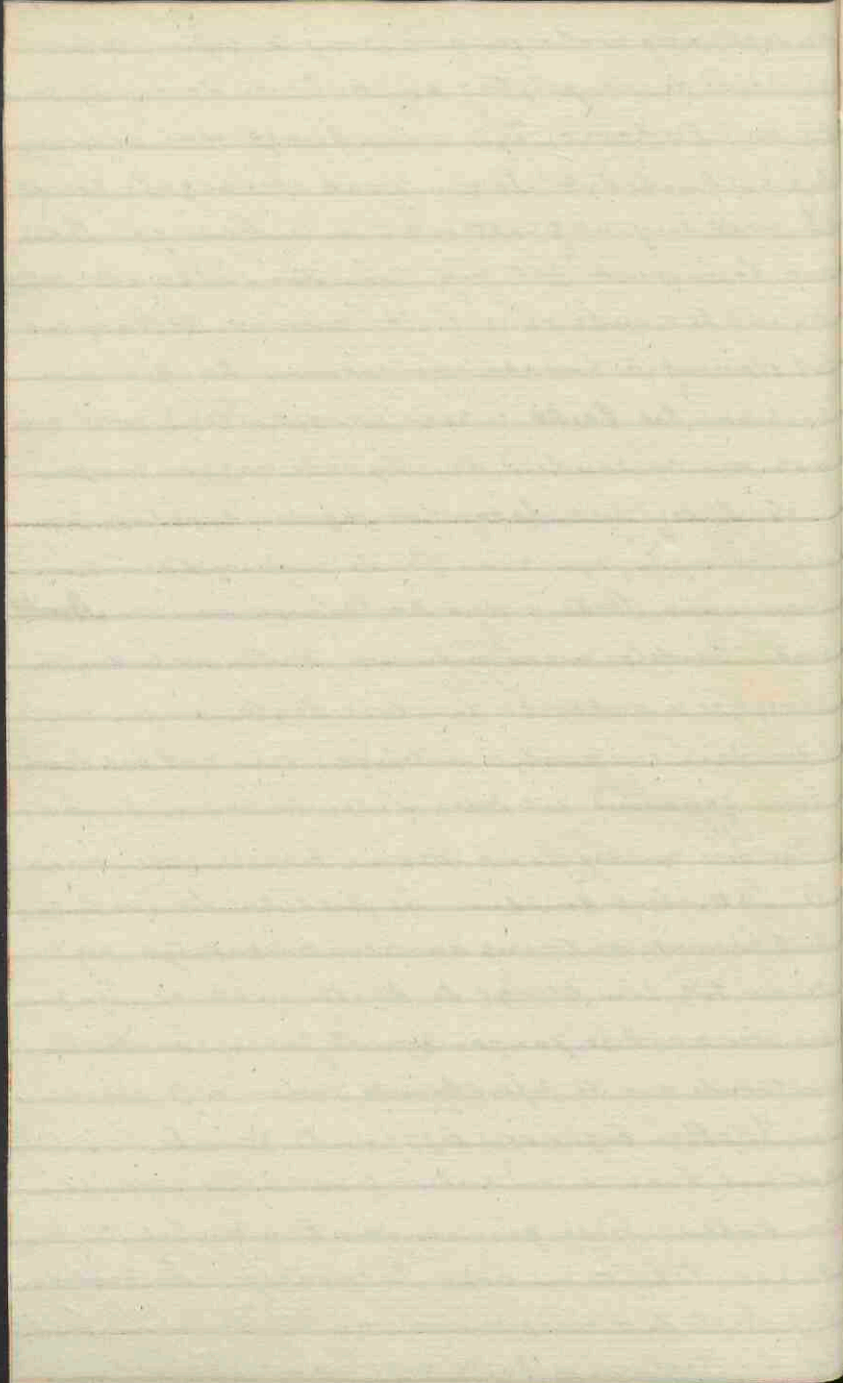
Savonds heb ik by den H. Prof. Staatsraad
Jacob geraasped, enthal met zyne familie: vrou-
wice dochters en een zoon. Het heeft ons aan ge-
sprak ontbroken. Veel heb ik over Rusland ge-
hoort, maar by veruitveiden jaeren heeft de
taal, zoo wel te Moskwa, Petersburg als te
Chercow, waar hy Professor aan de Universi-
teit geweest is. Het is te lang alles op te schry-
ven; maar het resultaat is steeds, dat de be-
schaving op veel lagere staat staat dan ik tot
nog toe gedacht had. Eene dochter van Jacob
is content, dit heb ik per vaderhand vernomen,
toch had ik wel bemerkt, dat zy veel wist en
zeer anders honden sprak. Ik heb hier en
ook reeds te voren gehoord van de onbeleef-
te en den twintrieven aard van zynen landge-
noot Thorbecke, die eens groote reis door Duitsch-
land gedaan heeft.

Dinsdag 29 juli. Zwangens versterken inrichting
van het Inceashuis bezocht. Het Collegie van
den Causler Niemeyer ons de honorar byge-
woond. Het was zeer vol. Hy behandelde de
verplichting om Redeneren Fonten te herstellen,

onregtmatig weknegeen goed teug te geven; versval-
gens over de verplichting om anderen de eer te geven,
die hun toekomst. Zyne voordragt was eenvou-
dig en duidelyk. Tegen zyne stelzels zonde
ik voor my nog niet wat in te brengen. Lohken,
ook bevestigde het my, hem door elkander plaat-
sen uit het oude en uit het nieuwe testament
tot staving te hooren aanvaeren; de manual
boek van die beide is zeer verschillend, wat men
ook van de eenheid der Bybels zeggen mag.

Ma by den heer Kalay was gezeten te hebben zyn
my kwam (by zyn woon gezinde en ik) uitgeraden
Eerst naar Lebben, eenen pachtbaare van den **Amolt**,
naar Bartels; maar ^{heen} men uit Kalle veel buiten
partytjes maakt. Er zyn hier de plantingen en
hieldendaar een vrylyk uitzigt: men ziet het bosch
keide genaamd, het dorp Letin, de rivier de Swale
Van hier zyn my door schoone kanalen naar
den Petersberg gaderen. De prediker die hier by zyne
kerk woont, ontroef ons zeer vriendelyk; my men-
den om tot hem blyf de koster uit was. Zyn woon-
sen zeer aardige jongen van 12 jaren, Constantin,
vertoonde ons de pparochie, maar vele graven
van Wettin begraven liggen. De ganse kerk hangt
vol met kransen en andere linaken ter gedenking
van doden. Twee gemeentens komen hier toe kerk
die van Hehlitz en van Petersberg. De prediker
heer Leiste is is schoonsaem van een boersind profes-
sor der Theologie in Kalle, met name Heffel.

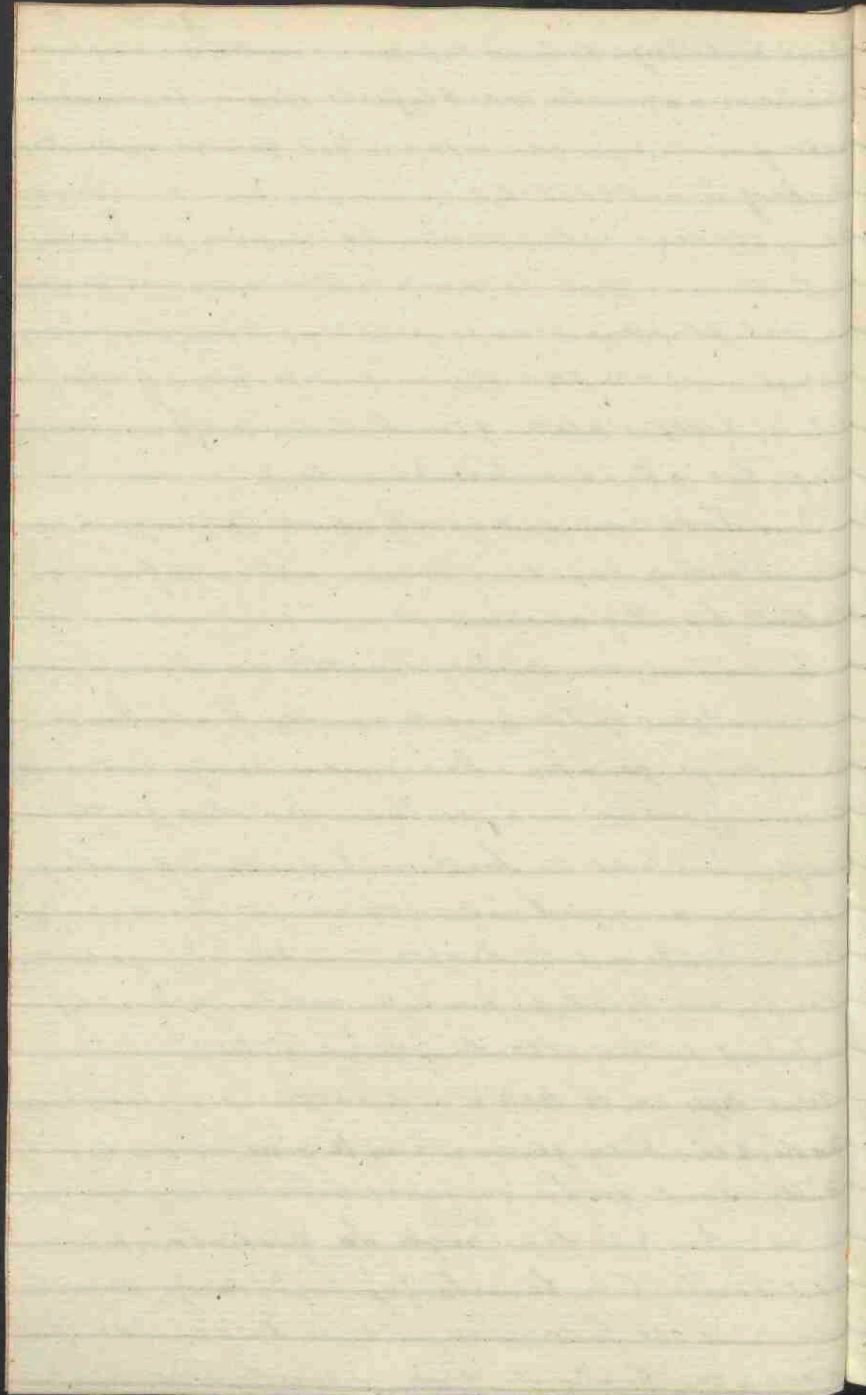

Deze heide heeft behoord tot een klooster waaraan
 vandem nog vele overblyffels staan, het meer
 meer groot zyn geweest. Het gezicht op den Pe-
 tersberg is ontzackelyk new: men ziet den Broek-
 ken, en eene vlakke van 20 mylen in het Ron-
 de lucht was zeer helder, zoodat men een groot
 aantal plaatsen onderscheides kon. Toek ik het
 gezicht meer nei dan maar: eest te meening afwij-
 keling, alles is vlak, geen bopuden zelfs van aambe-
 lang, het is byna enkel koreland.

Door Frote zyn wy naar Giebichenstein gereden,
 vooral welk koreland, schoon weder gafaller, een
 dabbeld bevallig aancien.

In den tuin van den heer Bartels vandgewandeld
 en vervolgens op het hoogst van den Giebichenstein
 het intzigt genoten. Het is eene hooge rottnaby
 de rivier, waar in anse tyden een slot gestaan
 heeft. Men ziet de Saale zich veelvuldig slingern
 het bene dorppje Crölwitz aan de overzyde, de
 Berchthauske op eene hoogte, verder eenige rotten,
 bosken en heerlyk koren en weiland. Keel af
 wipeling en een allerbevalligst geheel.

Wat lager aan de Saale is in de rotten eene plaats waar
 de dichter Külle gewoon was te zitten en die nog
 Külle's bank genaemd wordt, daar zyn wy ook gaan
 ziten. Men ziet dan ^{links} rechts de Giebichenstein en
 veel boschryft en heemelachtig land langs de rivier,
 naar zijk de Saale met al hare bosken, een pa-
 piermolen, Crölwitz, enz. - weiland, en de

rennelden zagte. De voorgrond mist onder en alle
was de schoone bloemen van de woude gesieed.
Ik kan niet zeggen welk even aangenaam indruk
dit op mij maakte. De beoorneming van de liefelijke
reizen van den jongen dichter verriep ook herbe-
mede. Zelfs bleef mij een landschap zoo getuigd.
Na ond in de nabijgelegen heuvel door eijst
en liet gesticht te hebben, neble mij in het veld
van een avonds naar Halle terug.

De heer Bartels is een van de rijkste landeigenaars
in deze streek, hy heeft behalven zijne eigene
gaarden nog ^(Jaarlijk) meer dan 30,000 Thalers come-
nie in ~~appart~~ voor 18 jaren. Hy woont zom-
en winter te Giebichenstein.

Woensdag 30 juli. Het college van Prof.
Schubert over de Pandecten bygewoond. By den
zelds over den tijd binnen welke een afgevaan-
dich verklaren moet ontrent het aannemen of
nemen eenes erfenis. Hy is nog zeer jong, maar
met veel verstand byna ganssch uit het hoofd
zijne voordragt was daarvoor onderhouden,
hoewel de stof eigentlijk droog was.

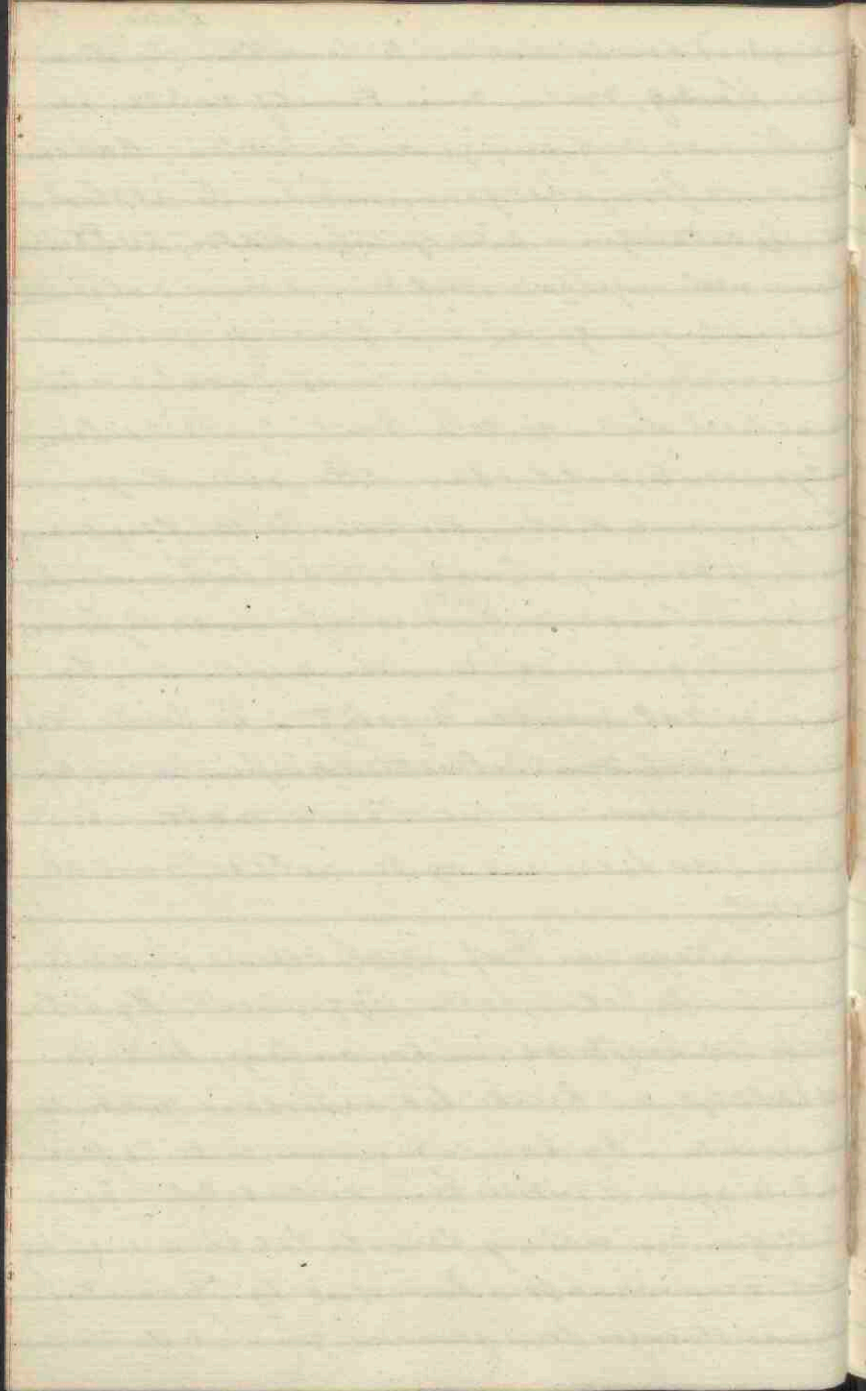
Verder heb ik den heer Cantzler Kriemeyer bezocht
en heb nog het een en ander van het hieechens gezien
heb ook boeken gezien en gekocht enz.

Insamendags heb ik de Bibliothek des Univer-
siteit bezigtigd. Het gebouw is intussendij moer
geroef maar de zaal is by veel aanwas moer

Men heeft mij gezegd, dat er slechts 2000 Fran.
den 's jaars voor de Bill. betaald wordt.

taenwend om de Lueken te beratten. Zy staan
 zeer hardig, zyn in mijn Tuenty vakken ver-
 deelt, met nog eenige onder-deelen, daarin
 staat elk formaat genummerd. De alphabet.
 thinske catalogus is niet op losse bladen, heeft daer-
 door veel ingelaste stukken, is door t'algemeen
 gebruik opengelegd en is zwaar, zwaarheid
 en verdeling met den veel catalogus is het
 niet veel beter gesteld. Bondeltykheit s'ken
 algemeente ontboken. Bende en luge.
 hoopen met boeken die van Wittenberg waren
 aangekomen, al wat tot de Saksische his-
 torie behoort zal ^{zal} een afzonderlyke ver-
 zamelung benadten worden geplaatst, het
 overige zal worden ingelyft. De heeren Krijg-
 tel en Ersch zyn Bibliothekarissen, maar zy
 zynen er niet veel meek van te maken. Men
 leent hier boeken uit op denzelfden voet als
 elders.

Het collegie van Prof. Jacobi over de Staatsreus
 kant kunde heb ik reden bygevoerd. Hy s'kan
 deelen het hoofdstuk van den omloop, die toe-
 gedeeltlyk, en breide het naderhand sprekende
 mee. uit. Hy komt my voor in de S. 5. jare
 end te zyn; is uitstekend vriendelyk. Zyne
 Collegien zyn weening berouche tot geen men-
 dat veroorzaakt is door dat hy Proneitas
 zyn de Stronger door gewoon geweest is. Na

het collegie heb ik hem nog een kort besaak tot
afreukend gemacikt.

het den heer Maday besikt degenelavond van
Crölowitz gemandeed By het intgaan van
Halle ragen wy aan onze linkerhand het huis
van Lufontaine, zeer fraone op eene hoogte,
niet ver van de stad gelegen. Te Crölowitz be-
rovdentry ons nu juist tegenover het punt waar
wy den vorigen dag waren. Op eene hoogte,
naby de Berghenke is het gezige heerlyk.
De meeste afwisseling van vlak landschap
kennde meer het gemaaide koren het sijn
nen gebonden stond, de rivier, de Giebiken
stien, bosken en huizen; alles wat een land-
schap lief en bevallig kan maken.

Thuis gekomen heb ik nog een kort besaak
tot afreukend by den H. Stenmayer en zyne fami-
lie wesen maken.

Statuten van de Universiteit van Halle zyn niet af-
zonderlyk te bekomen, die zyn in de oude reglementen
en handbester begrepen; en in 't algemeen tamelyk
overeenkomende met die van de universiteiten die
ik reeds kende. Geene universiteit heeft mel-
lyk slechte ge bouwen. Het auditorium is alle-
dy, en het gebouw der Bibliothek, dat nog naar het
sente getit is ook niet veel. De hospitalen zyn, zoo
men zeft goed ingeigt ik heb geen tyd gehad se te
berueken. De collegies worden met weinig intson-
dering, aan de kuren der professoren gegeven. Het

Thun getal bebraagt 1119.

Zie Beschrijving des Waisenhuuses n. n. w. 1107

Tal der studenten is naauwkeurig in de gedrukte
 Lijst vermeld, die ik my heb aangezocht. Over
 het algemeen is hun voorkomen niet zoo be-
 schaafd en ordenlyk als te Berlynen vooral
 te Göttingen; men ziet er ook nog in andere
 alle bladzijde, zonder dat, met langer haard,
 maar niet veel op de collegies van Daehl
 my veel aandacht; vromheid of aanblijfsheid
 tegen vreemdelingen heb ik niet bemerkt,
 wel hier en daar het tegendeel.

Belangrijker melligt dan de Universiteit is
 het voorgenaamd Weeshuis, ten onneste, dewyl
 de innigting voor werken het kleinste deel uit-
 maakt, liever dus, zoo als ook op den voorgaand
 staat Frankens Stichtingen. Door de bejegening
 van den heer Struemyer en de overige heeren die de bejegening
 op die stichtingen hebben, is my de gelegenheid gegeven
 te my naauwkeurig te leeren kennen. Het zal te her-
 toek niet beekomen, die ronde te lang rijt, ook heb ik
 de getrouwe stichting, die er van te bekomen waren, my
 aangezocht en die kan ik dus altijd raadplegen. De
 algemeene beschrijving is nog handelyk, vromteing,
 het wel te van 1799 is. Men kan ook over de kleine
 bejegening van de stichtingen, met genacy plewanden,
 wanneer men thans den grooten omvang ziet.

Eigentlyke tuertkinderen zijn er maar 120, die wonen
 in het gebouw en hebben alles vry. Zy gaan school in
 de Burger-school, en de jongens, die aanleg hebben in
 de Latynsche school; deze studenten, verders, op kosten

In de Burger-school betaalt men 8 lot 12 Gulden
schenken de maand.

In de Geschiedte des Waisenhuus, L. 124.

der stichting, byna alle de voor medekant.

De Burgerschool is in halgzamen naar onderwyse van kinderen en be in het burgerlyke lesen komen besten. Dere waren in den regel niet in het gebouwe, maar in afnaby de stad. Er waren thans 485 jongens en 344 meisjes. Te het de klassen doorgezegen, en zoo veel men op die wyse kan oordeelen, kwam myn bes oordeel zeer goed voort. Er was veel anders en ongebrongenheid. De meesten onderwezen niet rechtvaardig, al pratende, de kinderen warden allen aandochtig en antwoorden dringvaans vlyg en goed.

De Armschool (Free school) hier waren 450 kinderen, die 5 tot 6 uren deags in de nodige kundigheden onderrigt worden. Er ontbraken een sommige kinderen, die de anders van den angst de hulpszaam waren, de behaarden tot de grootsten; de kleine vonden de anders gaarne naar de school. Dere kinderen hadden geheel niet het voorkomen van liep armoeke, zy zagen er meestal gezond en verzorgd uit, zaker maar niet marsig gekleed. Het is voor den menschevrienden waarmen een deel stieland gericht, zoo veel kinderen uit de anders verswaarde standen, met zorg en hartelykheid te zien onderrigten, waar te voren kinderen uit de eerste standen waarmelyk zoo veel anders rijk playten te worden.

De Burgerschool en de Armschool worden te samen de Duitse School genaemd.

Dere twee kinderen te namen Hauptschule 92.
naam

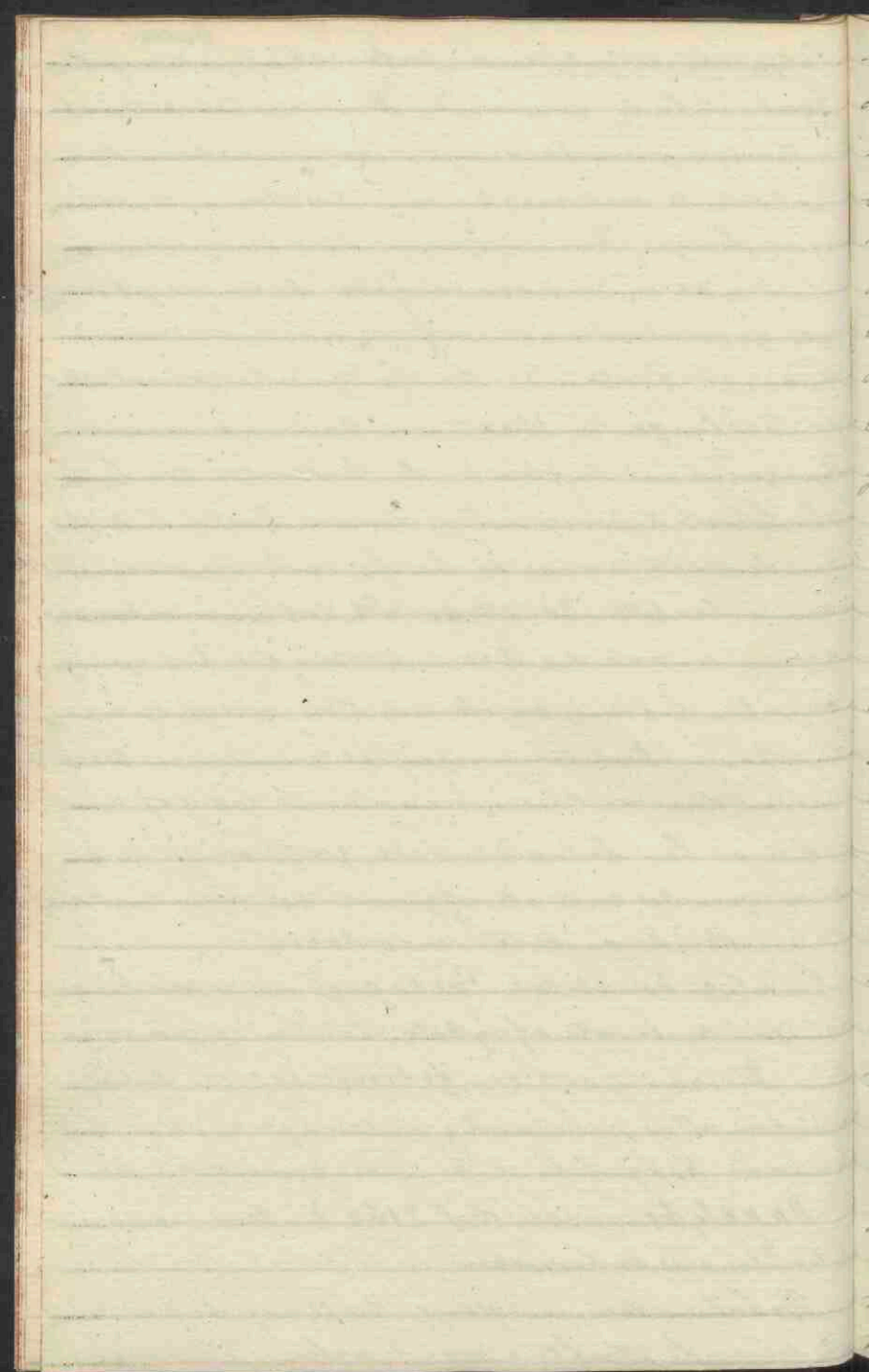
Het getal der leerlingen van deze scholen, die in
het gebouw waren, bedraagt 308.

Geschiede des waarenkants 115.

Latynsche school, ende de wetenschapolyke school
Real Schule genaamd. Hiervan heb ik een af-
 zondelyk gedrukt berigt, kenmaakte in de
 Realschule veel meer dan hert hert, leest ook
 eenig Latyn, Fransch enz, dat op de Duitse
 school niet onderwezen wordt. Deze school is nu
 zeer gevorderd onderwezen, nuar niet voor te
 studeren bestemd. De Latynsche school stelt
 de leerlingen in staat om vordelyk naar de
 Hoogeschool te gaan. De leerlingen der Latyn-
 sche School bedraagen 500, die der Realschule 440.
 Van de eerste wonen de helft in het instelment,
 van de laatste 30 tot 40. Ik heb hunne kuisen
 gezien, en ook die der meesters, die het opzigt
 over hen hebben, en ik wandel er niet op aan te
 zien. Dat sommigen het zimmer en bed
 hebben dan anderen, naar mate meer of min-
 der voor hen betaald wordt, geeft ander de kin-
 deren geen de summe afgunst. Zoo sien my reeds
 de weeskinderen eeten met dese.

Kindelyk komt het Paedagogium, waar kinde-
 ren van de eerste afrykte stanken opgevoerd wor-
 den. Hiervan is ook een gedrukt berigt. Deze
 worden allen volstandig ontverrigt zoo dat zy
 naar de Hoogeschool kunnen gaan. Getal 40.
 Dagelyks worden dus 2189 kinderen in dese
 stichtingen onderwezen.

Bekalven dese instellingen heeft nog het weeshuis,
 of liever de stichting van Francken, een eigen

boekdrukkery en boekhandel, een apothek
 die zeer geraemd wordt. Hier mede in betrek-
 king is de verkoop van eenige geheime midde-
 len waaraan de recepten aan het gesticht
 zijn geschenken geworden. De heer Kader,
 die hiernaan werkt waan is, heeft ons de bespre-
 daartoe betrekkelijke medegedeeld. De verkoop
 derer middelen heeft zeer afgenomen, maar
 is toch nog altyd aanmerkelijk. In zijn jaar,
 geweest, waarin de stichting daarvan alleen,
 40,000 Thalens winst is genoten, heeft

De Consteinische Bibelanstalt is mede van
 deze stichting verbonden, huenel haar fonding,
 inopreke staat. Zy heeft ten doel den bybel
 in onderscheiden formaten, volgens de Duit-
 sche oersetting van Luther zeer goedkoop
 verkuygbaar te maken. Men heeft, volgens
 den wil des instellers, de formaten van elk for-
 maat steeds voorhanden, die maken van elk
 1424 platen uit. Zoo draer nieuwe afdrukke
 nodig zijn, behoeft men niet op nieuw te
 zetten. De eerste uitleg is zeer groot, dewyl
 voor elk soort de letters, ramen enz. met de karte
 van het zetten omtrent 12,000 Thalens belopen.

Deze instelling heeft van het Engeluck bybel
 genootschap een ^{stel} Stereotype platen ten geschenk
 ontvangen. Deze stereotypen zijn door Fanch,
 tucht in Leipzig vervaardigd. Zy kosten onze
 naar 4000 Thalens. Zy zijn ook niet zoo goed

De Stereotypen van Tuschwitz zyn niet zoo
goed en ook niet zoo houdbaar als de Fran-
sche, dewyl ze in zipt gegoten zyn.

Zie Gemälde van Leipzig. 118.

als de Stellen van lofse letters, met de eerste
 heeft men dat niet meer dan 10 tot 12000 eelen
 plaatsen te kunnen drukken, met de laatste druk
 men 100 tot 120,000 exemplaren.

Men heeft ook twee persen van het Bybelgevaar
 schap in Londen ontzangen. De meeste Duitse
 bybels welke door de Bybelgezelschappen wor-
 den uitgegeeld zijn hier gedrukt, dewyl men se
 nergens zoo goedkoop kan bekomen. De prijs
 behoort alleen naar de kosten van papier en
 de arbeid van het drukken, de kosten van de
 formen, waarmede gedrukt wordt, maekt
 byna geheel uit het fonds van Lanstein ge-
 worden. Ik heb eens gedrukte opgave de
 namen van het getal der bybels die hier gedrukt
 zijn en ook van de prijzen waaraan zij afgele-
 vend worden.

Enige invistingen zijn vernietigd, zoo als de roze
 tafels voor Studenten; die zijn er geen meer in
 het tuisshuis. De 2de kulturen heeft men hier,
 zoo als meest in Duitschland, opgegeven.

Ik heb ook de Kunst en Naturalienkamer ge-
 zien, maar vand die niet zeer belangrijke Byde
 gelegenheid bewik horen op het plat van het Hoop
 gebouw geweest, men heeft er een uitstekend schoone
 intzigt om en rondom de stad. Men overziet
 daar ook zeer goed al de gebouwen der Franckische
 Stichtingen.

Men is bezig naar het meerkint een roze plaats

*
Hier merkte ik reeds de zondadelinge gewoonte der
Sakische Koorleiden om altyd kaffy te drinken.
Van Tolbedienden heb ik dit reuk niet. Demeest,
Sakse heeft het streng mislukende stelsel niet over-
genomen, en Prinses belac wél den invaer, maar
niet of altemo becung der intraver van waren.

te maken door een deel der stadsmuur, en eenige
huizen weg te breken. Op meer plaatsen is men
bedacht halle te verbeteren, dat ook zeer nog
is want het is afgetimmelyk lelyk, met smalle
donkere straten, en zoo slecht als mogelyk ze
pland. De bevolking bedraagt in de 20,000.
De Universiteit en de Landbouw der aartse-
ken loeren aantrent het eenig bestaan op,
in vroeger tyd hebben er kansen en vrees ja-
brieken bestaan die te niet zyn gegaan en
veel armoede hebben nagelaten.

Er zyn hier verscheiden familien von Ziegler,
die thans niet meer zmeren, en ook christe-
nen, meest kathaliken, zyn; hunne kleur
en gelaat strekken onderscheiden hen nag.
Dondert. 31 juli. Het do, postwagen naar
Leipzig gereden. Daar vruchtbaar maar vlak
land; allerhande koren, ook aardappelen en
bietwortelen, middelmattige dorpen. Het statje
Schkeuditz, laatste Pruisische plaats. Van talke-
dienden heb ik niets bemerkte. Het land wordt
veel fruyter, regts veel bolche, met en den
negerigten, byna aanhoudend dorpen, die in
tuch byna allen ter zijde lieten liggen. Over-
al was men bezig aan den oogst, die dit jaar
buitengewoon overvloedig is. De huizen zyn
meest nieuw als men Leipzig naderb, over-
gens horizonnt niets van den laatsten oorlog,
alle schade is meer hersteld, en het koren wordt

x
Ik heb naderhand gehoord, dat de Hr. Brookhans
in weinig jaren een groot fortuin verworven heeft,
hy dunkt zeer veel. Zyne tegenwoordige woning is
ook een der schoonste van Leipzig

Hy heeft my ook verhaald van Hanemanns homoeopa-
thijste geneeswijze. Men veef heeft men verdere
kewze hy geteene middelen verkocht. Hy is naar Co-
then gegaan, maar heeft hier een school nagelaten
die veel opgang maakt. Hanemann heeft ontdekt
dat de belladonna berokent tegen de sterlaken-
koorts, dit geeft hem veed veel verdienste.

Zyne geneeswijze rust op een onderwinding, die hy
meent dat voortgaat, namelijk dat de middelen
op het rechte ligchaam een tegenovergestelde
werking doen dan op het gezonde; dat die in de
meeste gevallen het zelfde wat de ziekte heeft
te weeg gebracht te ook weder kan wegnemen; maar
in onzijdig kleine hoeveelheden, dewyl de werking
op het door ziekte geraelike ligchaam zoo steek is;
deze geneeswijze is tegenovergesteld aan de Hippocra-
tische. De Hr. Brookhans had er niet veel by gevonden.

gemein was het menschenbloed getraand
heeft. De wegen waarmede men de reu-
tigers onrechtvaardig is en aardschelyk
heeft, zonder reden af te nemen, zonder het min-
ste gemak; toch is hy bedekt; voor 25 jaren
was hy dit nog niet. Het was geweldig heet
en het stof was endan ondraaglyk.

Na myne aankomst heb ik wat gewreven,
eene kleine wandeling door de stad gedaan,
en den boekhandelaar Brockhaus bezocht,
naar wien ik een brief van den heer Niemeyer
had. Hy was zeer vriendelyk, en heeft lang
met my gespraakt over Holland
en over den toestand der Drukpers in Europa
enz. x

Vryd. 1 Augustus. Dieren dag heb ik meest
besteed om op te tekenen, want ik was aan-
merkelyk ten achteren gemaakt in Halle. Toch
heb ik myn kredietbrief wesen vertonen, heb
eene beschryving van Leipzig gekocht, en be-
nervalgens door de meeste straten der stad,
om al de singels en in eenige voorstellen
vondgegeven, om ten minsten den tataralin-
druk, zoo als de Duitschers het naemen, van
Leipzig te kennen.

Ik val my niet valkomen wel; in de groote
hille, schynt het, dat ik koude gevat heb.

Zaterdag 2 aug. Na dat ik my door de beschry-
ving van Leipzig en de kaart, eenigzins met het

^x De catalogen waren ekkendig. Zy waren in twee
ken verdeeld; de boeken genummerd, daar ook
nummers en letters tusschen, zeer geklaard en ver-
ward. Een algemeen alphabetisch was er niet.

zenswaardige en met den weg bekend gemarkeerde had,
 heb ik den brief van P. Niemeyer aan Prof. Politz
 meen te brengen, maar heb dezen niet aangetroffen.
 Ik heb de Universitäts-Bibliothek ende Pöschel-
 Bibliothek bezocht. De eerste staat in het Latijn
 sijn. Gebouwen, Paulinum genaamd, een gemenschap
 ten. De oude kloosterzaal is in kokje afgedaald
 naar de bakken by naderen afgedaald ontstaan, de des
 new met tralies die here kokje afsluten zijn een
 gesloten, was dat het nu als kleine kamertjes
 zijn, want de Studenten in zanden kunnen komen,
 was niet de gansche zaal voor hen gesloten was,
 — men laat ze namelijk alleen in de Leekamer
 komen, daar zaten is eenige maar niet veel.
 De orde where my toe ellendig te zijn, en het
 stof lag overal zeer dik. Voor de oude Letteren is
 onlang belangrijk veel aangekocht, in andere rek-
 ken is groot gebruik. Er wordt ook veel meer
 dan van Thalass in het jaar voor de gansche bi-
 bliothek besteed. De Studenten kunnen voor
 3 weken boeken behouden, als een prof. voor drie
 Blyfs. De pedel wees my eene gansche kaart met
 handschriften die by "Niederländische" naemde.
 Hiervolgens nam ik er een in de hand; het was
 Hebreeuwsch. De man wist geen antwoorden te
 saken Hebrölandisch en Konzenländisch. —
 De Pöschel B. staat in een goed gebouw en in
 een fraaye zaal. De kasten zijn juist met meer
 waer gevuld en met tralies voorzien. Het

^x Er staan aan den ingang der Rathsbibliothek
enige goede afzetsels van oude beelden.

De goede Beunghelstand is hier, zoo als in veel ander
de plaatsen, voorafgegaan door goede Kunschoolen;
zie Gemälde von Leipzig. S. 26. 129. 131.

alleen my toe dat hier veel reinheid en orde was,
 maar aan welkomeheid in de andere landen
 rakkien was niet te denken: ook worst hier
 alle, saam niet meer dan 600 Ton. jaars later
 De Catelagen zijn wat beter dan in de andere
 maar toch ook niet goed ingerigt. Er han-
 gen hier 2 stukken vanden schilder Oeser, maar
 zoo hoog en in zulk slecht licht, dat men ze
 niet goed zien kan. onder Oud-Duitsche stuk-
 ken die ook hier hangen bevindt my zeer de ont-
 zetting van Jans met de vrouw die aan de
 bron water knalt, door Lucas Cranachs.

In het Paulinum is ook het Anatomisch
 theatre en museum; beide zeer middelmatig.
 eens onder Kraanw vertoonde ze, en zarde my
 dat zy alles gereed maakte voor de leszen, en de
 preparaten in orde hield. Lemig konnen
 niet zy my; de manen voor de vengelykende
 anatomie, zeide zy: als men niet anders daar
 naar in deze leszen gebruikte, niet dat er met de
 wetenschap trouwig uit.

Ik heb een brief voor den heer Gebcke, die aan het
 hoofd der "Bürgerbühne" is. On gelukkig was het va-
 cantie en hy afgezeid. Ik heb dus alleen het gebou-
 kunnen zien dat op een gemeren Bastion staat en
 nog maar half voltooid is; maar toch reeds
 naar alle handreide binteen ruime gelegenheit
 naar schaal overrigt opleveert, en wanneer het
 afgebouwt is naar een paleis gelykenen zal. Het

4
Er 472 21 runde Schoolvertiecken.

>
Een wandeling gedaan en thee gedronken in de
Luisbuden, op eenigen afstand van de stad, buiten
de Raustädter poort, in het Rosenthal.

ontwring, maer hier uitstaekend goed te gelyk, ont de tafels des maekts naan haken, zoo als in de vertrachta- kung, kan men ont manen dat het zeer nitge- leid is: music die en te puen behooren soue daartoe, van het lantite hangen van leide sta- len in de school. *

1 avond, heb ik den heer Paleis nog gevonden, die my zeer vrientelyk ontvangen heeft en neer wat my gemaekt heeft, anders anderen over de Hooge School en hare invigting. >

Zond. 3 aug. Het kerkmunt in de Sta- markerk gehoord, dat zeer in was. Men zag dat die nog overgebleven is mit de school van Busch. Men speelde af: het koor tony alleen, en vervolgens met de gemeente.

In de Unionskerk heb ik een deel van de psalm van Prop. Tittman gehoord, over den Hoog- mued.

In de Nicolai kerk ben ik ook geweest, daar was juist Communion; die kerk is zeer fraai, allen waren zinnelyk en goed onderhouden.

1 avond Theater. Der Brautigam aus holl- co, van Clavens; een lief stuk dat goed gespeeld wint; nuval speelde zeer goed. Mr Paleis, van tiischen, zy wint ook uitgeroepen taen het uit- gaand 4 aug. Collegies bezocht van:

Hanbald, over de Landeelen. Een man van qua te puen, eenigzins stoff en zy voorkomen. Zy behandelde de ontbinding van het huwelyk;

Er zyn ongeveer 100 Studenten, die stipendia
trekken.

bijstaande, in het Duitsch. Het is een voorname
man doorgaans.

Krug, logica; een man van 46 jaren, lewendig
kragtig en zeer wel bekwamen; draeg alles met
hoofte voor en distende niet. Hy behandelde
de associatie van denk beelden; de spraak,
schryft; de oorzaken der dwalingen, pathologi-
sche, daermit voortvoerde ons.

Spahn, een jong man, van naamslyk, 30 jaar.
Hy behandelde de Odysser; las eerst in t Griek
vervolgens eene Duitse oversetting in kopse-
ters; daarna dicteerde hy critische en andere aan-
merkingen. Hy sprak zeer aangenaam; naar
my was de Duitse oversetting alleen belang-
ryk, hy las die zeer mooi. Behalve die overset-
ting sprak hy Latyn.

Herman, een bijnaard man maar nog wel
nuur; hy behandelde Philoctetes van Sophocle.
Het scheen dat hy zeer verdorvene plaatsen an-
der handen had; althant hy draeg veel veran-
dingen in de lesing voor.

In een van de Italiaansche kelders geweest;
het was er zeer koel en daarboven bijna geras,
lyk; want buiten was het geweldig warm.

Ik ben ook eens meer dien by de wyntafel
der studenten om 12 te nen. Die is in het respecto-
riem van een geveren klooster. Het getal be-
draagt 222. Ik heb niet gezien dat te iets an-
ders kregen dan nyte soep en gekookte rundvle-

Deze twee is ook buiten de Grammatica gevoert.

Oms 7 uren bekomen zy avondeten; Zondag
eten zy smorgens om 11.

Maanddag heb ik Prof. Krug bezocht, hy
ontving my zeer vriendelyk; ik heb veel met
hem over den taartand en de voorontzichten van
Europa gesproken.

Ik heb ook een collegie bygewoond van den
Hr. Dellatorre, over de Declamatie. Hy is nog jong
en draeg zeer goede zaken op een eenvoudige
en duidelyke wyze voor.

Avonds thee gedronken in den Kuchengarten,
buiten de Grimmerische poort, hier was een
ziek en groot gezelschap.

Ik heb derom dag ook nog al veel geschreven.
Dingsdag 5 Augustus.

Prof. Palitz, dien ik bezocht heb, collegie heb
men gezien over Staatsrege. Hy is een man van
ongeveer 50 jaar; zeer zekelyk. Hy sprak
over Grondwetten en Staatsinstellingen, verde
wat daarin altyd voorhanden is, en wat
wat naar de omstandigheden verschillen moet.
Veel goede, op ondervinding en geschiedenis
steunende, aanmerkingen draeg hy zeer
duidelijk voor.

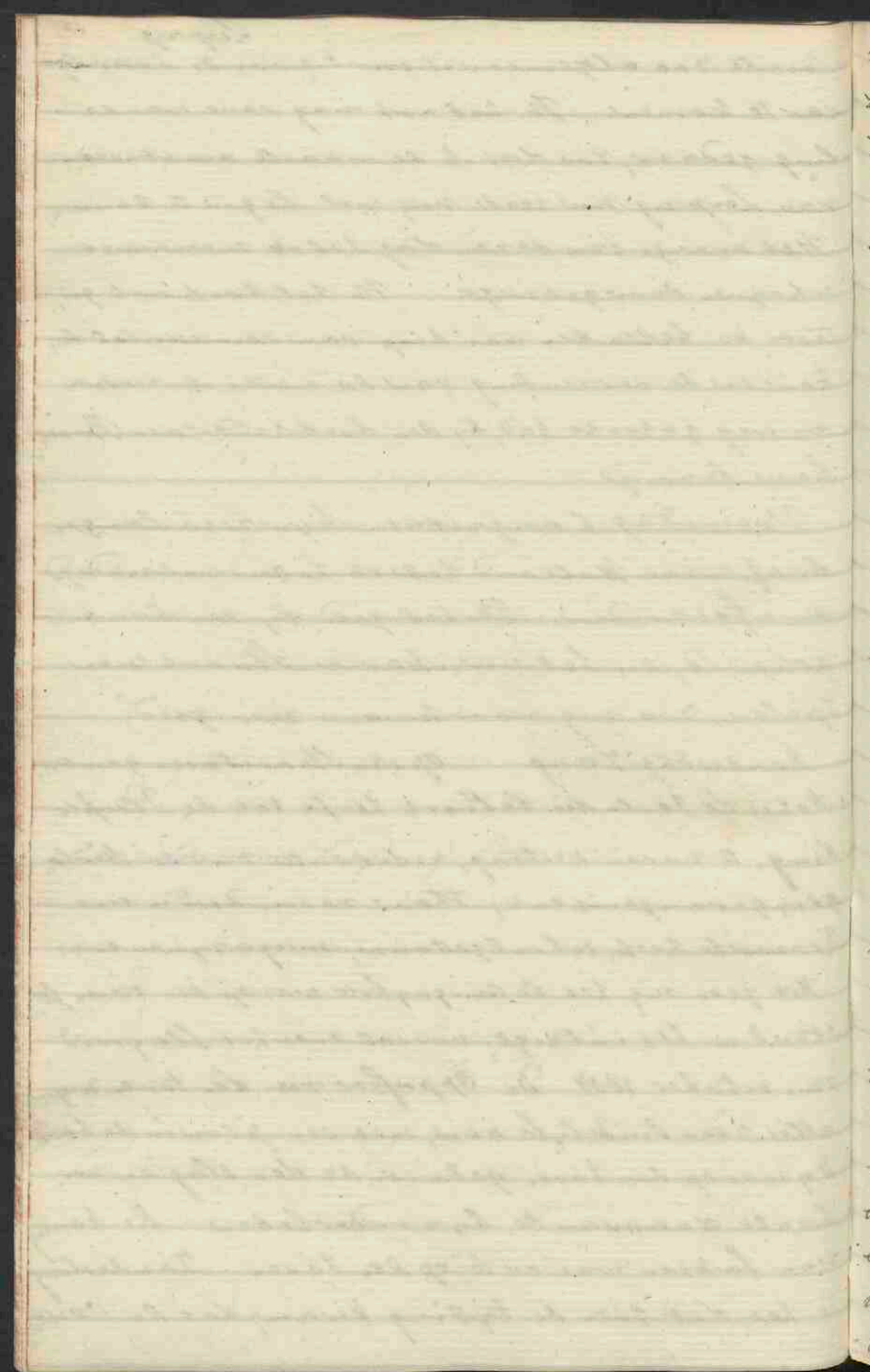
Avonds heb ik thee gedronken in Bolsen-
garten maar ook muziek was, en alle lieden
van onderscheiden stand byeen waren. Het
is een byzonderheid van Leipzig, dat er
zo veel zulke tuinen zyn, en dat de ge.

Genälden von Leipzig. 173.

waante zoo algemeen is om 's avonds daar by
een te komen. Ik heb ook nog eene wand-
eling gedaan, zoo dat ik de meeste omstreken
van Leipzig nu reeds my wel begin te kennen.
Het overige van dezen dag heb ik meest met
schryven doorgebracht. Ik heb toch ook gin-
taren en heb een aankoop van een aantal bes-
kens, en de verandering van die welke ik reeds en-
deweg gezocht had, by den backhandelaar Brock-
haus bezocht.

Woensdag 6 augustus. Mijn zeer langen
brief naar Holland heb ik weder volbringt
en afgezonden. Ik heb gald by een bankier
gehaald, en heb nu Maria Stuart niet
speelen, zoo my voorkwam zeer goed.

Donnerdag 7 aug. Op den Sterretoren gemest.
Het is de toren die behoort heeft tot de Plei-
bung, te naeml vesting, residentie van de Hertog-
gen, vorstgenissen; thans naeander in eene
Roosische kerk, schoolgebouw, magazynen enz.
Het gaen my het belangryste was op den toren, de
stond in het uitzigt, vooral over het slagveld
van oktober 1813. De oppasser van den toren wys-
alles zeer duidelyk aan, met een glas in de hand.
Hy was op den toren gedurende den slag en ver-
haalt daarvan de byzonderheden. De koning
van Saksen was ook op den toren. Landvoogd
is het dat toen de tyding kwam, dat de Oosten-

Leipzig 188

rykeas terug weken, in Leipzig, wegens het gevaar
winnaer des Francken, de klokken geluid zyn, en
te Dönnu gezangew: kaart daarna zyn de Saksische
sche traaspen grootendeel, tot de ryanden van
Napoleon overgegaan. Dit heeft de koning
moit willen goed keuren. De generaals zyn
sak in Prinsissen en andere vreesende diante
gebleven.

Men ziet op de Sterretonen zeer veel met den
verrekyker onderzeker ik zeer goed het slot herse
burg, den Peterberg by Halle, den Landsberg etc.
Het institut voor Doopskammer besacht.
Het is het eenige in Saksen. 40 kinderen worden
er opgevoed en onderwezen, dan tyot komen er
int de stad ook ter school die niet in het kind wo
nen. Sleestal worden de kosten door den Staat
gebozen. Zy slynen er gewoonlyk 7 tot 9 jaere
Naderhand maeten zy verbrochten leeven, dit heeft
geen plaats, terwijl zy op de school zyn. De meis
jes leeven well vrannelyken, arband, en allen leere
teekenen, hetgeen hen soumyds in de gelagtheit
stelt, om zich in de maatschappye den bestaante
te verwerven.

Men maakt veel merk van hen te leeren spreken,
haemel het geen zy zeggen byna onverstaan
baar is; zy verstaan ook het geen zeer langzaam
en met sterke hermezing vnn dan maand gereyd
wordt. De meester heeft, dat zy in gesproken
taal dachten, endat daarom het spreken hun

Men houdt in L. deurs in eene nette zaal, die
swinters behoorlyk verwarmd wordt. Ik heb die
leden gezien; het gebouw, dat zeer fraai is, bevat
nog veel andere vertrekke ten dienste van den
handel.

Zoo nuttig is. Dit komt my kruyffelachtig voor.
 Hy spreken niet op de hande.

Men heeft minder machte met de eerstbeginne,
 de, dan met de meer gevorderde. Ten doof,
 stomm is mede anderwijzes, en hy heeft niet
 de beginnende minder macijpelykheid dan
 hoorende en sprekende meester. Deze drey
 stomm en eerste had oannemeringen gemaek
 ren over een bache van Prof: Gueshof in
 hande een plan om een afzonderlyk doorp of
 kolonie vandoorftommen aan te leggen; die
 oannemeringen waren zeer gaed en betuugde
 de onuitvoerlykheid van zulk een plan.

Lohrs Garten een lieve bultplaats, aan de
 de stad en achter tegen de Partheaan gelegen. De
 oranjerie wordt zeer geraemd en is ook een mooi
 gebouw, maar te nauw voor de plaats en daar
 by niet daelmatig ingerigt.

Hooyer is Reichenbach's Garten, die ik ook ge
 zien heb, dere ligt aan de Elster, en het is door de
 tuin, dat Pomatowski by de brugtoegt over de
 Elster fruchte te komen en verdronk; de rivier
 is niet breed; maar de oeveren zyn hoog, mo dat
 zyn paard by het aan loand stappen achterover
 gevallen is, en P. hierdoor waarschynlyk be
 dwelend is geworden. De aanleg der plaats
 is mooi, en er is groote overlaid van bloeme.
 Een zeer lief bad heeft hee Reichenbach lichte
 bannen, dit is niet veel om aak ingerigt: in

De poorten worden ook weggebroken, en in een
vondige groene hekken, op eene ruime plaats, ver-
derd; dit is reeds zeer fraai aan den weg drie
men van Halle voorkomt.

Leipzig. 190.

wendig is alles goed, met wit ne telbaek behou-
gen.

Reichelsgarten is van een anderen aard. Hier
zijn een paar groote gebouwen, die by gebouwen
verkeerd worden, en kleine tuinen met kasplant-
jes of huisjes die allen afzonderlyk verhuurd
worden; - het dat het geheel van den Reichels-
garten niet samenhangt en ook weinig algeme-
ne wandeling oplevert.

Sarandt ben ik naar Galitz gewandeld,
een half uur van de stad, door de wandeling
die men Rosenthal noemt en die recht loopt.
Het dorp is ^{groov} niet, veel huizen zijn hier, vooral
elders in deze straat, sedert den grooten veld-
slag gebouwd. In den kùkengarten ben ik we-
sen laopene; daar was het nu leeg, dewyl de
geen muur was.

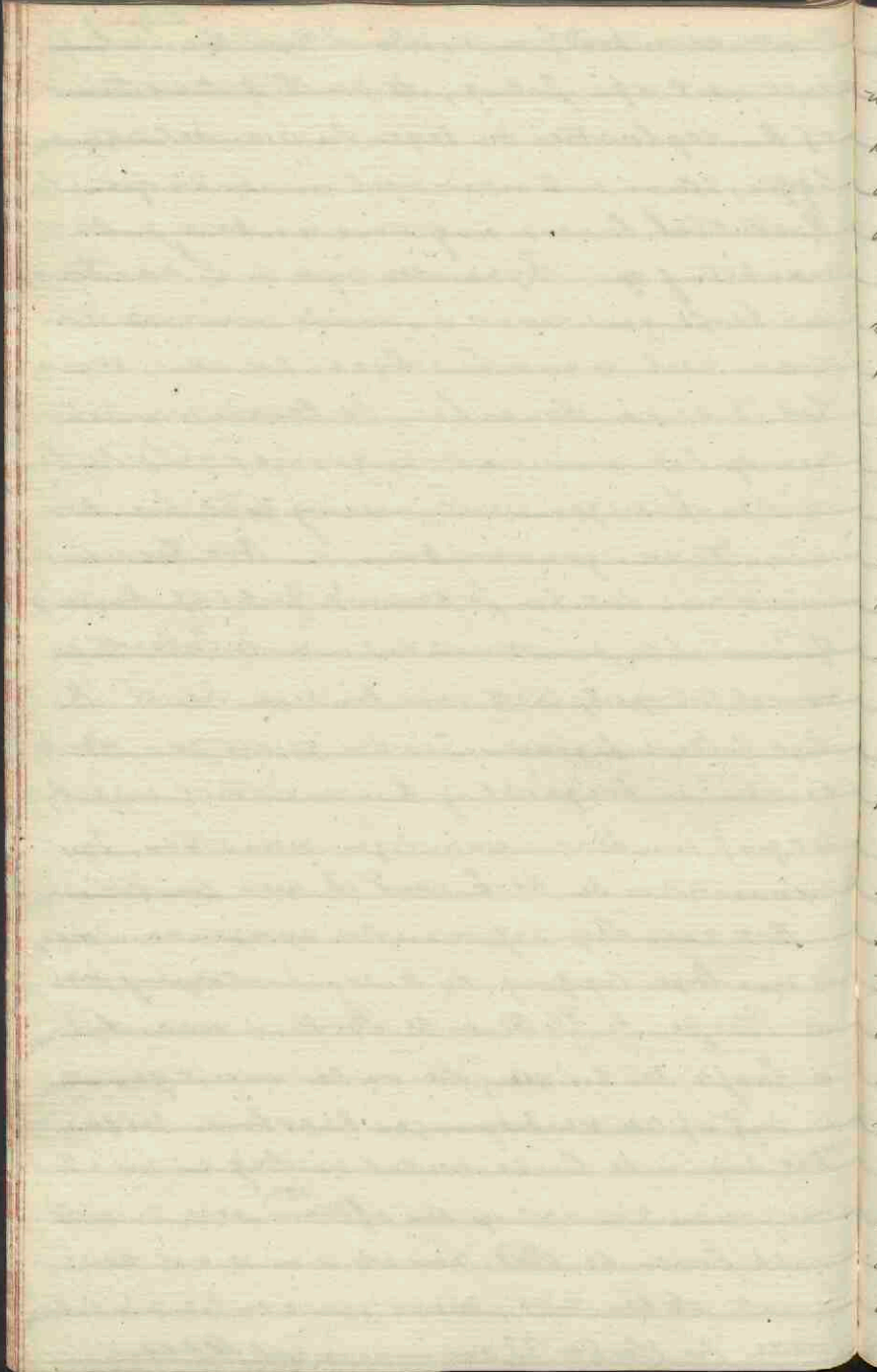
Het uiterlyk aanzien van Leipzig is niet
kwaad; de markt is mooi vierkant, de straat
breed en veelal recht; de huizen goed onder-
houden. De huizen zijn gewis grooter dan
de stad zelf, en men vindt daer in het wone
nieuwe gebouwen, zowel stedelyke als parte-
kuliere. Het voornamste kenmerk van Leipzig
wandelinge, die men van de vestingmarken
gemaakt heeft, en die men vooral schijnt te
danken te hebben aan een burgermeester, Mul-
ler, die op het laatst der vorige eeuw geleefd
heeft; de grachten zijn meestal droog, en in

Op de wallen zelven staan veel gebouwen, die
door de verhevenheid een mooi gezicht hebben,
men kande er nog veel.

tuinen veranderd; en rondom zijn wandelingen
 met veel afsnijping; de particuliere tuinen
 of bonteplanten die tegen die wandelingen aan
 liggen, staan ook naar veel inwoners open; het
 Rosenthal leest nog een andere publicke
 wandeling op. Byzonder rijk is de aan tinnen
 en heiligen waar s'avonds muziek is en
 waar veel menschen byeen komen; eenige
 heb ik er van bezocht; de levenswijze is hier
 zeer op het vernuft ingerigt; geheele fa-
 milien brengen voort meening geld hier den
 avond aangevaan door. Het bevreemde
 my te zien dat het Johannis kerkhof buiten de
 Grunnische poort ook tot wandelplaats, en
 vooral tot speelplaats van kinderen dienste. Hier
 ligt hellert begraven. Zonder gevoel van dank-
 baarheid en begroeting kan men niet niet by
 het graf van dezen waardigen man staan. Zijn
 monument in de kerk vond ik niet zeer schoon.

Het geen Leipzig minder aangenaamsmaak
 is zyne lage ligging, by de samenlating van
 de Pleiße, de Elster en de Parde; - waer by komt
 de hoogte der huizen, die anders meest gewelven
 en vyft of zes verdiepingen deelen hebben.
 Hierdoor is de lucht veelal rooktig en niet tan-
 ner; men ziet ook op een afstand een zwarte
 wolk boven de stad, zoo als men zo wel boven
 groote steden ziet, maar gewoonlyk niet boven
 steden die sterker zo, oos inwoners hebben.

Het geen Leipzig minder aangenaamsmaak
 is zyne lage ligging, by de samenlating van
 de Pleiße, de Elster en de Parde; - waer by komt
 de hoogte der huizen, die anders meest gewelven
 en vyft of zes verdiepingen deelen hebben.
 Hierdoor is de lucht veelal rooktig en niet tan-
 ner; men ziet ook op een afstand een zwarte
 wolk boven de stad, zoo als men zo wel boven
 groote steden ziet, maar gewoonlyk niet boven
 steden die sterker zo, oos inwoners hebben.

By de groote misfen, met Paaschen en in volgende, wanneer alles leved en handel is, neemt de levelling nuar een korten tyd zeer toe; gedurende de overigen tyd, is er weinig handel en dekwort L. onder de stille steden.

Byvanden hoort de backhandel in L. thuis; dit is niet alleen dat by de misfen hier alle nieuwe boeken verkocht en door de backhandelaars overleggen worden, maar elk backhandelaar heeft hier zijn ^(en zijn entrepot) Commissionary, en op den duur is hier het middelpunt van alle bestellingen, zoo dat de backverkoper ^{in Potsdam} die iets uit Pöthlyn (of liever iets dat te Berlyn gedrukt is) hebben wil, niet naar Berlyn ^(schryft) maar naar L. draagt het artbader dandmes de algemeene bestelling van alle backhandelaars komt en minder aan transport kost.

Naan de Konige School zyn de vacantien naan de misfen ingerygt; niet alleen omdat die tyd weinig van studien geschikt is; maar ook omdat de studenten die kunne kamers gedurende de misfen voor andere lieden inruimen, half zoo veel kunnen betalen dan wanneer zy op dien tyd kunne kamers blijven bewonen.

Veel voorlezingen worden vaak gedurende de twee half jaren vervolgen; hoe veel anders het ook de gewone cursus in een semester gehouden worden. De professoren maeten allen publice

[Faint, illegible handwriting on a lined page]

leffen handen: de gewone 4, de kunstgewone 2 in
de week. Het schijnt ook dat er veel winterwons-
gende studenten, althans die slecht de tolen, want ik
zag aan de deur des collegiekamers verscheidene
aanmerkingen om uitgestelde collegegelds
en: te voldoen.

Buitensporigheden hebben hier van tijd tot tijd plaats.
Eenige dagen geleden hebben een aantal studenten
in eene herberg buiten de stad, waar zy niet
goed behandeld waren, alles aan stuk geslagen,
het Universiteitsgerigt is bezig deze zaak te
onderzaken; 28 zyn er gearrest. Ook reed
eenige medes ontslagen. Eni groot yverzucht
tusschen de Universiteits- en Stadsgerigten.

De gaarden der Hooge School bedragen (zo
als my de H. Vicedom uit Dresden gezegd heeft)
omtrent 50,000 Th. in komen; de staat geeft er
20,000 Th. by. Maar deze som, dunkt my, kan de
der Hooge School betere inrigtingen hebben, dan
zy heeft, maar men houdt zeer vast aan het
inschikemen der vooruiften van hen die de gaar-
denen gelegateerd hebben. Deze gaarden waren
door Zien der oudste hoogleeraren bestield; en
de overigen hebben hierby niets in te brengen.
De hoogleeraren zyn over het algemeen slecht
bevaldige; maar de andere hebben veel byposten
en hebben daarboven een zeer ruim in komen.
De 2 oudste theologische en de 3 oudste juridische
professoren zyn Dombereen in stipten van

De hospitelen van Leipsig zijn, zoo men zege,
voor het onderwijs goed ingerigt; de planten-
tuin redelyk.

Leist de, de 2 oudste geneeskundige zyn in het
 Fürstencollegium - dit zyn Linnecus, waan ten
 vour zy veel trekken, en die hem den titel
 van „Hochwirden“ geven, waerop vele zich
 niet weinig laten voorstaan.

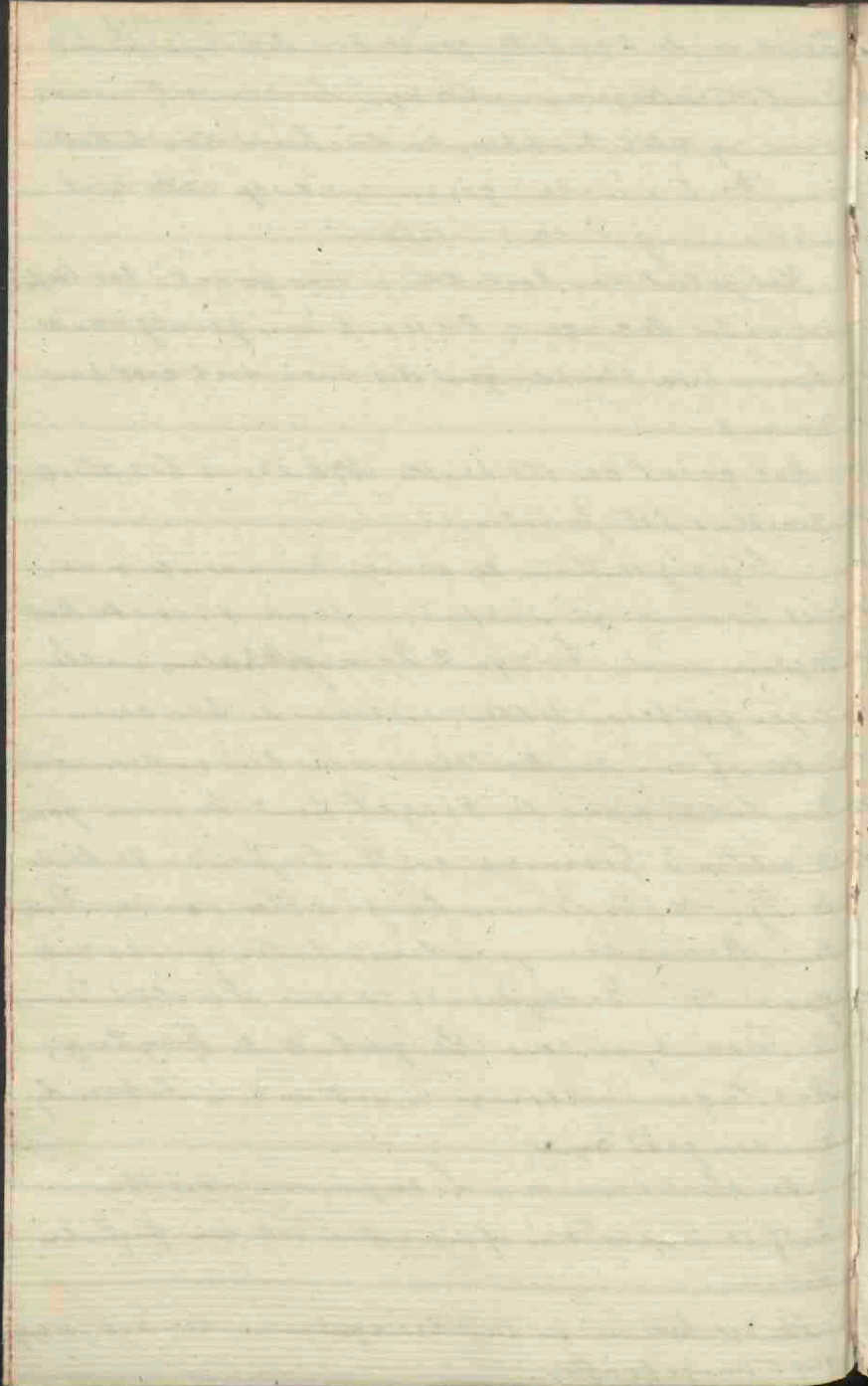
Het getal van doctoren is zeer groot; het loopen
 tot go toe bedragen; dit is ook een gevolg van de
 byzonderen stichtingen, die men niet wel kan
 veranderen.

Het getal der studenten 1478 bevat 602 theolo-
 ganten & 515 juristen.

Leipsig is thans de eenige Universiteit naar
 het koninkryk Saksen; - jena is voor de Ker-
 toylommen. Er zyn 2 koninkschalen, welke
 eigen goederen hebben, en waar de kinderen
 meer of minder kosteloos worden onderwezen,
 Zoo doet zy naar de kroegcheal kunnen gaan
 te weten te Grimma en te Meissen; - de derde
 te Pforte (by Hamburg) is thans onder Prins-
 sen. Het onderwijs in deze scholen wordt zeer a-
 geraemd. Bovendien is er eene Forstschule
 te Torant, en eene Bergschule te Freyberg;
 Het lager onderwijs moet ook in Saksen by
 zonder goed zyn.

Men slinkt s' avonds in L. de paarten; die thans na
 half 10 de poort in of uit wil maect een Gropfchen
 betalen.

Ik zie hier nu en dan draagstaelen; die had ik zelf
 niet aangeetroffen.

Hier en ook in Halle hebben de vrymetselaars
grootte fraaye gebouwen voor hunne byeenkomsten.
Te Halle kan men ook lid van het geseelschap zyn,
om gebruik van de zalen en den tuin te kunnen
maken, zonder zelf vrymetselaar te wesen.

1794. 8 augustus. Om 7 uren met een Lokuit
seker vandeiging nêstrokken. Wy passeerden ver-
scheide dorpen, die meestal een voolyk welvarend
voorkomen hadden, waar wy vele maal ook het
slagveld in 1813 gemeest een aantal nieuwe huizen
herinnerde, dat de oude nêrwaest waren.

Barzooft. Hier van daar is een bysonder soort va-
appelen afkomstig. Om 10 uren passeerden wy de
hulda, wy gingen niet door Wurzen, de weg
is verlegd, en gaat nu meer rechts af, zoo zagen wy
ook niet het slot Humboldtburg waar Frederik de
Grootte in 1762 een vrede teekende. De weg blijft nog
meest door vlakke korenvelden loopen.

Te Sluppe vande wy een zeer matig middagmaal.
De huizen zyn hier neelal van Lein met strouze da-
ken. Naar evenredigheid zyn de kerken in deze Saksen-
sche dorpjes net en goed gebouwd.

Men is hier in den angst, die zeer overvloedig is, zoo
dat het graan bintengewoon goed koop is. De bar-
nen zeggen wy dat zy dit naar gelukking konden.
De rag is nu reeds voor 1 Th. 18 Gr. het Scheffel ve-
kocht, gedurende den oorlag was het gewoonlyk
op 10 Th. Leinmaal is het tot 29 gestegen. Een Schef-
fel is het $\frac{1}{12}$ deel van een halter, en het $\frac{1}{24}$ deel van

Wij ragen de landgaedene Siebenbrunn en Scharpenburg
lijgen. Het eerste behoort aan een Generaal Koldow;
dare is thans in Pruisinken dwint, omdat by de Saksische
troepen mede van de Franken naar de Duitshen heeft
daen overgaan. De Koning heeft dit nimmer guldij
kennd en heeft dezen generaal, als mede Ruffel, Nit,
Langerow en anderen, niet weder in zyn dienst wille
nemen; ik heb hen ook door seggen die ik er over ge
sproken heb, Schelmen en verraders hooren naemen!

Wispel. - Wy hebben Warmdorp, inwaarts de
 weg plagt te gaan, op een aanmerkelijken afstand
 van ons laten liggen. De weg is very gaed en bestou-
 den, en meestal met appelboommen beplant.

Oschatz, een klein, net stadje, met populusboom-
 men aimplant

Lannowitz, een dorp. Hier heb ik met de boeren
 ook eens gespraat over den oogst; hunne berichten
 komen met de vorige nagenoeg overeen. Hous,
 zeggen zy, is de rag 1 Th. 20 Gr. Gedurende den oor-
 log 10 tot 16 Th de Schepel.

Wy papieren een dorppe Lehhausen; dit, zegt men
 my, behoort den graaf Tritz; - op een bord staat
 „Graaf Tritzes Gericht“.

Te Klappendorf hebben wy overnacht; zeer slecht.
Zaterdag 9 augustus. Herst een bag op, en
 versalgen steeds berg af naar Meissen. Men komt
 aan de haanden der Elbe; de landstreek wordt zeer
 toekouw.

In Meissen heb ik het porcelain der fabriek gezien
 dat my niet byzonder fraai en zeer duur voorkwam.
 De Dombek is een zeer mooi Gothische gebouw
 zy is door Otho den Graeten en zyne vrouw gesticht;
 Er zyn een paar schilderyen van Lucas Cranach en
 Albrecht Durer. Op den toren heeft men het uitzigt
 over de Elbe, en op de omliggende bergen. De brug
 by Meissen is fraai; twee bogen zyn van hout.
 De weg blyft zeer mooi; langs de Elbe, meer of
 min naby dere rivier, telken afwisseling van

Leu corps unywilligers, dat ander den naam van Fran-
ken tegen de Francken is opge trokken, werd ook door
den koning nimmer erkent.

Ik verwacht den heer Oberconsistoriaal Raad te Lelick,
welis kennis ik te sijn Arnhem en Linnick ge-
maakt had, op te trekken naar by twee Briten.

hemels en uitzichten. Naar etenstijd kwam ik nog
in Dresden aan. Het gezelschap op deze reis
was niet uitstekend goed; met een student die
op verschillende hooge scholen geweest was, heb
ik nog al veel gepraat over de inrichtingen aan
de Hooge Scholen, de Pruisische henschapen, enz.
Hij was leerling van Schelling, maar daarvoor wist hij mij
niets meer te vertellen.

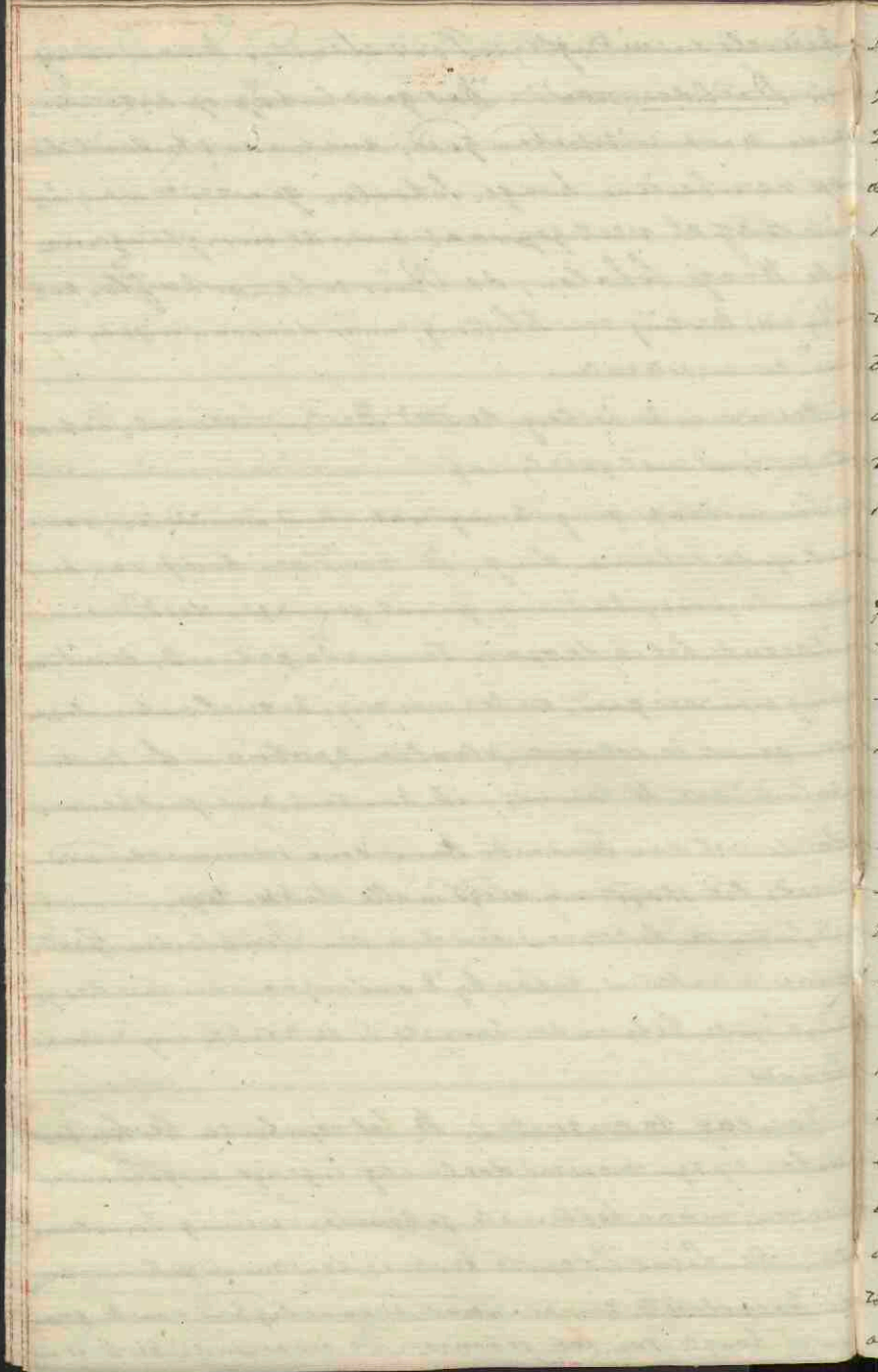
Het was in de herberg, de stad Berlyn, zeer val, ook nog
tafel was veel gezelschap.

Inmiddels ging ik nog wat rond wandelen, voor
al op de schoone brug. Ik vand een brief van hem
aan de post, dat mij groot genoege deed.

's avonds heb ik de opera Tancredi's gehoord; de intrac-
ring was zeer goed, en het was mij, haerel aankundigen,
een genot de wagnere plaatsen, "o patria - di tanti
palpiti" enz: te hooren; - ik kan toch niet goed kennen
dat de val van Tancredi's door een vrouw veruuld
wordt; dit streeft mij altijd in alle stukken tegen.

Tufteren de beschryver ben ik in den Prunklochen Garten
gaan wandelen, waar bij t ondergaan des van, heb je
zicht op de Elbe en de hemels in de randte mij zeer de
haagde.

Zondag 30 augustus. Ik heb verscheiden kerken be-
zocht: Zy zyn meestal daelmatig ingerigt en goed onder-
houden, maar hebben al gebouwen weinig kunstmaa-
de. De Liene Francke kerk is een mooi gebouw, maar
de koepel is te zwaar naar evenredigheid van de grootte
en de hoogte van het gebouw. De terrossende kerk is int

Dresden, 198

Stoekend met een leunandig; wit, goud. Ik hoorde een
geheelte van de preek van den Hr Girardet, die by
zander wel sprak, hy had ook zeer veel te hoor
ders, wat ik van de preek in de andere kerken
hoorde, was niets buitengewoon.

Om 11 uren ben ik in de katholieke kerk geweest,
waar groote mist was, met kerkmusiek en byson
der goed gezang. Na een goddiensst zag ik op
de gallery den koning en de gansche familie
voorbijgaan. Hy heeft een goed eerwaardig waar
kemen.

Daar ik in de herberg geen goede kamer verkuy
gen konde, heb ik zelf beter kwartier gezocht; na
wat heen en weder gelopen te hebben, is het my ge
lukkt een paar goede kamers in de schlafgasse
te huuren voor 5 Th. in de week.

Onder het eeten kwam de Hr Krulik met zyne vrouw
en Juffrouw Teeko aan; ik had hen in Holland gezien,
en wy herkennen dus elkander spassig; wy hadden
hetzelfde oogmerk en besloten dus gezamenlyk in een
om Dresden alles te gaan zien.

Wy wandelden naar den „Grofsen Garten“ die reu
kelyk zeer groot is; schoone lanen en grasperken
heeft en goed onderhouden is. So is een goede her
berg, maar men alle bekomen kan. Het paleis,
dat in deren tuin staat is niet zeer mooi; het is
ook reddeit lang onbewoond en vervallen. Het
weder begunstigde onse wandeling niet; de regen dwong
ons terug naar de Stad.

16th St

